

**KENTE ETİK PERSPEKTİFTEN BİR BAKIŞ:
YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Deniz YILDIZ ŞİRİN

Eskişehir 2023

**KENTE ETİK PERSPEKTİFTEN BİR BAKIŞ: YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Deniz YILDIZ ŞİRİN

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hatice Günseli DEMİRKOL

Eskişehir

Eskişehir Teknik Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ağustos 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Deniz YILDIZ ŞİRİN'in KENTE ETİK PERSPEKTİFTEN BİR BAKIŞ: YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN DEĞERLENDİRİLMESİ başlıklı çalışması 16/08/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvan Adı Soyadı

İmza

Üye

: Doç. Dr. Hatice Günseli DEMİRKOL

Üye

: Doç. Dr. Fatma KOLSAL

Üye

: Doç. Dr. Tonguç AKIŞ

Prof. Dr. Semra KURAMA
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

16/08/2023

DANIŞMAN ONAYI

DaniŐmanlıđını yürüttüğüm Yüksek Lisans ğrencisi Deniz YILDIZ ŞİRİN, KENTE ETİK PERSPEKTİFTEN BİR BAKIŞ: YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN DEğERLENDİRİLMESİ başlıklı tez çalıŐmasını tamamlamıŐtır. HazırlamıŐ olduğu tez tarafımda incelenmiş ve öğrencinin tez savunma sınavına alınması bilimsel ve etik açıdan uygun görülmüştür.

Tez DaniŐmanı

Doç. Dr. Hatice Günseli DEMİRKOL

ÖZET

KENTE ETİK PERSPEKTİFTEN BİR BAKIŞ: YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN DEĞERLENDİRİLMESİ

Deniz YILDIZ ŞİRİN

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Bilim Dalı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağustos 2023

Danışman: Doç. Dr. Hatice Günseli DEMİRKOL

İnsan ve doğa ilişkisinde kritik bir rol oynayan, etki alanı sebebiyle tarih, sosyoloji, ekonomi, mimarlık gibi pek çok disiplinin araştırma alanı olan kentleri, sürekli değişim ve dönüşüm halinde olmalarından hareketle toplumun bir yansıması olarak düşünmek mümkündür. Günümüzde, kentleşmenin artışı ile toplumsal sorunlar arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Küresel nüfusun yarıdan fazlasının kentlerde yaşadığı bilinmekte, bu oranın hızlı bir biçimde artacağı öngörülmektedir. Söz konusu nüfus artışı, kentlerde toplumsal, politik, ekonomik, çevresel ve mekânsal sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar karşısında dayanıklılığını sağlayamayan ve var olan nüfus karşısında yeterlik gösteremeyen kentlerin, herhangi bir önlem alınmadığı takdirde, sürdürülebilirliğini sağlayamayacağı endişe yaratmaktadır. Bu tez çalışması, kentlerin dayanıklılığının korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve kentsel refahın tüm bireyler için sağlanabilmesi adına güncel bir yaklaşım olan, kentte “iyi yaşam” ve “doğru yaşam”ın ne olduğuna ilişkin bir sorgulama sunan kent etiği kavramının önemine işaret etmektedir. Çalışma kapsamında kent etiği kavramına yönelik bütüncül bir yaklaşım geliştirmek üzere, yedi araştırmacının/araştırma grubunun yaklaşımları belirlenen dört soru ekseninde tartışılmıştır. Tartışma neticesinde tekrar eden bazı kavramlara ulaşılmış ve bu kavramların toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve planlama temaları altında gruplandırılmasıyla kent etiğine ilişkin temel ilkelerin belirlenmesi sağlanmıştır. Kent etiğinin somutlaştırılmasına katkı sunmak amacıyla kentlere odaklanan güncel bir çalışma olan Yeni Kentsel Gündem deklarasyonu belirlenen ilkeler çerçevesinde incelenmiştir. Kent etiğine dolaylı olarak katkı sunduğu anlaşılan deklarasyonun uygulanmasının ve yerleştirilmesinin, kent etiği yaklaşımı önceliklendirildiğinde, kolaylaşacağına ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma, kent etiği kavramının kentlerin sürdürülebilirliği konusunda eleştirel bir yaklaşım sunduğunu kabul ederken, her kentin taşıdığı potansiyelin ve sahip olduğu sorunların farklı olabileceğini göz önünde bulundurarak, kent etiğine ilişkin belirlenen ilkelerin kentlerin değerlendirilmesine yönelik yalnızca referans sağlayacağını, ilkelerin değişip gelişebileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kent etiği, Etik kent, Yeni Kentsel Gündem, Sürdürülebilirlik, Kent çalışmaları.

ABSTRACT

EVALUATING THE CITY FROM AN ETHICAL PERSPECTIVE: AN ASSESSMENT OF THE NEW URBAN AGENDA

Deniz YILDIZ ŞİRİN

Department of Architecture
Programme in Building Design

Eskişehir Technical University, Institute of Graduate Programs, August 2023

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hatice Günseli DEMİRKOL

It is possible to think of cities, which play a critical role in the relationship between human and nature and are the field of research for many disciplines such as history, sociology, economics and architecture due to their sphere of influence, as a reflection of society, as they are in a state of constant change and transformation. Today, there is a parallelism between the increase in urbanization and social problems. It is known that more than half of the global population lives in cities, and this rate is expected to increase rapidly. This population growth causes various social, political, economic, environmental and spatial problems in cities. If no measures are taken, the sustainability of cities that cannot ensure their resilience in the face of these problems and cannot show sufficiency against the existing population has become a worrying issue. This thesis points to the importance of the concept of urban ethics, which is a contemporary approach to protecting the resilience of cities, ensuring their sustainability, eliminating socio-economic inequalities and ensuring urban welfare for all individuals, questioning cities from an ethical point of view and questioning what "good life" and "right life" are. Within the scope of the study, in order to develop a holistic approach to the concept of urban ethics, the approaches of seven researchers/research groups were discussed on the axis of four questions. As a result of the evaluation, some concepts were found repetitive, and the basic principles of urban ethics were determined by grouping these concepts under social, economic, political, environmental and planning themes. In order to concretize urban ethics, The New Urban Agenda declaration, a recent study focusing on cities, was analyzed within the framework of the principles determined. It has been concluded that the implementation and localization of the declaration, which is understood to indirectly contribute to urban ethics, will be facilitated when the urban ethics approach is prioritized. In conclusion, while recognizing that the concept of urban ethics offers a critical approach to the sustainability of cities, this study reveals that the principles of urban ethics will only provide a reference for the evaluation of cities, and that the principles can change and evolve, taking into account that the potential and problems of each city may be different.

Keywords: Urban ethics, Ethical city, New Urban Agenda, Sustainability, Urban studies.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, süreç boyunca desteğini esirgemeyen, kritik anlarda tecrübesiyle rehberlik eden, çalışmama inanan ve beni her koşulda motive eden değerli danışmanım Doç. Dr. Hatice Günseli Demirkol'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, jüri üyeleri Doç. Dr. Fatma Kolsal ve Doç. Dr. Tonguç Akış hocalarıma çalışmanın derinliğini artıran görüşleri ve yapıcı eleştirileri için teşekkür etmek isterim. Değerli vakitleri ve katkıları için minnettarım.

Aldığım her kararda arkamda duracağını bildiğim, sevgisini ve ilgisini her zaman göstermiş olan sevgili babam Sarper Yıldız'a bütün emekleri için minnettarım. Hayattaki en büyük şansım olan, gurur duyduğum ve elimden geldiğince izlerini takip etmeye çalıştığım ağabeylerim Aras Yıldız ve Fırat Yıldız'a hayatım boyunca vermiş oldukları destek ve güç için çok teşekkür ederim. Ayrıca, akademik deneyimlerini paylaşarak yol gösteren, psikolojik desteğini esirgemeyen Müge Yıldız'a içtenlikle teşekkür ederim.

Zorlu tez sürecinde hayatıma giren, neşesiyle huzur veren arkadaşım sevgili Nihan'a, kaygılarımı azaltmak konusunda özel bir güce sahip olan canım Ekin'e ve bütün dostlarıma destekleri ve sevgileri için çok teşekkür ederim.

Bu süreçte fiziksel olarak beni hiç yalnız bırakmayan, zaman zaman patileriyle tezime katkı, mırılamalarıyla ise bana bitmeyen bir terapi sunan canım kedilerim Venüs ve Lotus'a varlıkları için minnettarım.

Son olarak, anlayışı ve sakinliğiyle nam salmış, ruhumu dinginleştiren sevgili eşim Berkay Şirin'e sonsuz desteği ve sevgisi için çok teşekkür ederim. Sen olmasan muhtemelen bu çalışma olmazdı, iyi ki varsın.

Canım annem Ümit Yıldız, bu çalışmayı sana ithaf ederim.

Deniz YILDIZ ŞİRİN

16/08/2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Deniz YILDIZ ŞİRİN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	I
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	II
DANIŞMAN ONAYI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR	VI
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XII
GÖRSELLER DİZİNİ	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XIV
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları	2
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.3. Literatür Özeti.....	3
1.3.1. Mimarlık disiplininde etik – estetik tartışmaları.....	3
1.3.2. Çevreye yönelik tartışmalar	8
1.3.3. Kente yönelik yaklaşımlar	13
1.4. Tezin Yapısı	15
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KENT VE KENTİN ETİĞİ ÜZERİNE.....	16
2.1. Kent	16
2.1.1. Kentlerin tarihsel gelişimi.....	16
2.1.2. Kentlere sosyolojik perspektiften bir bakış	22
2.1.3. Kentlerin ortaya çıkışında etik davranış izleri	27
2.2. Kenti Etik Bağlamda İrdelemek	29

2.2.1. Etik kavramının tarihsel süreçteki anlam değişimi	30
2.2.2. Kentlerin bir tür etik değerlendirmesinden söz edilebilir mi?.....	32
2.3. Kent Etiğine Yönelik Yaklaşımlar.....	34
2.3.1. Ash Amin ve “iyi şehir”	35
2.3.2. Eamonn Canniffe ve “ortak etik”	37
2.3.3. Alman Araştırma Vakfı araştırma grubu ve “kentsel etik”	41
2.3.4. Brendan Barrett, Ralph Horne & John Fien ve “etik kent”	42
2.3.5. Mohsen Mostafavi ve “çoğulculuğa duyarlı tasarım”.....	47
2.3.6. Richard Sennett ve “açık kent”	50
2.3.7. Jeffrey K.H. Chan ve “etik ikilemler”	58
2.4. Kent Etiğine Yönelik Yaklaşımların Birlikte Değerlendirilmesi.....	68
2.4.1. Araştırmacıların çağdaş kente dair eleştirileri nelerdir?	68
2.4.2. Araştırmacılara göre kent nasıl olmalıdır?.....	70
2.4.3. Araştırmacıların kent etiği yaklaşımı nasıl tanımlanabilir?	74
2.4.4. Araştırmacıların kent etiğine yönelik önerileri nelerdir?	77
2.4.5. Bölüm değerlendirmesi	82
3. YENİ KENTSEL GÜNDEM’İN (THE NEW URBAN AGENDA)	
KENTSEL ETİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	86
3.1. Yeni Kentsel Gündem’e Giden Süreç.....	86
3.2. Yeni Kentsel Gündem	89
3.3. Yeni Kentsel Gündem Maddelerinin Kent Etiği Perspektifinden	
Değerlendirilmesi	92
3.3.1. Toplumsal nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde	
değerlendirme	93
3.3.2. Ekonomik nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde	
değerlendirme	97
3.3.3. Politik nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme	100
3.3.4. Çevresel nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme	
.....	106
3.3.5. Kentsel planlama ile ilişkili kent etiği ilkeleri çerçevesinde	
değerlendirme	107
3.3.6. Bölüm değerlendirmesi	112

4. SONUÇ 117

KAYNAKÇA..... 121

ÖZGEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. Binyıl kalkınma hedefleri (http-2)	10
Tablo 1.2. Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler (http-4)	11
Tablo 2.1. Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin 10 ilkesi (http-12)	44
Tablo 2.2. Şehir taraması pilot anketinde ele alınan sorunlar (Barrett ve diğerleri, 2021, ss. 186-191)	45

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Kent etiği kavramının diğer disiplinler ile ilişkilmesine dair kavramsal şema	3
Şekil 1.2. Mimarlık disiplinde etik – estetik tartışmaları	7
Şekil 1.3. Çevreye yönelik yaklaşımlar	12
Şekil 1.4. Kente yönelik yaklaşımlar	14
Şekil 2.1. Araştırmacıların çağdaş kente dair eleştirilerinin karşılaştırılması	70
Şekil 2.2. Araştırmacıların kentin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerinin karşılaştırılması	74
Şekil 2.3. Araştırmacıların kent etiğine yönelik yaklaşımlarının karşılaştırılması.....	77
Şekil 2.4. Araştırmacıların kent etiğine yönelik önerilerinin karşılaştırılması.....	81
Şekil 2.5. Kent etiğine ilişkin ilkeler	85
Şekil 3.1. Yeni Kentsel Gündem’e giden süreç	89
Şekil 3.2. Yeni Kentsel Gündem’in içeriği.....	91
Şekil 3.3. Toplumsal nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri.....	97
Şekil 3.4. Ekonomik nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri.....	100
Şekil 3.5. Politik nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri.....	105
Şekil 3.6. Çevresel nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri.....	107
Şekil 3.7. Kentsel planlama ile ilişkilenen kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri.....	111

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1. Sürdürülebilir kalkınma amaçları (http-7).....	34
Görsel 2.2. Trastevere'nin yaklaşık iki bin yıl içerisindeki örüntüsel değişimi (Canniffe, 2006, s. 97)	38
Görsel 2.3. Michael Wilford ve James Stirling tarafından tasarlanan The Lowry Kültür Merkezi (Canniffe, 2006, s. 144).....	39
Görsel 2.4. West 8 tarafından tasarlanan Rotterdam Schouwburgplein (Canniffe, 2006, s. 159).....	40
Görsel 2.5. BIG tarafından tasarlanan Superkilen Fotoğraf: Iwan Baan (http-14)	49
Görsel 2.6. Le Corbusier'in Paris için önerdiği "Plan Voisin" tasarımı (1925) (http-15)	53
Görsel 2.7. Nolli'nin Büyük Roma Planı'ndan bir kesit (La Pianta Grande di Roma) (1748) (http-16).....	55
Görsel 2.8. Alejandro Aravena'nın Quinta Monroy sosyal konut projesi (tamamlanmamış durum ile kullanıma bağlı geliştirilen durum karşılaştırması) Fotoğraf: Elemental (http-17).....	57

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BIG	: Bjarke Ingels Group
BM	: Birleşmiş Milletler
CIAM	: Congrès internationaux d'architecture moderne (Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri)
CO ₂	: Karbondioksit
DDT	: Dikloro Difenil Trikloretan
DFG	: Deutsche Forschungsgemeinschaft (Alman Araştırma Vakfı)
LMU	: Ludwig-Maximilians-Universität (Ludwig Maximilian Üniversitesi)
MIT	: Massachusetts Institute of Technology (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü)
SDG	: Sustainable Development Goals (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri)
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)

1. GİRİŞ

...nasıl bir şehir istediğimiz sorusu, nasıl kimseler olmak istediğimiz, ne gibi toplumsal ilişkiler arayışı içinde olduğumuz, doğayla nasıl bir ilişkiye değer verdiğimiz, ne tür bir yaşam tarzı arzuladığımız, hangi estetik değerlere sahip olduğumuz sorularından ayrı düşünülemez. Öyleyse şehir hakkı, şehrin barındırdığı kaynaklara bireysel veya kolektif erişim hakkından çok daha öte bir şeydir: Şehri gönlümüze göre değiştirme ve yeniden icat etme hakkıdır bu. Dahası, bireysel değil kolektif bir haktır, çünkü şehri yeniden icat etmek kaçınılmaz olarak kentleşme süreçleri üzerinde kolektif bir gücün uygulanmasına bağlıdır. Kendimizi ve şehirlerimizi şekillendirmek ve yeniden şekillendirmek, insan hakları içinde en değerli, fakat bir o kadar da ihmal edilmiş olanıdır. Öyleyse bu hakkı en iyi biçimde nasıl kullanabiliriz? (Harvey, 2013a, s. 44).

İnsanın her türlü yaratımından ve davranış biçiminden doğrudan etkilenen kentler, içinde yaşayan toplumun bir yansımasını gösterir. Toplumu yansıtırken aynı zamanda toplumu şekillendirme gücünü taşıyan kent, “insanın kendine yarattığı ve zaman içinde insanı oluşturan, insanın kültürel ökümeni” olarak tanımlanmaktadır (Erzen, 2019, s. 108). Ancak günümüzde, kentlerin nüfusun büyük bir bölümünün yaşadığı yerleşim birimlerine dönüşmesi, kentteki etkilerin sosyal, çevresel, ekonomik ve politik olarak çeşitlenmesini ortaya çıkarmıştır. Öyle ki, Fox (2000) *Ethics and The Built Environment* isimli kitabının giriş bölümünde, günümüz kentlerinin iklim değişikliği, göçler, salgınlar gibi sorunlar karşısındaki durumunu "antropojenik (insan kaynaklı) ekolojik kriz" olarak tanımlamaktadır. Fox'un bu durumu bir kriz olarak nitelendirmesi kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına kentte yaşanan sorunların çözümü için stratejik bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu düşündürmektedir. Bunun yanı sıra insanın doğa ile kurduğu ortakyaşamcı ilişkisinin bozulması ve insanın evrene hükmeden varlık olarak görülmesi, kentlerde ortaya çıkan birçok çevresel problemin yanı sıra sosyal problemlere de neden olmaktadır. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı bilgisi ve kentsel nüfusun, 2050 yılına kadar toplam nüfusun %68'ini oluşturacağına dair öngörüler (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2019) göz önünde tutulduğunda, kentlerin sürdürülebilirliğinin ve dayanıklılığının sağlanması için kentlerin etik açıdan ele alınması gerekmektedir. Kent üzerine yapılan böyle bir değerlendirme, oldukça güncel bir kavram olan “kent etiği” kavramına işaret etmektedir. Özetlemek gerekirse, günümüz Antroposen Çağı'nda (İnsan Çağı) kentlerin karşı karşıya kaldığı iklim değişikliği, göçler, hızlı nüfus artışı gibi etkenlerin yol açtığı eşitsizlik, yoksulluk ve her türlü çatışmanın ancak kentlere etik bir mercekten bakmak ile mümkün olduğu, bu sayede kentlerin sürdürülebilirliğinin ve dayanıklılığının sağlanacağı düşüncesi çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasında, insan ve doğa ilişkisinde büyük bir dönüşüme sahip olduğu düşünülen kentlerin, nüfus artışının etkisiyle karşı karşıya kaldığı çevresel, sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne yönelik bir yaklaşım olarak ortaya çıkan kent etiği kavramını farklı görüşler çerçevesinde ele alarak bütünsel bir yaklaşım sunmak amaçlanmıştır. Çalışmada kent etiğine yönelik farklı yaklaşımlar benzerlikleri ve farklılıkları açısından değerlendirilmiş ve kent etiğine ilişkin ilkeler belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, soyut bir kavram olan kent etiği kavramının somut belgeler üzerinden anlatımının güçlendirilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda ise kentlere yönelik bir eylem planı sunan ve uluslararası bir taahhüt içeren Birleşmiş Milletler tarafından 2016 yılında hazırlanmış Yeni Kentsel Gündem (The New Urban Agenda), söz konusu kent etiği ilkeleri perspektifinden değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, kent ve etik arasında varoluşsal bir bağın olduğu düşüncesinden hareket eden bu çalışma, kentlerin bir tür etik değerlendirmesinden söz edilip edilemeyeceği ve Yeni Kentsel Gündem'in kent etiği ilkelerini doğrudan ya da dolaylı olarak içerip içermediği sorularına yanıt aramaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kentlerin içinde bulunduğu sorunlara yönelik çağdaş etik bir yaklaşımın gerekliliğini sorgulamak adına nitel yaklaşım yöntemi benimsenmiş ve yapılan literatür taraması ile kent etiği kavramının literatürdeki yeri konumlandırılmıştır. Literatür taraması, kent etiği kavramı ile ilişkilendirilen üç farklı alanda yapılmış olup, çalışmalar tarihsel bir gelişim içinde ele alınmaktadır. Bu alanlardan ilkinin mimarlık alanında yapılmış etik ve estetik tartışmalar, ikincisini çevreye yönelik yaklaşımlar, üçüncüsünü ise sosyoloji disiplini perspektifinden kente yönelik çalışmalar oluşturmaktadır. Bütün bu çalışmaların sunduğu kümülatif bilgi ve tarihsel gelişmelerin kent etiği kavramının gelişimine katkı sunduğu düşünülmektedir. Yapılan literatür taraması kavramsal çerçevenin kurgulanmasına katkı sunmuştur. Kavramsal çerçevede ele alınan kent ve kent etiği kavramları nitel araştırma yöntemi ile tartışılmış, kent etiğine yönelik yaklaşımlar ise belirlenen dört soru ekseninde karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek kent etiğine ilişkin ilkeler toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlama olmak üzere beş ana tema altında gruplandırılmıştır. Yeni Kentsel Gündem'in kent etiği ilkeleri perspektifinden değerlendirilerek içerdiği maddelerin

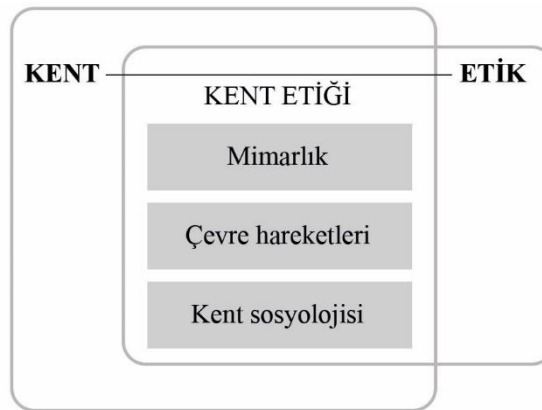
belirlenen kent etiği ilkeleri ile karşılaştırılması için doküman inceleme yöntemine başvurulmuştur.

1.3. Literatür Özeti

Çalışmanın temel problemi olan kent etiği kavramının literatürdeki yerini konumlandırmak adına mimarlık – çevre – kent olmak üzere farklı alanları içeren geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Oldukça güncel bir kavram olan kent etiği kavramının anlaşılması amacıyla yapılan bu çalışma, asıl çalışmanın bir hazırlık aşaması olarak değerlendirilebilir. Literatür taramasında kent etiği kavramının beslendiği üç farklı alan belirlenmiştir (şekil 1.1.). Bu alanlar;

- kavramın mimarlık disiplini perspektifinden bir okumasının yapıldığı, “mimarlık disiplininde etik – estetik tartışmalar”,
- kentin çevre ve doğa ile olan kaçınılmaz ilişkisinin önemi doğrultusunda, “çevreye yönelik yaklaşımlar” ve
- çalışmanın temel odağı olan kentleri sosyolojik bir perspektiften değerlendirmek için “kente yönelik yaklaşımlar”

olarak sıralanabilir. Her başlık için, literatürde yer edinmiş kavramların gelişimi tarihsel bir dizge içinde özetlenmiş, bunun yanı sıra başka çalışmalara fayda sağlaması amacıyla, üç farklı alana ait literatür özetleri görselleştirilmiştir.

şekil 1.1. Kent etiği kavramının diğer disiplinler ile ilişkilenmesine dair kavramsal şema

1.3.1. Mimarlık disiplininde etik – estetik tartışmaları

Mimarlığın estetiğe olan ilgisi Antik Çağ'a kadar uzanmaktadır. Vitruvius'un *De Architectura* isimli eserinde mimarlığın üç unsuru olarak tanımladığı *firmitas*

(sağlamlık), *utilitas* (kullanışlılık), *venustas* (güzellik) ilkelerinden *venustas* bu ilgiyi göstermektedir (Alexander, 2013, s. 4). Bununla beraber, 19. yüzyıla kadar mimarlar, etik ve estetik kavramlarını birbirinden ayrı kavramlar olarak düşünmemiş, dönemlerinin etik değerleri doğrultusunda güzel binalar tasarlamayı amaç edinmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde endüstri devriminin de etkisiyle etik ve estetik kavramları karşıt düşünceler olarak ele alınmaya başlamış, bu durum ise mimarları bir seçim yapmaya zorlamıştır. İngiltere’de John Ruskin ve Augustus Welby Northmore Pugin, Fransa’da ise Eugène Viollet-le-Duc bu tartışmanın önemli temsilcileri olarak anılmaktadır (Lagueux, 2004, s. 9). Pugin, mimarın görevini tasarım ile ahlakı teşvik etmek olarak tanımlamış ve bu doğrultuda gotik üsluba dönmenin ahlaklı olduğunu savunmuştur. Fakat Lagueux'e (2004, s. 9) göre Pugin'in yaklaşımı şehri güzelleştirme çabası da taşımaktadır. Ruskin için önemli olan gerçeklik olmuştur, bu sebeple Rönesans ve Barok döneminde mimarlar tarafından sıklıkla kullanılan *Trompe-l'oeil*'e (gözü yanıltan resim) karşı çıkmıştır. Ruskin'in, mimarlığı gerçekliğin yansıması olarak görme yaklaşımı mimarın görevini ahlak çerçevesinde tanımladığını göstermektedir. Viollet-le-Duc'a göre ise mimarların görevi çağın ruhuna uygun rasyonel bir mimariyi ortaya koymaktır. Ruskin, Pugin ve Viollet-le-Duc'un görüşleri, mimarlık disiplinindeki etik-estetik tartışmasında etik taraf ile yakınlık kurarken, aynı dönemde Geoffrey Scott etik ile estetiğin bağımlı reddetmesi de mimarlıkta estetiğin öneminin göz ardı edilmesini mimarlık adına doğru bulmaz ve tartışmanın estetik tarafında yer alır (Lagueux, 2004, ss. 14-15).

20. yüzyılın ilk yarısında sanayi ve teknolojiye gelişmeler, modernizm hareketi gibi etkenler çağın ruhunun değişmesine neden olmuş ve bu durum kentlerde büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Kentlerdeki nüfus artışının yarattığı sorunlar planlama anlayışının ele alınmasını gerektirmiş ve bu amaçla 1933 yılında Atina’da toplanan Uluslararası Modern Mimari Kongresi (CIAM), kentleşmeye ve planlamaya dair ilkeleri tartışmaya açmıştır (Sevinç, 1999). Kongrenin, toplumsal iyileştirmenin ancak kent planlamasıyla mümkün olduğuna ilişkin görüşü doğrultusunda, bu dönemdeki modernist mimarlar toplumu sağlıklı bir çevre inşa ederek dönüştürmeye yönelik toplumsal bir görev benimsemişlerdir (Lagueux, 2004, s. 12). Aynı zamanda bu dönemde mimarlığın mesleki olarak etik ilkelere bağlılığı ve çağın ruhuna uygun tasarım anlayışının hâkim olması mimarlığın hem etik hem estetik değerlere olan bağlılığını göstermektedir (Salim, 2010, s. 27). 20. yüzyılın ikinci yarısında ise postmodernizmin yükselişi ile estetiğe duyulan ilgi artmıştır. Bu dönemde David Watkin ve Karsten Harries tarafından ortaya

koyulan iki karşıt görüş önem kazanmıştır. Geleneksel kentsel yaşam kalıplarını tamamen yok sayan modern mimarları eleştiren Watkin, ahlak ile mimarlığın bir ilişkisi olmadığı dşnencesiyle (Salim, 2010, s. 27) tartışmanın estetik tarafında yer almış, Harries ise çağdaş mimarinin temel görevinin çağın ruhunu yansıtmak olduğuna ilişkin argümanı geliştirerek mimarinin ortak bir ahlaka hizmet etmesi gerektiğini savunmuş (2000, s. 4) ve böylece tartışmanın etik tarafında konumlanmıştır. Harries, aynı zamanda mimarinin ancak topluma hizmet ederse var olabileceğini ve etik işlevinin politik olduğunu ileri srmştir (Harries, 2000, s. 13). Ahlak ile estetik arasında güçlü bir ilişki olduğunu kabul eden Roger Scruton (Lagueux, 2004, s. 15) ve mimarinin çağın ruhunu yansıtması gerektiği için tarihsel bir misyonu olduğunu öne süren Siegfried Giedion (Lagueux, 2004, s. 13) ise tartışmanın belli bir tarafında yer almayıp her iki görüşü de kabul eden bir yaklaşım ortaya koymuştur.

21. yüzyılda ise etik estetikten açıkça ayrılmamış, mimarlık alanındaki çalışmalar uygulamalı etik ve evre etiği konularında yoğunlaşmıştır. Uygulamalı etik alanında Barry Wasserman, Patrick Sullivan ve Gregory Pallermo tarafından yazılan *Ethics and the Practice of Architecture*'da (2000) yazarlar, mimarın amacının, insanlığın refahını gerçekleştirmek olduğunu öne srmştir. Artan evre sorunlarına insan-merkezli etik yaklaşımın neden olduğunu öne süren Warwick Fox'a göre evre etiği kavramı hem doğal hem yapılı çevreyi kapsayan sahip olunan en genel etikdir. Fakat evre etiğine yönelik çalışmaların, kendiliğinden organize olan doğal evre etiğine daha çok odaklanıp yapılı evre etiğini ihmal ettiğini, bu durumun ise etik sorunları ortaya çıkardığı ne srmştir. Mimarlık etiğinin ise hem yapılı çevrenin hem doğal çevrenin dönüşmesi üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir (Fox, 2000, ss. 1-4). Craig Delancey de benzer Şekilde mimarlık pratiği ile evre etiği arasında bir ilişki kurmuştur (2004, s. 159) ve mimarlık etiğinin, evre etiğinden yararlanarak kendi kriterlerini oluşturması gerektiğini öne srmştir (2004, s. 149). Levine ve arkadaşları ise Fox'a karşıt bir yaklaşım geliştirmiştir. Onlara göre, "mimarlık ve etik arasındaki ilişkiyi yalnızca evre etiği açısından veya onun bir yan kolu olarak görmek, ya evre etiğini çok geniş bir Şekilde kavramak ya da mimarlık ve etik arasındaki arayüzü çok dar bir Şekilde kavramak demektir" (Levine, Miller ve Taylor, 2004, s. 104). Kentsel yıkım, yeniden inşa projeleri, kamusal alanın önemine ilişkin meseleler, düşük gelirli gruplar için konutlar gibi birçok politik, ekonomik, sosyal ve teknik meselenin mimarlık etiğiyle ilişkili olduğunu öne sürerek (Levine ve diğerleri, 2004, s. 104), insanlar ve çevreleri arasında aracılılık eden mimarlığın etik ve estetik

yönlerinin bir arada olduğunu savunmuşlardır (Levine ve diğerleri, 2004, s. 106). Bununla beraber mimarlığın uygulamalı etiğiyle ilgilenen araştırmacılardan Michael Latham mesleki etik kurallarını, Sjoerd Soeters alçakgönüllü olmanın önemini, Onora O'neil hesap verebilirlik ve şeffaflığı, Jane Collier ise sürdürülebilirliğin ortak etik bir söylem ile mümkün olacağını vurgulamıştır (Şekil 1.2.).

19. yüzyıl	<p style="text-align: center;">ETİK</p> <p style="text-align: center;">John Ruskin</p> <p style="text-align: center;">gerçek iyi mimarının temeli</p> <p style="text-align: center;">A. W. N. Pugin</p> <p style="text-align: center;">gotik üsluba dönüş, mimarın görevi ahlâki teşvik</p> <p style="text-align: center;">Eugene Viollet-le-Duc</p> <p style="text-align: center;">mimari çağın ruhuna uygun olmalı</p>	<p style="text-align: center;">ESTETİK</p> <p style="text-align: center;">Geoffrey Scott</p> <p style="text-align: center;">etik - estetik ilişkisini reddetmese de mimarlıkta estetiğin önemini savunur</p>	
20. yüzyılın ilk yarısı		<p style="text-align: center;">Atina Anlaşması Uluslararası Modern Mimari Kongresi (CIAM)</p> <p style="text-align: center;">toplumsal değişim kent planlamasıyla mümkündür</p>	
20. yüzyılın ikinci yarısı	<p style="text-align: center;">Karsten Harries</p> <p style="text-align: center;">mimari ortak ahlâka hizmet etmeli, mimarının politik işlevi</p>	<p style="text-align: center;">Roger Scruton</p> <p style="text-align: center;">ahlâk ile estetik arasında güçlü bir ilişki vardır.</p> <p style="text-align: center;">Siegfried Giedion</p> <p style="text-align: center;">zamanın ruhu, mimarların tarihi bir misyona sahip olduğunu düşünür</p>	<p style="text-align: center;">David Watkin</p> <p style="text-align: center;">ahlâkın mimariyle bağlantılı olduğunu reddeder, modern mimarları eleştirir</p>
21. yüzyıl	<p style="text-align: center;">Warwick Fox</p> <p style="text-align: center;">yapılı çevre etiği, sürdürülebilirlik</p> <p style="text-align: center;">Craig Delancey</p> <p style="text-align: center;">çevre etiği</p> <p style="text-align: center;">Michael Latham</p> <p style="text-align: center;">uygulamalı etik, mesleki etik kurallar</p> <p style="text-align: center;">Sjoerd Soeters</p> <p style="text-align: center;">uygulamalı etik, alçakgönüllü tutuma sahip olmanın önemi</p> <p style="text-align: center;">Onora O'neil</p> <p style="text-align: center;">uygulamalı etik, hesap verebilirlik, şeffaflık</p> <p style="text-align: center;">Jane Collier</p> <p style="text-align: center;">uygulamalı etik, sürdürülebilirlik ortak etik söylem ile mümkün</p>	<p style="text-align: center;">Wasserman ve diğ.</p> <p style="text-align: center;">insanlar ve çevre için iyi tasarım</p> <p style="text-align: center;">Nigel Taylor</p> <p style="text-align: center;">etik ve estetik arasında karışık bir ilişki olduğunu ve mimarlığın kamusal sanat olduğunu düşünür</p> <p style="text-align: center;">Tom Spector</p> <p style="text-align: center;">mimarın arabulucu rolü</p> <p style="text-align: center;">Maurice Laguerre</p> <p style="text-align: center;">etik ve estetik birbirinden ayrılmaz</p> <p style="text-align: center;">Levine ve diğ.</p> <p style="text-align: center;">etik ve estetik birbirine bağlıdır</p>	

Şekil 1.2. Mimarlık disiplninde etik – estetik tartışmaları

1.3.2. Çevreye yönelik tartışmalar

Çevreye yönelik uygun davranışın nasıl olması gerektiği, Antik Çağ'dan beri tartışılabilen bir mesele olmuştur. Platon'un ormansızlaştırma eleştirisi ve Aristoteles'in hayvan ve insan sınıflandırması ile Seneca, Agricola ve Malthus'un doğa sömürüsüne yönelik eleştirilerini bu tartışmalara örnek olarak göstermek mümkündür (Keitsch, 2018, s. 2). Bununla beraber, 1866 yılında Ernst Hæckel'in, canlı organizmaların ve çevrelerinin birbirine bağlı sistemi olarak tanımladığı *ökologie* (ekoloji) terimi üzerine kurulan 1960'lar ve 1970'lerdeki çevre hareketleri, çevreye yönelik artan bilincin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Sassi, 2006, s. 4).

Çevre hareketleri açısından oldukça yoğun bir dönem olan 20. yüzyılın ilk yarısında doğayı korumaya yönelik bir tepki geliştiği gözlemlenmiş; toprak kaybının önlenmesi, doğal tarımın, vahşi doğanın ve doğal kaynakların korunması gibi ekolojik duyarlılığa yönelik fikirler gelişmiş ve çeşitli organizasyonlar kurulmuştur. Bu dönemde John Muir, doğal dünyanın insanlar için bir kaynak olarak görüldüğü hâkim görüşe karşı çıkarak insanların doğanın yalnızca bir parçası olduğunu savunmuş ve vahşi doğayı koruyarak basit, yerel ve sürdürülebilir bir biçimde yaşamının gerekliliğini vurgulamıştır (Rolston III, 2012, s. 22). Böylece hem Muir, hem de 1949 yılına tarihlenen *The Land Ethic* isimli makalesi ile ekosistem bütünlüğünü savunan Aldo Leopold, çevre etiğine yönelik fikirlerin temelini oluşturmuştur (Fox, 2006, s. 40).

Yüzyılın ikinci yarısında ise çevreye dair görüşlerin bilimsel yaklaşımlarla desteklenmesi ve birçok ekoloji hareketinin ortaya çıkması, ekolojik duyarlılıkların eyleme dönüşerek çevre hareketlerinin toplumsallaşmasının bir göstergesini oluşturmuştur (Kartal ve Kartal, 2020). Bu dönemde yapılan bilimsel çalışmalardan Rachel Carson'ın DDT ve benzer kimyasalların doğal çevreye verdiği zararı ortaya koyduğu *Silent Spring* isimli kitabı, Paul Ehrlich'in insan nüfusundaki artışın kaynak kullanımı ve çevre üzerindeki etkisine dikkat çektiği *Population Bomb* isimli kitabı ve Roma Kulübü'nün (*Club of Rome*) dünya kaynaklarını nüfus, tarımsal üretim, doğal kaynaklar, endüstriyel üretim ve kirliliği dikkate alarak değerlendirdiği *The Limits of Growth* isimli raporu, çağdaş çevre felsefesinin ve çevre etiğinin temelleri olarak gösterilmiştir (Keitsch, 2018, s. 2). Bunun yanı sıra endüstri ve teknoloji alanındaki ilerlemeler, insanların doğal çevreden uzaklaşmasına neden olsa da insanların doğal süreçlere ilişkin bilgilerinin ve güçlerinin artmasını sağlamıştır, böylece yaygın insanmerkezci yaklaşım, çevremerkezli bir yaklaşıma dönüşmüştür (Rolston III, 2012, s.

2). Başka bir ifadeyle, kentleşmenin doğal çevre dışında insan hayatı üzerinde de yıkıcı etkiler oluşturduğunun anlaşılması çevreye dair kaygıların artmasına sebep olmuştur. Öyle ki ortaya çıkan bu kaygıları gidermek üzere 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (*United Nations Conference on the Human Environment*) ile birçok ülke çevre konusunda ilk defa bir araya gelmiştir (Sassi, 2006, s. 4). Böylece uluslararası anlamda kalkınma ve çevrenin birlikte ele alınması gerektiği kabul edilmiştir (http-1). Bu konferanstan 15 yıl sonra 1987 yılında ise Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan Brundtland Raporu’nda, insan faaliyetinin gezegen üzerinde ciddi düzeyde olumsuz etki yarattığı kabul edilmiş ve büyümenin kontrol altına alınması gerektiği düşüncesi doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma tanımı “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeterliğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma” olarak yapılmıştır (http-1). Brundtland Raporu’nda tartışılan çevresel sorunlara çözüm sunma amacıyla 1992 yılında Rio de Janeiro’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda (Dünya Zirvesi) ise sürdürülebilirlik kavramı evrensel ilke olarak kabul edilmiş ve küresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik 27 ilkeden oluşan Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi kabul edilmiştir. Dünya Zirvesi ile Agenda 21, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi olmak üzere dört uluslararası anlaşma yapılmıştır (Bennetts, Radford ve Williamson, 2003, s. 5). Bu gelişmeleri 1995 yılında gerçekleşen, iklim üzerinde belirgin bir insan etkisinin kabul edildiği Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli takip etmiştir (Sassi, 2006, s. 5). Yüzyılın sonunda 2000 yılında dünya nüfusunun 6 milyarı aşması, nüfusun yarısının şehirlerde yaşıyor olması ve 2,8 milyar insanın yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmesi gibi kritik nedenlere yönelik gerçekleşen BM Binyıl Zirvesi’nde ise 2015 yılına kadar gerçekleştirmek üzere 8 hedef (Tablo 1.1.) belirlenmiştir (http-2).

Tablo 1.1. Binyıl kalkınma hedefleri ([http-2](#))

Hedef 1:	Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak.
Hedef 2:	Evrinsel ilköğretimin sağlanması.
Hedef 3:	Toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınları güçlendirmek.
Hedef 4:	Çocuk ölümlerini azaltmak
Hedef 5:	Anne sağlığını iyileştirmek.
Hedef 6:	HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele etmek.
Hedef 7:	Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak.
Hedef 8:	Kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirmek.

21. yüzyıla gelindiğinde Rio Konferansı'ndan itibaren kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesi amacıyla 2002'de Johannesburg'da Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir ([http-1](#)). Johannesburg Zirvesi'nde siyasi bir deklarasyon oluşturulmuş ve Agenda 21 hedeflerine sürdürülebilir üretim ve tüketim, su, sanitasyon ve enerji ile ilgili yeni hedefler eklenmiştir (Sassi, 2006, s. 5). Rio Konferansı'ndan 20 yıl sonra yine Rio'da gerçekleşen BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda (Rio+20) ise, Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilen ve sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasına yönelik pratik önlemleri içeren İstedığımız Gelecek (*The Future We Want*) raporu hazırlanmıştır ([http-3](#)). 2015 yılında ise BM Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilen, evrensel barışı ve özgürlüğü sağlamak, yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele etmek hedefiyle 2030 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere 17 hedef (Tablo 1.2.) kabul edilmiştir (United Nations, 2015) ve BM Genel Sekreteri tarafından, gelişimin takip edilebilmesi adına her yıl ulusal ve bölgesel düzeyde toplanan verilerin ilerleme raporları sunulmaktadır ([http-4](#)). Çevreye yönelik yaklaşımların ve sürdürülebilirlik çalışmalarının gelişimi Şekil 1.3.'te sunulmuştur.

Tablo 1.2. Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler (http-4)

Hedef 1:	Yoksulluğun tüm biçimlerinin her yerde ortadan kaldırılması.
Hedef 2:	Açlığın sona erdirilmesi, gıda güvenliği ve daha iyi beslenme güvencesinin sağlanması; sürdürülebilir tarımın desteklenmesi.
Hedef 3:	Sağlıklı yaşamların güvence altına alınması ve her yaşta esenliğin desteklenmesi.
Hedef 4:	Kapsayıcı ve eşitlikçi, nitelikli eğitimin güvence altına alınması ve herkes için yaşam boyu öğrenimin desteklenmesi.
Hedef 5:	Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi.
Hedef 6:	Herkes için suyun ve sıhhi koşulların erişilebilirliği ve sürdürülebilir yönetiminin güvence altına alınması.
Hedef 7:	Herkesin uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişiminin güvence altına alınması.
Hedef 8:	Kesintisiz, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın ve herkes için insana yakışır işlerin desteklenmesi.
Hedef 9:	Dayanıklı altyapıların inşası, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmenin desteklenmesi ve yenilikçiliğin güçlendirilmesi.
Hedef 10:	Ülkeler içinde ve arasında eşitsizliklerin azaltılması.
Hedef 11:	Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılınması.
Hedef 12:	Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının güvence altına alınması.
Hedef 13:	İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele konusunda acilen eyleme geçilmesi.
Hedef 14:	Sürdürülebilir kalkınma için okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı.
Hedef 15:	Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımının korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi, ormanların sürdürülebilir yönetimi, çölleşme ile mücadele, arazi bozulmasının durdurulması ve iyileştirilmesi ve biyoçeşitlilik kaybının engellenmesi.
Hedef 16:	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumların desteklenmesi, herkes için adalet erişiminin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların inşası.
Hedef 17:	Uygulama araçlarının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın canlandırılması.

19. yüzyıl	Ernst Haeckel		
	ekoloji "doğal denge bilimi"		
20. yüzyılın ilk yarısı	John Muir		Aldo Leopold
	vahşi alanlar ve ekosistem korunmalıdır		ekosistemin bütünlüğü sağlanmalıdır
20. yüzyılın ikinci yarısı	Rachel Carson	Paul Ehrlich	Club of Rome's Report
	ekoloji çağının başlangıcı	nüfus artışının kaynak kullanımı ve çevre ile ilişkisi	dünya kaynaklarının değerlendirilmesi
	BM İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm, 1972)	BM Dünya Doğa Sözleşmesi (1982)	World Watch Institute (1984)
	birçok ülke "çevre" konusunda ilk defa bir araya gelmiştir	doğal yaşam alanlarının ve kaynakların korunması	Dünya'nın yıllık durumu yayınlanmaya başlandı
	Montreal Protokolü (1987)	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Brundland Raporu) (1987)	BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Dünya Zirvesi/Rio Konferansı) (Rio, 1992)
	Ozon tabakasına zararlı maddelerin kontrol edilmesi ve üretiminin azaltılması	sürdürülebilirliğin üç bileşeni: çevre, ekonomi, adalet	sürdürülebilirlik kavramı evrensel ilke olarak kabul edilmiştir (Agenda 21, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)
Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (1995)	BM Binyıl Kalkınma Hedefleri (2000)		
küresel iklim üzerinde belirgin bir insan etkisi olduğu kabul edilmiştir	kentlerde nüfus artışının olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik 8 hedef		
21. yüzyıl	Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (Rio+10) (Johannesburg, 2002)	BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) (Rio, 2012)	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2015)
	sürdürülebilir kalkınmaya dair ilerleme değerlendirilmiştir	sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilmesi için pratik önlemler	Sürdürülebilir kalkınma için 17 küresel amaç kabul edildi
		BM İklim Değişikliği Konferansı (Paris İklim Anlaşması/COP21) (2015)	
		iklim değişikliğine karşı küresel ısınmayı azaltmayı hedefler	

Şekil 1.3. Çevreye yönelik yaklaşımlar

1.3.3. Kente yönelik yaklaşımlar

Kente yönelik çalışmalar, çevre çalışmalarına benzer şekilde 19. yüzyılda endüstri devriminin etkisiyle başlamış, 20. yüzyılda yapılan çalışmalar artmış ve kent çalışmaları sosyolojinin ayrı bir disiplini haline gelmiştir. Klasik kent yaklaşımları olarak adlandırılan 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarını kapsayan dönemde, endüstrileşmenin etkisiyle toplumsal yaşamın hızlı değişimine paralel olarak kapitalist kentlerin ortaya çıkışının bir eleştirisi ve toplumsal yapı ile kent ilişkisine yönelik tartışmalar görülmektedir (Özdemir Metlioğlu, 2021, s. 187). 1845'te Friderich Engels, İngiltere'nin hızla endüstrileşmesi ile işçi sınıfına yönelik çözümlenelerde bulunmuş, kapitalist sistemin kentlerde toplumsal ve mekânsal düzeyde eşitsiz gelişmeye neden olması durumunu eleştirmiştir. Karl Marx ise kentleri sermayenin üretim mekânı olarak kapitalist üretimin bir parçası olarak görmüştür. Sınıfsal eşitsizliği yaratan kapitalist sistemin mekânı olan kentler, aynı zamanda sınıf bilincini ve örgütlü emeği ortaya çıkaran mekânlar olduğu için Engels ve Marx kenti sermaye birikimi, sınıf bilinci ve çatışma ekseninde analiz etmiştir (Turut ve Özgür, 2018, ss. 3-4). Fakat Marx ve Engels kent mekânına ilişkin sistematik bir yaklaşımda bulunmamıştır (Şengül, 2001, s. 10).

20. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde Max Weber, Ferdinand Tönnies ve Georg Simmel kentlerin toplumlarıyla birlikte ele alındığı çalışmalar yapmışlardır. Nitekim bu çalışmalar kentin bir araştırma nesnesi olarak ele alındığı Chicago Okulu'nun çalışmalarına da yön vermiştir. Ekolojik yaklaşım olarak tanımlanan Chicago Okulu'nun çalışmalarında, kenti doğa bilimleri terimleriyle ve kültüralist bir yaklaşımla açıklamaya yönelik hâkim iki yaklaşım görülmektedir. Chicago Okulu'nun çalışmaları, Chicago kenti ile sınırlı kalması sebebiyle eleştirilse de kentin, sosyoloji bilimi içinde ayrı bir önemi olduğunu vurgulaması açısından kent çalışmalarında dikkate değer bir öneme sahiptir (Serter, 2013). Kent daha sonra Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey tarafından Marksist yaklaşımın yeniden yorumlanması ile sınıfsal açıdan ele alınmış, kapitalizmin kentsel mekânı metalaştırarak yeniden üretimi eleştirilmiştir (Şengül, 2001, s. 15). Kenti yalnızca ekonomi-politik yaklaşımla ele almanın eksikliğini vurgulayan postmodern yaklaşım ise kenti çeşitlilik, çok kültürlülük ve parçalılık açısından kültürel bir yaklaşım ile incelemiştir (Gotham, 2001, s. 67). Kente yönelik yapılan çalışmaların literatür özeti Şekil 1.4.'te sunulmuş, kentin çalışmadaki önemi gereğince bu bölüm, daha kapsamlı bir biçimde tez çalışmasının ikinci bölümünde yeniden ele alınmıştır.

19. yüzyıl	<p>Friedrich Engels eşitsiz gelişme, işçi sınıfı üzerine çözümlenmeler</p>	<p>Karl Marx metanın çözümlemesi ve sermayenin üretim ilişkileri</p>		
20. yüzyılın ilk yarısı	<p>Max Weber ideal kent tanımı (pazarı ve siyasal özerkliği olmalı, güvenliği ve yurttaş katılımı sağlanmalı)</p>	<p>Ferdinand Tönnies cemaat ve cemiyet kavramları üzerinden kırsal ve kentsel yaşam</p>	<p>Georg Simmel modernite ve bireysellik ilişkisinde metropol</p>	
		<p>Ebenezer Howard, F. L. Wright, Le Corbusier toplum yapısını bozan sanayi kentine karşı kent ütopyaları</p>	<p>KLASİK KENT KURAMI</p>	
20. yüzyılın ikinci yarısı	<p>Robert E. Park Ekolojik Yaklaşım</p>	<p>Chicago Okulu kent araştırma nesnesi olarak ele alınmıştır</p>	<p>Louis Wirth Yaşam Biçimi Olarak Kent</p>	<p>Park, McKenzie & Burgess Kentlerin Büyüme Kuramları</p>
		<p>Henri Lefebvre somut-soyut mekân şehir hakkı kavramı</p>	<p>Manuel Castells kapitalizm için emeğin yeniden üretimi</p>	<p>David Harvey sosyal adalet, getto</p>
			<p>EKOLOJİK YAKLAŞIM</p>	<p>NEO-MARKSİST YAKLAŞIM</p>
21. yüzyıl	<p>Lewis Mumford kentin kültürel analizi, kent toplumsal drama</p>	<p>Richard Sennett kent değişim ve etkileşim yeri, kamusal mekânın önemi</p>	<p>Edward Soja mekân toplum arasındaki ilişki</p>	
			<p>POSTMODERN YAKLAŞIM</p>	

Şekil 1.4. Kente yönelik yaklaşımlar

1.4. Tezin Yapısı

Bu tez 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, araştırma soruları, yöntemi açıklanmış ve literatür özeti mimarlık disiplininde etik-estetik tartışmalar, çevreye yönelik yaklaşımlar ve kente yönelik yaklaşımlar başlıkları altında sunulmuştur. Tezin ikinci bölümünü kent kavramının tanımlandığı, kentin etik bağlamda irdelendiği, kent etiğine yönelik yaklaşımların incelendiği ve bu yaklaşımların değerlendirildiği kavramsal çerçeve bölümü oluşturmaktadır. Kavramsal çerçevenin ilk bölümü olan kent başlığı altında birçok disiplinin ortak ilgi alanı olarak ele alınan kent, tarihsel gelişim bakımından ve sosyolojik perspektiften incelenmiş, son bölümde ise kentlerin ortaya çıkışında etik davranışın izlerinin irdelenmesiyle kent ile etik arasında varoluşsal bir ilişkiye işaret edilmiştir. Kavramsal çerçevenin ikinci bölümünde etik kavramı tarihsel süreç içinde geçirdiği anlam değişimleriyle tanımlanmış ve araştırma sorularının ilkinin oluşturan, kentlerin bir tür etik değerlendirmesinden söz edilip edilemeyeceği tartışmaya açılmıştır. Kavramsal çerçevenin üçüncü bölümünde kent etiğine yönelik yaklaşımlar açıklanmış, takip eden dördüncü bölümde ise kent etiğine yönelik yaklaşımlar ilk aşamada, belirlenen 4 soru ekseninde karşılaştırmalı olarak ele alınmış, ikinci aşamada ise söz konusu yaklaşımlar kente ilişkin literatür çerçevesinde yeniden değerlendirilmiştir. Tezin üçüncü bölümünü Yeni Kentsel Gündem deklarasyonunun kent etiği perspektifinden değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk olarak Yeni Kentsel Gündem'e giden süreç açıklanmış, daha sonra Yeni Kentsel Gündem'in amaçları, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile ilişkisi ve içeriği ortaya konulmuştur. Son olarak ise Yeni Kentsel Gündem'in dönüştürücü taahhütlerinin kent etiğine ilişkin ilkeler ile benzerlikleri ve farklılıkları açısından değerlendirilmesiyle, Yeni Kentsel Gündem'in kent etiği ilkelerini doğrudan ya da dolaylı olarak içerip içermediğine ilişkin araştırma sorusu cevaplandırılmıştır. Sonuç bölümünde ise tez çalışmasında izlenen adımlar yeniden aktarılarak genel bir değerlendirme yapılmış, araştırma soruları cevaplandırılmış ve tezin literatüre sunduğu katkı belirtilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KENT VE KENTİN ETİĞİ ÜZERİNE

2.1. Kent

Kentler, Bektaş'ın (1996, s. 94) ifadesiyle “daha insan olmak için insanın yarattığı en karmaşık araç” ya da Mumford'un (2019, s. 68) tanımıyla “kültür aktarımı açısından önemi dilden hemen sonra gelen, uygarlığın en değerli kolektif keşfi” olarak, geçmişten günümüze tarih, sosyoloji, ekonomi, planlama, mimarlık gibi birçok disiplinin ilgi odağında olmuştur. Kent üzerine oluşan bu ilgi, kentin insanların ya da diğer bir deyişle uygarlığın gelişmesi ile kurulan toplumsal, bilimsel, siyasal ve ekonomik ilişkiler için bir mekân sağlaması ile ilişkilendirilebilir (Alkan ve Duru, 2002a, s. 7). Kentin bu çok yönlü, birçok disiplin ile ilişki kuran yapısı nedeniyle, asıl amacı kent etiği kavramına eğilmek olan tez çalışması, öncelikle kentin ortaya çıkış sürecini incelemeyi, daha sonra kent üzerine yapılan çeşitli sosyolojik yaklaşımların bir okumasını yaparak analizini sunmayı gerektirmiştir. Çünkü günümüzün kente ilişkin sorunları, ilk kentlerin ortaya çıkışından günümüze değin, sanayileşme, göç, kapitalizm, küreselleşme, nüfus patlaması, iklim değişimi, neo-liberal politikalar, teknolojik gelişmeler gibi büyük değişim ve dönüşümlerin etkisinde gelişmiştir. Bu süreç içinde her sorun bir çözümü doğurmuş, kimi zaman geliştirilen çözüm yeni bir soruna neden olmuştur. Kent ise bütün bu ilişkilerin düğüm noktası olarak, bu sorunlar ve çözümlerden birincil şekilde etkilenecek toplumun bir tür yansımalarını sunmuştur.

Bu bölümde ilk olarak kentlerin tarihsel gelişimi sunularak kentin neyi temsil ettiği ve kent ile toplum arasındaki dinamikler araştırılmıştır. Daha sonra kent ve toplum arasındaki ilişki sosyoloji disiplininin perspektifinden ele alınmıştır. Bölümün son kısmında ise kentlerin ortaya çıkışında etik davranışın izleri sürülerek kent ile etik arasında varoluşsal bir bağın varlığı ortaya konulmuştur.

2.1.1. Kentlerin tarihsel gelişimi

Kentlerin ortaya çıkışı genellikle arkeolojik bulgular ve bu bulguların yorumlanmasına dayalı ifade edildiği için bu konuda literatürde bir fikir birliği bulunmadığını söylemek mümkündür. Hatt ve Reiss Jr.'ın da belirttiği üzere dünyadaki her kentin eşit derecede incelenmemiş oluşu ve eski çağlardan kente ilişkin yazılı herhangi bir belgeye ulaşamaması kentlerin ortaya çıkışı konusunda kesin ifadelerin mümkün olamayacağını göstermektedir (2002, s. 28). Yine de literatürde yer bulmuş

farklı fikirleri beraber ele alarak ilk kentlere dair bir çerçeve sunmanın, kent kavramını ve günümüz kentlerini anlamak hususunda yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Avustralyalı bir arkeolog olan Gordon Childe'in (2010) "neolitik devrim" ve "kentsel devrim" teorileri literatürde baskın rol oynayan bir görüş olarak karşımıza çıkar, öyle ki diğer görüşler bu görüşe referansla kendi yorumlarını ortaya koymuşlardır. Childe, neolitik devrimi toprağın ehlileştirilmesi sonucunda yerleşik hayata geçilmesiyle kentsel devrimi ortaya çıkaran bir adım olarak tanımlarken kentsel devrimi ise tarımsal üretim sonucu artı ürünün oluşması ve bu ürünü yöneten bir otoritenin varlığının yarattığı sınıflı toplum yapısının oluşturduğu kentlerin ortaya çıkması ile ilişkilendirir (Atakuman, 2015). Childe'in bu görüşüne göre önce toprağın işlenmesinin keşfi ile avcı-toplayıcı göçebe insanlar yerleşik düzene geçmişler, daha sonra kurdukları köy yerleşimlerini geliştirerek kentleri oluşturmuşlardır. Childe'in devrim olarak nitelendirdiği bu iki devrim birbirlerine oldukça bağlı olmaları sebebiyle zaman zaman tek bir devrim olarak literatürde yer bulmuştur. Örneğin, Güvenç (2011), İnsan ve Kültür isimli kitabında farklı zamanlarda yaşanan iki kentsel devrimden söz etmektedir, fakat onun görüşüne göre ilk devrim Childe'in neolitik devrimi olurken ikinci devrim, endüstri devriminin bir sonucu olan kentleşme olarak açıklanmıştır. Güvenç, Childe'in kentsel devrimini genel hatlarıyla açıklamaktadır. İlk kentsel devrim, yaklaşık 10 bin yıl önce Ortadoğu'da tarımsal faaliyetlerin başlaması ile ortaya çıkan artı ürünün kentleri ortaya çıkardığı görüşüne dayanan "tarım devrimi" ya da bir başka ifadeyle "neolitik devrim" olmuştur. Bu gelişmeyi yağmura bağlı, kuru tarımdan sulu tarıma geçiş izlemiş, böylece Dicle ve Fırat Nehirleri vadisinde Mezopotamya, Nil Nehri vadisinde Mısır, İndus vadisinde Hindistan, Me-Kong vadisinde Vietnam, Sarı Nehir vadisinde Çin olmak üzere verimli topraklar büyük imparatorlukların gelişmesine katkı sunmuştur (Güvenç, 2011, s. 224). Sulu tarım sisteminin düzenli işlenmesinin gerekliliği nehrin ne zaman taşacağına bilgisine duyulan bir ihtiyacı ortaya çıkarmış, böylelikle takvim ilmi, yer ölçümü (geometri), astronomi bilimleri gelişmiştir. Bu süreç içinde din ve bilim insanları ne zaman ne olacağını öngörmelerine dayalı edindikleri bilgiyi bir nevi siyasi güce dönüştürerek artı ürünü kontrol etmeye başlamış, böylece yönetim sistemlerinin gelişmesi de gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, artı ürünün çoğalması ile kentler genişlemiş; bu durum kentsel işbölümünü gerektirmiş; işbölümü uzmanlaşmayı, uzmanlaşma ise yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir (Güvenç, 2011, s. 225). Güvenç'e göre (2011, ss. 227-228) yazı, matematik, hukuk, madencilik, gemicilik, ticaret, para ve pazar ekonomisi, örgün eğitim,

iş bölümü, doğal çevreden daha fazla yararlanma, yeni enerji kaynaklarının bulunup kullanılması ve kentleşme gibi çağdaş uygarlığa ait unsurlar neolitik devrim ile ortaya çıkmıştır ve neolitik devrim, insanlığın geçirdiği en büyük kültürel devrimlerden biridir.

Begel (1996, s. 7) ise Kentlerin Doğuşu isimli çalışmasında Gordon Childe'in "neolitik devrim" tanımını yerleşik yaşama geçişin tanımı olarak kabul etmesine karşın, -birçok uzman tarafından kabul edildiği gibi- ilk kentlerin ilkel köylerin gelişmesiyle oluştuğu görüşüne katılmaz ve Metal Çağı ile silah yapımının gelişmesi sonucu askeri istilaların kentlerin kurulmasını sağladığını ileri sürer. Kentin gelişimini ise üç ayrı dönem içinde ele alır: Antik Çağ, Orta Çağ ve Modern Çağ. Antik Çağ'da kurulan ilk kentlerin, beylerin köylülere boyun eğdirdiği yerler olduğunu, kent devletinin tebaanın yaşadığı kırsal bir hinterlanda sahip olduğunu, kentte yaşayanların ise hukuki açıdan bir ayrıcalıkları olduğunu söyler (Begel, 1996, s. 9). Orta Çağ döneminde ise kentlerin birbirinden oldukça farklı gelişmeler izlediğini belirtir. Batı'da birçok halkın, kent uygarlığını yıkıp yerine tarıma bağlı bir örgütlenme olan feodalizmi kurduğunu, böylelikle kentlerin önemini büyük ölçüde yitirdiğini ancak zanaat ve ticaretin etkisiyle dönemin sonlarına doğru kentlerin toparlanarak yeniden yükselişe geçtiğini ifade eder (Begel, 1996, s. 11). Modern Çağ döneminde ise önce reform hareketlerinin daha sonra Fransız Devrimi'nin etkisiyle Orta Çağ'ın aristokratlarının yönetimindeki katmanlaşmış toplumsal yapı kırılmış, sanayinin gelişmesiyle daha önce bir işi olmayan toplumun en alt sınıfı olan "ayaktakımı" olarak nitelendirilen grup sınıf bilincinin geliştiği sanayi proletaryasını ortaya çıkarmıştır (Begel, 1996, s. 14). Bu dönemde 19. yüzyılın ürünü olan sanayi kentinin ortaya çıkması ve soylu sınıfın ortadan kaldırılması hem kentin biçimsel yapısında hem de toplumsal yapısında önemli değişikliklerin olduğuna işaret eder.

Begel'e benzer şekilde Güvenç (2011) de ikinci kentsel devrim olarak endüstri devrimini ele almıştır. Bu devrimin gerçekleşmesinde başat rol oynayan kavram ise enerjidir. Buhar makinesinin icadı sayesinde birçok farklı sektörde buharın gücünden faydalanılmasıyla hızlı bir gelişme yaşanmış, bu gelişmeleri yeni makinelerin, buharlı lokomotiflerin, gemilerin ve değirmenlerin ortaya çıkması ile fabrikaların kurulması takip etmiştir. 1870'lerde geliştirilen enerji üretim teknolojisi, enerjinin dönüştürülmesi ve taşınması konularında önemli bir etki yaratmış, böylece haberleşme araçlarında ve ulaşım sistemlerinde de elektrik enerjisi kullanılmıştır (Güvenç, 2011, s. 238). Enerjinin toplumsal yaşam üzerindeki dönüştürücü etkisi hızlı bir şekilde kent yaşamında da

etkisini göstermiştir. Böylece, Begel'in toplumsal bir yaklaşımla, Güvenç'in teknolojik bir yaklaşımla ele aldığı endüstri devrimi, kentsel gelişme açısından önemli bir milat olmuştur.

Her ne kadar endüstri devriminin kentsel gelişmede büyük bir rol oynadığı çoğu araştırmacı tarafından kabul edilse de bu durum, günümüzdeki bütün kentlerin böyle bir kentsel devrim yaşadığını göstermemektedir. Gideon Sjoberg (2002) Sanayi Öncesi Kenti isimli çalışmasında böyle bir kentsel devrim yaşamamış olan toplumları “sanayi öncesi” olarak tanımlamış ve sanayi öncesi toplumların toplumsal örgütlenmesi ile sanayi kentinin toplumsal örgütlenmesi arasındaki farkları ortaya koymuştur. Bu farkları ekolojik, ekonomik ve toplumsal açıdan ele alan Sjoberg, sanayi öncesi kentlerin siyasal, dinsel ve eğitsel etkinlikler olmak üzere farklı konularda uzmanlaştıklarını belirtir (2002, s. 39). Bu kentlerde tarımda makine kullanımının olmaması, ulaşımda insan ve hayvan gücünün kullanılması ve gıdaların uygun koşullarda saklanamaması gibi sebepler kentsel nüfusun büyümesini sınırlamıştır. Yine sanayi öncesi kentler, endüstri devriminin başat icadı olan ve üretim kapasitesini oldukça artıran elektrik ve buhar gücü gibi enerji kaynaklarından mahrumdur, bu durum bu kentlerin ekonomisinin modern sanayi kentlerine göre farklılaştığını göstermektedir (Sjoberg, 2002, s. 41). Sanayi öncesi kentlerin ekonomik etkinlikleri ile ilgili bir başka önemli husus, standartlandırılmış ölçü birimlerinin olmaması sebebiyle ürünlerin sınıflandırılmasında yaşanan zorluk olmuştur (Sjoberg, 2002, s. 43). Toplumsal örgütlenme açısından bir değerlendirme yapıldığında ise sanayi öncesi kentlerde seçkinler ve seçkinlere hizmet eden halk yığınları olmak üzere iki kutuplu bir sınıf sistemi bulunmakta, sanayi toplumlarının önemli bir ögesi olan orta sınıfın bir karşılığı ise bulunmamaktadır (Sjoberg, 2002, s. 45). Sjoberg'in ortaya koyduğu bu durum, “kentlere özgü olduğu düşünülen pek çok olgunun aslında yalnızca kentleşmiş sanayileşmiş yerlere özgü olduğunu gösterir” (Hatt ve Reiss Jr., 2002, s. 32).

Kentin dönüşümüne yönelik bir başka yaklaşım Henri Lefebvre tarafından ortaya konulmuştur. Lefebvre kentsel devrimi, politik şehir, ticari şehir, sanayi şehri ve kritik aşama ifadeleri ile kentleşme düzeyini gösterdiği bir mekân-zaman ekseninde ele alır (2011, s. 20). Politik şehir, ekonominin tarımsal faaliyete dayandığı ve bu faaliyetin belirli bir güç tarafından yönetildiği şehirleri tanımlarken; şehirde ticaretin önem kazanıp pazarın şehir içinde kendine yer bulması ticari şehirleri ortaya çıkarmıştır (Lefebvre, 2011, ss. 14-16). Daha sonra toplumsal üretimin, sınırlarını kent pazarına doğru aşmasının da etkisiyle şehir-kır ayrımında kritik bir dönüm yaşanmış, “kırın önceliğinin

yerine kentin önceliğinin yerleşmesi” gerçekleşmiştir. Bu gelişmenin rasyonalizm etkisinde gerçekleştiğini düşünen Lefebvre, bu süreci mekân-zaman ekseninin ortasında konumlandırmıştır (2011, ss. 17-18). Şehirde ticari sermayenin büyümesi sanayi şehrini ortaya çıkarmış, bu durum ise Lefebvre’e göre toplumun kentleşmesine neden olmuştur. Ona göre, geçmişte kenti tanımlayan niteliklerin kaybolduğu ve kentteki üretim ilişkilerinin dönüşüme uğradığı bu süreç, bir nevi “kritik aşama”nın habercisi olmuştur (Lefebvre, 2011, ss. 18-19). Sanayi kentinin parçalanmasıyla ortaya çıkan, tam kentleşmeyi ifade eden kritik aşamayla ise, dünya ölçeğinde bir toplumun ve dünya şehrinin oluştuğunu ifade eden Lefebvre (2011, s. 21), kentleşmenin gezegene yayılan ve toplumun tüm yönlerini değiştiren kapsayıcı bir süreç olduğunu öne sürmüştür (Stanek, Schmid ve Moravánszky, 2014, s. 1). Lefebvre’in toplumun bütünüyle kentleşmesine dair hipotezini referans alan Brenner ve Schmid (2014a, s. 750) ise, kenti tarihsel bir süreç olarak değerlendirmiş ve kentleşmeyi süreklilik gösteren bir sosyo-mekânsal dönüşüm süreci olarak tanımlamıştır. Günümüzde, küresel kapitalizm etkisinde kentleşmenin tüm coğrafyayı etkileyen bir biçimde yaşandığını öne süren Brenner ve Schmid (2014b, s. 162), kent, kır ya da banliyöler gibi yaşam alanlarının çok ötesindeki doğal alanlar ve ulaşım ağları da dahil olmak üzere tüm coğrafyanın kentsel dokunun ayrılmaz bir parçası haline gelmesine ilişkin bu durumu ise gezegensel kentleşme (*planetary urbanization*) terimi ile tanımlamıştır.

Kentin bir eko-topluluk olduğunu söyleyen Murray Bookchin, kentlerin ortaya çıkışını ekonomik standartlarla açıklayan Gordon Childe’in tarım devrimi görüşüne, meselenin tek bir nedene indirildiğini düşündüğü için karşı çıkar. Bu savını, Childe’in kentsel devrimi tarihdediği dönemden binlerce yıl önce kurulan Çatalhöyük kentinin avcılık ve toplayıcılık ile geçindiğine yönelik arkeolojik verilerin ışığında ortaya koyar. Bunun yanı sıra ona göre, kentin mezar yapıları gibi dini öğeler barındırması, bilinen en eski kent olan Çatalhöyük kentinin ekonomik etkinliklerden ziyade dinsel bir motivasyonla kurulduğunun göstergesini oluşturmaktadır (Bookchin, 1999, s. 48). Sonuç itibariyle Bookchin kentlerin ortaya çıkışına yönelik düşüncesini şöyle özetler:

Kentlerin yükselişi, tahıl ekiminin, sabanın, evcil hayvanların “keşfi”yle değil, anıt mezarlar, kültürel uygulamalar ve doğalcı semboller yönünden zengin tapınaklar yardımıyla gerçekleşmiş olmalıdır ... Kentin gerçek habercisi saban değil, daha sonraları tapınakla çevrelenen mezardı; insanlara liderlik edenler de açığöz politik şefler değil, büyük olasılıkla şaman ya da rahip gibi yarı dinsel kişilerdi ... Sonuçta, ilk kentsel merkez, bir pazar yeri değil, doğal tanrılara ve güçlere tapınılan törensel bir bölgedir (Bookchin, 1999, s. 52).

Bir kent bilimci olan Lewis Mumford da Childe'ın kentsel devrim olarak adlandırdığı dönüşüme, devrim kelimesinin “eskimiş kurumlardan uzaklaşıp ilerici bir hareketi işaret ettiği” konusunda bir çağrışım yaratması sebebiyle karşı çıkar. Ona göre kentler, dağınık ve örgütsüz birçok işlevin, sınırlı bir alanda bir araya getirilmesi ve topluluk bileşenleri arasında bir etkileşim kurulmasıyla meydana gelmiş bir olguyu ifade eder (Mumford, 2019, s. 44). Öyle ki, ilk kentlerin köylerden fiziksel açıdan bir farkı olmadığını, yalnızca toplumsal kurumları ortaya çıkarması ile bir ayrışma yaşandığını belirtmiştir (Mumford, 2019, s. 32). Bunun yanı sıra Mumford'a göre kentlerdeki ilk kalıcı yerleşim Paleolitik Çağ'da ölümlere duyulan saygının bir ifadesi olarak ölümlerin mağaralara, toprak yığınlarının altına veya toplu mezar tümseklerine gömülmesiyle oluşturulan “ölülerin kenti” idi (Mumford, 2019, s. 17). İnsanların yerleşik hayata geçmemesine karşın, dini endişeler neticesinde bu tür toplanma mekânlarına duydukları ihtiyacın, kentlerin bir nevi ilk tohumlarını oluşturduğunu söyler (Mumford, 2019, s. 20). Aynı zamanda Mumford'un (2019, s. 15) kent kökenlerini araştırmaya ilişkin fiziksel kalıntıların yanında kenti kent yapan dil ve ritüel gibi maddi olmayan buluşlara yönelik vurgusu da kenti anlamak adına farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Mumford, arkeolojik bulgular ışığında sürekli yerleşimin ilk kanıtlarının Mezolitik Çağ'a tarihlendiğini (2019, s. 21), Neolitik Çağ'da ise köylerde saban kültürü ve taş aletlerinin yerini metal aletlerin alması ile neolitik kentlerin ortaya çıktığını belirtmiş (2019, s. 32) ve bu değişimde avcı erkeğin rolüne dikkat çekmiştir. Neolitik Çağ köylerinde toprağın işlenmesi ve doğanın evcilleştirilmesi sabit bir yaşamı mümkün kılmış, bu sayede çocukların büyümesi için güvenli bir alan yaratılırken kadının köyde güçlü bir şekilde hissedilen etkisi, egemenliğin paleolitik dönemin avcı olan erkeğinden kadına geçmesini sağlamıştır (Mumford, 2019, ss. 21-22). Fakat köylülerin ve tarım alanlarının vahşi hayvanlara karşı korunmasına yönelik duyulan ihtiyaç avcılara gereksinimi doğurmuş, bu durum ise başlarda köyün refahını sağlayan avcının zamanla gücünü köylüler üzerinde de artırmasıyla egemenliğin yeniden erkeğe geçmesine neden olmuştur (Mumford, 2019, ss. 34-35). Bu görüşlerin ışığında Mumford kentin avcı-toplayıcı özellik taşıyan Paleolitik Çağ kültürü ile tarıma dayalı Neolitik Çağ kültürünün birleşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir (2019, s. 39). Koruyucu avcının, kabile reisine dönüşmesi ile kentte güç ve denetim tek bir kişide toplanmış (Mumford, 2019, s. 48), kabile reisi zamanla rahip ya da hükümdar mertebesine yükselmiş, böylece toplum örgütlü bir kast tarafından yönetilmeye başlanmıştır (Mumford, 2019, ss. 51-52). Köyden kente geçiş ile aynı zamanda mesleki

bir ayrışma ve uzmanlaşma da meydana gelmiştir. Ayrıca kent içinde sarayın ve tapınağın kutsallığın sembolü olarak görülmesi kralın denetleme gücünü artırarak toplumun itaatini artırmış, kral tarafından oluşturulan yasalarla insanlar arası ilişkilerde bir düzen yaratılması kentin paylaşım ve rasyonelliğin mekânı haline gelmesini sağlamıştır (Mumford, 2019, s. 63). Bütün bu gelişmeler, toplumsal yapıdaki gelişmelerin hem kentleri ortaya çıkararak faktörler olarak değerlendirilebileceğini hem de kentleşmenin ve ortaya çıkardığı yeni problemlerin toplumsal yapı üzerinde değişim yarattığını göstermektedir. Böylece kent ve toplumsal yapı arasında diyalektik bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.2. Kentlere sosyolojik perspektiften bir bakış

Kentler, 19. yüzyılda endüstri devriminin etkisiyle hem biçimsel olarak hem de toplumsal olarak köklü bir değişim geçirmiştir. Değişimin temel nedenini, endüstri devriminin kentleri artı değer üretildiği alanlara dönüştürmesi ve buna bağlı olarak kentlerdeki nüfusun hızlı bir şekilde artışı oluşturmuştur. Bu değişim sosyoloji alanının da ilgisini çekmiş, kent üzerine çeşitli görüşler ortaya koyulmuştur. Bu görüşler, klasik kent kuramı, Chicago Okulu yaklaşımı, neo-marksist yaklaşım ve postmodern yaklaşım olarak ayrılmaktadır. Klasik kent kuramcılarında Friedrich Engels (2013) İngiltere'deki Emekçi Sınıfların Durumu isimli çalışmasında işçi sınıfı üzerine çözümlemelerde bulunarak kapitalizmin kentlerde toplumsal ve mekânsal düzeyde ürettiği eşitsizliğin eşitsiz gelişmeye neden olduğunu vurgulamıştır. Benzer bir yaklaşımla Karl Marx da kentleri sermayenin üretim mekânı olarak görmüş böylece her ikisi de kenti sınıfsal ayrışmanın mekânı olarak ele almışlardır (Turut ve Özgür, 2018, s. 3). Bu çalışmalarını Max Weber, Ferdinand Tönnies ve Georg Simmel'in kentleri toplumlarıyla birlikte ele alan çalışmaları takip etmiştir. Weber, kentlerin kuruluşunu ve gelişmelerini analiz ederek ideal bir kent tanımı ortaya koymuştur. Ona göre kentler tarımdan ziyade zanaat ve ticaret faaliyetlerine dayanmalı, buna bağlı olarak bir pazarı bulunmalı; siyasal ve yönetsel özerkliğe sahip olmalı; askeri birlikler ile güvenliği sağlanmalı ve yurttaş kalıtımına sahip olmalıdır (Weber, 1966, ss. 65-80). Tönnies (2000), cemaat (*Gemeinschaft*) ve cemiyet (*Gessenschaft*) kavramları üzerinden kırsal ve kentsel yaşam arasındaki değişimi incelemiş, Simmel ise modernitenin birey ve bireyin öznelleşmesi üzerindeki etkilerine dikkat çektiği bir yaklaşım geliştirmiştir. Ona göre "modern hayatın en derin problemleri bireyin bunaltıcı toplumsal güçler, tarihi miras, harici kültür ve hayatın tekniği karşısında

mevcudiyetinin muhtariyet¹ ve ferdiyetini² koruma çabasından kaynaklanmaktadır (Simmel, 2000, s. 167)”.

Bu çalışmalar, kent çalışmalarında önemli bir yer tutan Chicago Okulu yaklaşımını önemli ölçüde etkilemiştir. Chicago Okulu sosyologlarından Robert E. Park, Roderick D. McKenzie, Ernest W. Burgess ve Louis Wirth, Chicago kentinin göç hareketleri neticesinde artan nüfusuna ve kültürel çeşitliliğine bağlı olarak kentte yaşanan değişimleri nitel değişkenlerle bireylerin davranışları üzerinden analiz etmişler ve kenti bir araştırma nesnesi olarak ele alıp kent üzerine kuramsal bir bakış geliştirmişlerdir (Serter, 2013, ss. 73-74). Park, kenti rekabet, hâkimiyet gibi terimlerle Darwinci bir yaklaşımla açıklamış ve kenti, kendi dengesini bulacak bir organizma olarak tanımladığı kentsel ekoloji disiplini geliştirmiştir (Turut ve Özgür, 2018, s. 7). McKenzie nüfus hareketlerinin kent mekânlarında yarattığı değişimi, doğa bilimlerinden yararlanarak yayılma, mücadele, yerine geçme ve istila kavramlarıyla ele almış (McKenzie, 1924); Burgess ise Park’ın kentsel ekoloji kuramını McKenzie’nin mekânsal yaklaşımıyla harmanladığı tek merkezli daireler kuramı ile Chicago kentinin göç hareketlerini açıklamıştır (Burgess, 1924). Diğer bir yaklaşım ise Wirth tarafından geliştirilen yaşam biçimi olarak kentleşme yaklaşımıdır. Wirth bu yaklaşımında şehri sosyolojik bir olgu olarak ele almış ve kentlerdeki nüfusun büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliği ile kentleşme arasında bir ilişki kurmuştur (Wirth, 2002, s. 88). Chicago Okulu’nun çalışmaları beraber değerlendirildiğinde, çalışmalarda genel itibariyle kentlerdeki nüfus çeşitliliği ile toplumsal ilişkilerdeki değişim arasında bir nedensellik kurulduğu görülür. Çalışmalar Chicago kenti ile sınırlanmış olmasına rağmen ortaya konulan kuramların genel bir kent teorisi içermesi ve kuramlarda kente ilişkin mekânsal özelliklerin göz ardı edilmesi eleştirilmiştir. Ayrıca kentsel ekoloji kuramının kentte yaşanan sorunları normalleştirme eğilimde olması ve Wirth’in kuramında sınıfsal ilişkilerin göz ardı edilmesi de eleştirilerin arasında yer almıştır (Serter, 2013, ss. 74-75).

Chicago Okulu’na yönelik eleştiriler sonrası kent üzerine yapılan çalışmalar neo-marksist ya da ekonomi-politik yaklaşım olarak adlandırılmış ve kent yeni bir Marksist yaklaşımla sınıfsal açıdan ele alınmıştır. Bu yaklaşımın öncülerinden Henri Lefebvre, kapitalizmin mekâna politik bir değer atfettiğini böylece mekânın meta haline gelerek

¹ Eskimiş bir sözcük olan muhtariyet, özerklik anlamına gelmektedir (“Türkçe Sözlük”, 2019, s. 1706).

² Eskimiş bir sözcük olan ferdiyet, bireysellik anlamına gelmektedir (“Türkçe Sözlük”, 2019, s. 862).

ekonomik bir değer kazandığını vurgular (Keleş, 2016, s. 141). Bunun yanı sıra Lefebvre'e göre, kapitalizmin sermaye mekânı olarak değişim değerini öne çıkardığı mekânlar soyut mekân, gündelik yaşamın mekânı olarak kullanım değerini öne çıkardığı mekânlar ise somut mekân olarak tanımlanır (Turut ve Özgür, 2018, s. 11). Lefebvre, kentsel mekânın üretiminin toplumsal ilişkiler üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu düşünür ve mekânın fiziksel niteliğinin yanı sıra sosyal bir nitelik taşıdığını belirtir. Buna istinaden toplumsal mekânı “algılanan, tasarlanan, yaşanan” olmak üzere üçlü bir diyalektik içinde tanımlar (Lefebvre, 2014, s. 68). Algılanan mekân, ampirik olarak gözlemlenen, gündelik yaşamı içeren somut mekândır (Lefebvre, 2014, s. 410); tasarlanan mekân, hâkim ideolojiye ve ekonomik düzene göre uzmanlar (planlamacılar, şehirciler, teknokratlar ve sanatçılar) tarafından tasarlanmış soyut mekândır; yaşanan mekân ise kullanıcıların günlük deneyimlerinin algılanan ve tasarlanan mekândan türeyen sembolik bir yansımasını oluşturur (Lefebvre, 2014, s. 68). Mekân üretiminin bu üçlü diyalektiği arasında sürekli bir etkileşim bulunması, aynı zamanda aktörlerin ve beklentilerinin farklı olması ile mekân, çatışmanın hem alanı olan hem de aracı olan bir rol üstlenmektedir (Büyükcivelek, 2021, s. 559).

Lefebvre'e benzer şekilde Manuel Castells de kentsel mekânı sınıfsal çatışma, kapitalizmin temel çelişkileri ve kapitalizmin varlığının devamı için emeğin yeniden üretimi gibi kavramlar üzerinden okumaktadır (Keleş, 2016, s. 141). Ayrıca kenti bağımsız bir varlık olarak görmeyi doğru bulmayan Castells, kentin içinde yaşayan toplumla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunur (McKeown, 1980, s. 258). Ona göre kent, emeğin yeniden üretilmesi için eğitim, sağlık, ulaşım, konut gibi kolektif tüketimin sağlandığı mekânsal birimdir. Emek ile sermaye arasında oluşan çatışma karşısında sermaye sınıfının çıkarlarını kontrol altına almak ve sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak adına devletin müdahalede bulunduğunu düşünen Castells (1977, s. 459), kente yönelik odağını sermaye ve emek arasındaki savaşıma bağlı gelişen toplumsal hareketlere ve devletin bu hareketler karşısındaki müdahalesine yöneltmiştir (Güllüpinar, 2013'den aktaran; Turut ve Özgür, 2018).

Kenti Marksist bir yaklaşımla açıklayan bir diğer isim olan David Harvey, kent üzerine yapılan önceki çalışmaların kuram veya önerme içermediğini, kent üzerine çalışan farklı disiplinlerin (sosyoloji, iktisat, coğrafya, mimarlık, kent planlama vb.) disiplinlerarası bir yaklaşımdan ziyade disiplinin kendi bakış açısı ile sınırlı kalmasını eleştirmiştir. Ona göre kent oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu karmaşıklığı

anlayabilmek ve kent üzerine bir kuram sunabilmek için kentin mekânsal biçimi ile kentteki toplumsal süreç ilişkilendirilmelidir (Harvey, 2013b, ss. 27-28). Farklı bir ifadeyle, Harvey'nin kenti incelerken sosyoloji bilimi ve coğrafya bilimi arasında bir ilişki kurduğunu söylemek mümkündür. Harvey, kapitalist sistemde üretim ve tüketimin neden olduğu çelişkinin yanı sıra yapısal çevrenin (yapılar, yollar vb.) üretiminin, sermaye sahiplerinin kârını artırmaya yönelik bir rant değeri oluşturduğunu, bunun ise başka tür çelişkilere yol açtığını vurgular (Keleş, 2016, s. 143; Turut ve Özgür, 2018, s. 12). Kapitalizmin kent mekânını örgütleyerek ortaya çıkardığı eşitsizlikler karşısında Harvey, "adil yollarla adil bir dağıtım" olarak tanımladığı sosyal adalet (2013b, s. 95) ve Amerikan kentlerinin temel toplumsal sorunlarından biri olarak nitelendirdiği getto (2013b, s. 124) kavramlarını inceler.

Çağdaş kent kuramları arasında yer alan bir başka yaklaşım ise kenti kültürel açıdan ele alır. Postmodern yaklaşım olarak anılan bu yaklaşım, ekonomi-politik yaklaşımın kentsel mekânda kültüre önem vermemesini eleştirmiş, kenti teori ve yöntem, kültür ve politika ve tarihsel dönemlendirme konularında ele almıştır (Gotham, 2001, ss. 70-71). Bu yaklaşımın temsilcilerinden biri olan Edward Soja, Lefebvre'in mekân kavramsallaştırmasını yeniden formüle etmiş, mekân ve toplum arasındaki ilişkiye yönelik çalışmıştır (Alkan ve Duru, 2002b, s. 24). Soja, Los Angeles kentinin toplumsal olaylara bağlı dönüşümünü yeni bir kentsel süreç olarak tanımlamasına karşın, bu dönüşümün daha önce kavramsallaştırılan kent söylemlerinden tamamen bağımsız olmadığını, yalnızca yaşanan değişimin yoğunluğuna bağlı olarak dışavurumunun değiştiğini vurgular:

Bu kuramcılarca geliştirilen yaklaşımlar hâlâ uygulanabilir ve eklemeliyim ki, özendirdikleri köktenci politika hâlâ olanaklıdır. Bununla birlikte, değişimler öylesine çarpıcıdır ki, temel savım, yeni bilgimizi basitçe eskisine ekleyemeyeceğimiz yönündedir. Birçok aykırılık, çelişki ve kopma vardır. Bu durumda, postmetropolisin sunduğu kılıfsal, politik ve kuramsal sorunları yanıtlayabilmek için bize miras kalan kentsel çözümleme yöntemlerini köktenci bir biçimde yeniden düşünmeli ve yeniden yapılandırmalıyız; bir başka deyişle, bunların yapıbozumunu ve yeniden kuruluşunu gerçekleştirmeliyiz (Soja, 2002, s. 288).

Lewis Mumford ise çağdaş kent sosyologlarının kenti yalnızca fiziksel bir olgu olarak tanımlamalarını eleştirmiş, kenti toplumsal bir kurum olarak açıklamanın gerekliliğine işaret etmiştir. Kenti, toplumsal yönü içinde, ortak bir yaşam ve önemli bir kolektif drama için farklılaştırılmış fırsatların yaratılmasına yönelik özel bir çerçeve olarak tanımlamıştır. Ona göre kent, tüm topluluklarda bulunan aile ve komşuluk olarak tanımladığı birincil gruplar ile şehrin yaşamına özgü tanımladığı amaçlı kurumların ilişkisinin bir bütünüdür. Bir kentin varoluşunun temel fiziksel araçları, yalnızca

ekonomik yaşama değil, kültürel süreçlere de hizmet eden toplumsal iş bölümünün temel sosyal araçları olarak tanımlanır. Ayrıca Mumford, şehirlerin endüstri, pazar, iletişim ve trafik hattı gibi fiziksel organizasyonunun sosyal ihtiyaçlara hizmet etmesi gerektiğini vurgular (Mumford, 2013, s. 112). Kentin kültürel bir analizini yapan ve kenti toplumsal eylemin sahnesi olarak tanımlayan Mumford, Richard Sennett'i de görüşleriyle etkilemiştir (Özdemir, 2017, s. 138).

Richard Sennett, kenti toplumsal yaşam ilişkileri üzerinden tanımlamıştır. Ona göre kent, yabancıların birbirleriyle karşılaştıkları heterojen nüfusa sahip, büyük insan yerleşimleridir (2002, s. 38). Bu noktada kamusal alandaki insanlar arası ilişkileri -Mumford'a benzer şekilde- yabancılik bakımından tiyatrodaki seyircilerle özdeşleştirir. Birbirini tanımayan bu insanlar -seyirciler-, kamusal alanda bir araya geldiğinde uygun davranışın ne olduğunu bilmedikleri için özel alanlarına kaçma davranışı gösterirler (Sennett, 2002, s. 49). Sennett'e göre, 19. yüzyılda şehirlerin atomize edilerek bahçe-kentlere dönüşmesi, farklı sosyal gruplara ait kapalı yerleşim alanlarını oluşturmuş ve bu alan içinde küçük gruplar arası sosyalleşmelerin yeterli görülmesi, özel alan ile kamusal alan arasındaki keskin ayrımın gitgide silikleşmesine neden olmuştur. Endüstriyel kapitalizm etkisinde gerçekleşen bu durum, modern kentte kamusal alanının niteliksizleşmesine neden olmuştur (Sennett, 2002, s. 221). Oysa Sennett'e göre kent, insanların çıkarlarını kişisellikten uzak sürdürebildikleri bir yer olmalı, kamusal alanlar ise insanların birbirlerini tanıma zorunlulukları olmadan bir araya gelebildikleri alanlar olarak özel alanlardan ayrılmalıdır (Sennett, 2002, s. 340).

Kentlere sosyolojik bir perspektiften bakıldığında toplumsal yapıdaki değişikliklerin kent mekânındaki etkisi görülmektedir. Bu değişikliklere yönelik, 19. yüzyılda klasik kuramcılar tarafından kentler sermayenin üretildiği yerler olarak tanımlanmış ve kentlerdeki sınıfsal eşitsizliğe dikkat çekilmiştir. Daha sonra 20. yüzyılın ilk yarısında kentler, Chicago Üniversitesi'nin araştırmacıları tarafından sistematik bir biçimde analiz edilmeye başlanmış ve nüfus hareketleri ile kent mekânı arasında kurulan ilişkiye dayalı pek çok kuram geliştirilmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısında kentler neo-marksist yaklaşımla yeniden sınıfsal açıdan ele alınmış, kent mekânı toplumuyla birlikte değerlendirilerek hem fiziksel hem sosyal nitelikleriyle tartışılmış, kent hakkı ve sosyal adalet kavramları ele alınmıştır. Postmodern yaklaşımda ise kentler birey ve toplum davranışları üzerinden parçalı bir şekilde okunmuştur. Özetlemek gerekirse, sosyolojik açıdan kentler farklı dönemlerde farklı yaklaşımlarla ele alınmış olsalar da genel olarak

her dönemde kent mekânı ve toplum arasında karşılıklı ve dönüştürücü bir ilişkinin kurulduğu gözlemlenmiştir.

2.1.3. Kentlerin ortaya çıkışında etik davranış izleri

İlk kentlerin “ideolojilere dayalı, ortakyaşamı vurgulayan, mütehakkim olmayan, ekolojik yönelimli ve eşitlikçi karakterde” olduğunu vurgulayan Murray Bookchin (1999, s. 56), ilkel toplumlarda kuralların ortakyaşama yönelik olmasına karşın modern toplumun sahip olduğu yasal özgürlüklerin toplumsal nitelik taşımadığına dikkat çeker (1999, s. 59). Benzer bir yaklaşımda olan Lewis Mumford da Neolitik Çağ’da insanların, hayvanların, bitkilerin ortakyaşamcı bir birlik içinde olduğunu ve bu durumun kentin gelişimi için bir zemin oluşturduğunu vurgulamıştır. Öyle ki, insanlar ve hayvanlar arasında kurulan bu ortaklık sayesinde oluşan gübre yığınının tarımda sağladığı istikrarı örnek göstererek, bu ortaklığı detaylıca açıklamıştır:

...bilinçli bir yönelim olmasa bile, insanların, hayvanların, bitkilerin bu yeni ortakyaşamcı birliği, daha sonra kentin gelişimi için de uygundu. Başlangıçta köpek, bir av hayvanı olmaktan çok, bir bekçi ve atık yiyiciydi. Köpek ve domuz olmasaydı, bu tıks tıks topluluklar kanalizasyon gerektiren eylemleri dolayısıyla yok olurlardı herhalde; gerçekten de domuz, New York ve Manchester gibi sözde gelişmiş kentlerde XIX. yüzyıla kadar kanalizasyon sistemine yardımcı unsur olarak kullanılmaktaydı. Sonra, ekinler çoğaldıkça kediler -ve Mısır’da evcil yılanlar- hastalık taşıyan ve ekinleri talan eden kemirgenlerin önünü kesmekte kullanılmıştır. Fakat hak yememek adına işin olumsuz yanını da hemen belirtmek gerekir: Fare, sıçan ve hamamböceği de bu yeni yerleşim birimlerinden yararlanmış ve buralarla kopmaz bağlar kurmuştur (Mumford, 2019, s. 25).

Bunun yanı sıra, doğa ile uyumlu bir birliğin kurulduğu ilk yerleşim yeri olan köylerin, töreler ve geleneklerle ahlaki davranışın temeli olduğunu vurgulamıştır: “Ahlak dediğimiz şey törelerde, köyün hayatı kollayan geleneklerinde başlamıştır” (Mumford, 2019, s. 26). Fakat köylerin büyümesiyle meydana gelen kentlerin de aşırı bir biçimde büyümesi hem doğa ile kurulan birliği hem de insanlar arası birliği zayıflatmış, bu durum ise etik duyarlılığın zedelenmesine sebep olmuştur. Bookchin de benzer bir yaklaşımla, kentleşmenin doğal çevre üzerine olan etkilerinin yanı sıra, bireyin topluma ve doğal dünyaya karşı olan duyarlılığında yarattığı değişimin incelenmesinin gerekliliğine dikkat çekmiş ve toplumsal ekoloji fikrini bu gereklilik üzerine kurgulamıştır. Bookchin’e (1999, s. 10) göre kent “en gelişmiş durumuyla etik bir insan birliğidir; etik ve toplumsal nitelikteki bir eko-topluluktur”. Kentin gelişimini diğer hâkim görüşler gibi ticaretin ve üretimin gerçekleşmesi ile ilişki olarak ele almak yerine kenti, kent sakinleriyle beraber düşündüğü “eko-topluluk” olarak tanımlamıştır. Eko-topluluğu oluşturan insanların ise -Romalı düşünür Cicero’ya referansla- “birinci doğa” olarak tanımlanan doğal çevre ile

uyumlu olarak ortaya çıkardıkları “ikinci doğa” olan kenti meydana getirirken kurdukları ilişkileri anlamının önemine dikkat çekmiştir (Bookchin, 1999, s. 15). Bookchin (1999, s. 19) “toplumsal” doğayı (ikinci doğa) “biyolojik” doğanın (birinci doğa) karşısında konumlandırmamış, aksine bu iki tür doğa biçimini bütünleştirerek “özgür” doğa (üçüncü doğa) kavramını ortaya çıkarmış, özgür doğayı ise “doğal çevreyle yaratıcı bir etkileşim oluşturan etik ve insani bir topluluk” olarak tanımlamıştır.

Benim yapmak istediğim, kente hak ettiği yeri vermek, onu yozlaştırıcı bir fenomen olarak değil, sakinlerinin çoğu kez doğayla uyum içinde yaşadığı, insanın öz bilincini keskinleştiren kurumlar yarattığı, akılcılığı koruduğu, seküler bir kültür yarattığı, bireyselliği geliştirdiği ve kurumsal özgürlük şekilleri yarattığı, benzeri görülmemiş derecede insani, etik ve ekolojik bir yerleşim olarak ele almaktır (Bookchin, 1999, s. 15).

Ayrıca, günümüz kentlerinin karşı karşıya kaldığı problemlerin kentleşme fenomeninden kaynaklandığını düşünen Bookchin, kentleşmenin temsil ettiği coğrafi büyümenin yanı sıra kentin insani boyutu, topluluk yaşamı ve tarımsal yaşam üzerindeki dikkate değer olumsuz etkileri üzerinde de durmuştur. Bu olumsuz etkilere karşı olarak katılımcı yurttaşlık kavramına yaptığı vurgu ile ekolojik bir politika geliştirmekten söz etmiş, Antik Yunan’da kent devletlerinin yurttaşların etik birliği olarak düşünülmesi ve güçlü bir yurttaşlık kültürü barındırması, Bookchin’i kent ile yurttaşlığı birlikte ele almanın kentleşme karşısında bir çözüm yolu sunabileceği düşüncesine itmiştir (1999, ss. 43-44). Bookchin’in, kentleşmenin yurttaşlık ilişkilerine verdiği zarara karşı önerdiği Antik Yunan uygarlığının yurttaşlık kavramı, Antroposen Çağ’da kentlerin karşı karşıya kaldığı sorunlara yönelik etik yaklaşımın oluşturulmasında oldukça faydalı bir görüş sunmaktadır. Öyle ki, modern kentlerdeki sorunların çözümünün, modern öncesi kentlerde var olduğunu belirtir: “... geçmişin kentlerinin ortak noktası, köklerini doğal çevreden alan, son derece ahlaki ve çoğu kez tinsel özelliklere sahip olmalarıdır; bunlar kentleşmede gördüğümüz fiziksel özelliklerden bariz bir farklılık gösterir” (Bookchin, 1999, s. 34). Geçmişin kentlerini kendi tabiriyle “manevi yerleşimler” olarak nitelmiş ve kentlerin ortak ideolojik sorumluluğun ve kamu yararının gözetildiği ahlaki birliktelikler oluşunun iyi yaşama duyulan inanç ile ilişkili olduğunu söylemiştir (Bookchin, 1999, s. 34). Bookchin, kenti ortaya çıkaran en önemli içsel motivasyon olarak tanımladığı insanlar arasındaki etik değere, kentleşmenin nicel ölçütlerinin öne çıkarılması ile yıkıcı bir zarar verildiğini söylemiş ve aynı zamanda kentleşmenin özgür yurttaş, “vergi müellifi” ve “seçmen” olarak indirgemesini kişinin öz kimliğinin sömürgeleştirilmesine katkı sunması gerekçesiyle eleştirmiştir. Buna karşın kent sakinlerinin, geçmişten beri kentlerine karşı olan ideolojik sorumlulukları çerçevesinde

“toplumsal anlaşmalar” oluşturduklarını, birçok konuda topluluklar halinde hareket ederek etik amaçlarına ulaşmaya çalıştıklarını belirtmiştir (1999, s. 43).

Bookchin ve Mumford’un görüşleri göz önünde tutulduğunda yerleşik düzene geçiş ile kentlerin atası köylerde insanların sorunsuzca bir arada yaşayabilmesi birtakım kuralları gerektirmiştir, köylerin gelişerek kentleri oluşturmasıyla ise toplumsal yaşamın karmaşıklaşmasına paralel olarak toplumsal rollerin belirlenmesine yönelik etik davranış kurallarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu görüşlerden hareketle, kentlerin ortaya çıkışında ve gelişiminde toplumun bir arada sorunsuzca yaşayabilmesi hem insanlar arasındaki hem de insanın doğa karşısındaki etik davranışı ile mümkün olmuştur. Kentleşmenin etkisi coğrafyada mekânsal olarak yarattığı değişikliklerin yanı sıra, insan ilişkilerini de etkilemiş, kişinin hem doğaya karşı hem başka insanlara karşı olan yaklaşımını ortak amacı önceleyen etik yaklaşımdan karşıt bir yöne kaydırmıştır. Bu doğrultuda kentlerin tarihsel bir okumasının ışığında, günümüz kentlerinin karşı karşıya kaldığı ekolojik ve toplumsal sorunların ancak çağdaş etik bir yaklaşım geliştirilmesiyle çözüleceği düşünülmektedir. Bu bağlamda ise bir sonraki bölümde, kentin etik ile ilişkisi somutlaştırılarak kentin etik açıdan nasıl ele alınabileceği tartışılmıştır.

2.2. Kenti Etik Bağlamda İrdelemek

Kenti etik açıdan ele almadan önce etik kavramı açıklığa kavuşturulmalıdır. Felsefenin bir alt disiplini olarak etik, Antik Yunan’dan beri çeşitli tanımlarla oldukça geniş ele alınmış bir kavram olmasına karşın, günümüzde kavramın tanımını kolaylıkla yapmak güç bir hâle gelmiştir. Bu duruma neden olan başlıca sebepler arasında modern hayatın getirdiği karmaşık ilişki ağları, toplumsallığın karşısında bireysel varoluşun birincil hâle gelmesi, küresel değişimin hızına değer sistemlerinin yetişememesi gibi nedenler sayılabilir.

Pieper (2012, s. 31), kökeni Yunanca *ethos* sözcüğünden gelen etik sözcüğünün iki farklı kullanımından bahseder. Yunanca *έθος* kelimesinin alışkanlık, töre, görenek anlamları taşıdığını ve antik *polis*in kurallarına göre yaşayan kişinin genel kabul gören “ahlak yasası”na uygun davrandığı sürece “etik” olarak nitelendirilebilecek eylemde bulunduğunu; *ηθος* kelimesinin ise karakter anlamı taşıyarak geleneksel eylem kurallarını sorgulayan, kavrayan, iyi eylemi gerçekleştirmeyi düşünerek eylemde bulunan ve bu iyi eylemlerini alışkanlığa dönüştüren kişinin davranışını temsil ettiğini ifade eder. Latince *mos* sözcüğü ise bahsedilen her iki Yunanca kelimenin anlamını taşımaktadır. *Mos*

sözcüğünden türeyen *Moral* sözcüğünün kullanıldığı Almancada ise kelime töre anlamında kullanılmaktadır (Pieper, 2012, s. 31). Türkçede ise etik kavramı, huy, mizaç ve karakter anlamlarına gelen Arapça hulk sözcüğünden türeyerek kullanılagelen ahlak kelimesinde karşılık bulmuştur ve bu kelime insanın başka varlıklarla kurduğu ilişkilerin norm, ilke, kural ve değerler bütünü çerçevesinde tanımlanmasını ifade etmektedir (Cevizci, 2002, s. 3). Etik sözcüğünün gelenek, töre, karakter gibi anlamları nitelmesi ve insanların toplumsal bir aradalıklarından söz edebilmek için böylesi bir değerlendirme sistemine gereksinim duyulması, Pieper'in vurgusu ile ifade edilebilir:

Ahlak ya da töre, bir insan topluluğunda karşılıklı ilişkilerde gelişen saygı ve birbirini benimseme süreçlerinden oluşan ve kendilerine norm olarak geçerlilik tanınan geneli bağlayıcı eylem modellerini içerir. Demek ki ahlak ve töre ifadeleri, olgunlaşmış yaşama biçimlerini temsil eden düzen kurumlaşmalarını, bir topluluğun değer ve anlam anlayışlarını yansıtan yaşam biçimlerini gösterir (Pieper, 2012, ss. 31-32).

Özetle *ethos* sözcüğünden türeyen etik kelimesi farklı dillerde oldukça benzer anlamlar taşımakta, özünde ise toplumsal yaşayışa bir düzen getiren ve aynı zamanda o toplumun değer yargılarının bir göstergesi olan davranış biçimlerini tanımlamaktadır. Bu noktadan hareketle, kentlerin toplumsal birlikteliğin mekânları olduğu düşünüldüğünde, kentin ortakyaşam için ihtiyaç duyulan kurallar çerçevesinde etik davranış biçimlerini ürettiği, benzer şekilde etik davranış biçimlerinin de kentin kent olmasını sağlayarak kentli olmanın gerekliliği olan davranış biçimlerini şekillendirdiği görülmektedir. Özellikle kelimenin Antik Yunan'daki kullanımında, *polis*in kurallarına göre yaşamının etik olarak nitelendirilmesi, etik ve kent kavramları arasında varoluşsal bir bağ olduğu savını güçlendirmektedir.

2.2.1. Etik kavramının tarihsel süreçteki anlam değişimi

Etik kavramı, etiği yargılar koyulmuş kurallar sistemi olarak tanımlayan deontolojistlere göre bir kurallar sistemi olarak; 'iyi' tanımını Tanrı'nın onayladığı şey olarak kuran Platon ve bazı teistlere göre din ile ilişkili olarak tanımlanırken kimilerine göre ise ahlak kurallarının değil, hedeflerin geçerli olduğu sonuçcu yaklaşım ile ilişkili olarak ele alınmıştır. Genel anlamda etiğin ahlak, iyi, doğru, görev gibi kavramları konu edinen bir disiplin olduğunu söylemek mümkün olsa da etiğin kent ile ilişkisini kurmak için kavram farklı görüşlerle ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Cevizci (2002) etik kavramını şöyle tanımlamaktadır:

Etik, ahlaklılığın dilini analiz eden, ahlaki kavram ve yargıların niteliğini tartışan, kısacası tıpkı olgusal dünyayı konu alan fizikçi gibi, kendisine değer dünyasını konu edinen teorik bir araştırma içine giren felsefecinin çalışması açısından değeri konu alan, kapsamında insanın

değer biçici deneyimi, kısacası hayata anlam katan her şey bulunan düşünüş tarzı, ahlaki ilkeler teorisi veya felsefe disiplini olarak tanımlanabilir (Cevizci, 2002, s. 1).

Pieper (2012, s. 18) benzer bir görüşle etiğin konusunu, ahlakiliği vurgulayan insan faaliyeti olarak tanımlamış ve etiğin, bir eylemi ahlaki yapan nitelikleri ahlak, iyi, ödev, gereklilik, izin gibi kavramlardan yararlanarak incelediğini söylemiştir. Pieper'ın bahsettiği bu inceleme yalnızca soyut düzlemde yapılır. Bu sebeple etik, iyi ya da kötü tanımlı yapmaz, herhangi bir ahlak üretme amacı taşımaz ya da ahlaki yargıda bulunmaz, yalnızca ahlaki yargılara nasıl ulaşıldığını analiz eder (Pieper, 2012, s. 29). Özetlemek gerekirse etik, bir eylemin ahlaki boyutunu betimleyici, normatif, metaetik ve uygulamalı etik gibi farklı yöntemlerden yararlanarak inceleyen ve analiz eden disiplin olarak felsefenin bir alt dalını oluşturur. Bunun yanı sıra ahlak ile oldukça ilişkili ele alınan ve zaman zaman birbirinin yerine kullanılan etik kavramının ahlak ile aynı anlama gelmediğini belirtmek gereklidir. Ahlak, “bir kişi, grup, halk, toplumsal sınıf, ulus ya da bir kültür çevresinin belli bir tarihsel dönemde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren inanç, değer, norm, buyruk, yasak ve tasarımlar topluluğu ve ağı” olarak tanımlanabilir (Özlem, 2004, s. 17). O hâlde ahlak eylemin pratiği iken etik eylemin teorisini oluşturmaktadır (Cevizci, 2002, s. 5).

Ahlak üzerine düşünen filozoflar İlk Çağlardan beri ahlakı iki karşıt yönelimle ele almışlardır. Bu yaklaşımlardan ilkinin eylemlerin ahlaki niteliklerinin insandan insana ve durumdan duruma göre değişebileceğini savunan görecelik görüşü oluştururken, diğerini eylemlerin ahlakiliklerinin evrensel olarak değişmez nitelikte olduğunu savunan evrensellik görüşü oluşturmuştur. Etik göreciliğin temsilcileri olarak Sofistler insanı her şeyin ölçütü olarak görerek “iyi” ve “kötü”nün insana göre olduğunu düşünmüş, etik evrenselciliğin temsilcileri Sokrates ve Platon ise insanın ahlaksal yaşamında evrensel ilkelerin önemi olduğunu savunmuştur (Özlem, 2004, ss. 19-20).

Ahlak ile ilişkili ele alınan etik kavramı çağın koşullarına göre anlamsal açıdan değişikliğe uğramıştır. Sofistler, Sokrates ve Platon ahlak kavramını doğal bir fenomen olduğunu düşünerek kavramın nereden geldiğini irdelememişlerdi. Ahlak üzerine düşünen filozoflar İlk Çağlardan beri ahlakı iki karşıt yönelimle ele almışlardır. Ancak konuyu sistematik açıdan ilk kez Aristoteles ele almış ve ahlaka ilişkin önceki görüşleri sınıflandırmıştır. Etik, ahlakın incelendiği felsefe disiplini olduğu için ise bu durum, Aristoteles'in çoğu kaynakta etiğin kurucusu olarak anılmasını sağlamıştır. Öyle ki Nikomakhos'a Etik kitabındaki etik kelimesi “ahlak felsefesi”nin karşılığı olarak o günden bugüne kullanılmaktadır (Özlem, 2004, s. 22). Kant ile ise insanın doğal bir varlık

oluşunun yanı sıra tinsel bir varlık olduğu kabul edilmiş ve aklın iradesi ile bireyin kendi yasasını belirleyebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Özlem, 2004, ss. 28-29). Günümüzde Kant'ın düşüncesi etkilerini sürdürürken, Badiou'ya göre (2013) öznenin pratiğini yargılayan bir ilke olarak etik, daha çok canlı varlıkların hakları ile ilişkili olarak kullanılmaktadır.

Aslında bugün etik, “olup bitenler”le nasıl ilişki kurduğumuzu belirleyen bir ilkeye, tarihsel durumlarla (insan hakları etiği), teknik-bilimsel durumlarla (tıbbi etik, biyo-etik), “toplumsal” durumlarla (bir arada yaşama etiği), medya durumlarıyla (iletişim etiği) vb. ilgili yorumlarımızı düzenlemenin muğlak bir biçimine işaret etmektedir (Badiou, 2013, s. 18).

Zygmunt Bauman (2011, ss. 10-13) ise postmodern dönemde “insan hakları, toplumsal adalet, barışçıl iş birliği ile kişisel yetke arasındaki denge, bireysel davranış ile kolektif refahın uyumlulaştırılması” gibi sorunların etik bağlam içerisinde önceki dönemlerde olduğu gibi önemini korumasına karşın kavramın modern dönem kısıtlamalarından biri olarak değerlendirildiğini ve estetik karşısında önem kaybettiğini vurgulamakta ve bu dönemdeki etik yaklaşım değişiminin ahlaki sorunların normatif düzenlemelerle çözülmesine karşı bir tepkiden kaynaklandığını ileri sürmektedir.

İoanna Kuçuradi de son yıllarda etik kavramının popülerleştiğini fakat gündelik dilde kavramın filozofların kullandığı halinden oldukça farklı anlamlar getirdiğini ifade etmiştir. Ona göre filozofların uğraştığı etik problemler “erdem nedir?”, “adalet nedir?” gibi genel ve teorik problemleri kapsarken günlük yaşamda karşılaşılan etik problemler, kişinin belirli bir durumda karşılaştığı ve çözmek ile sorumlu olduğu “bir defalık” olarak tanımlanan problemleri kapsar (Kuçuradi, 2003, s. 7). Bu çalışmada amaçlanan Kuçuradi'nin de belirttiği üzere günlük yaşamda karşılaşılan etik problemlere kent çerçevesinden yaklaşmak, farklı yaklaşımların nasıl çözümler önerdiğini irdelemektir. Kent hayatında ortaya çıkan karmaşık ilişkilerin düzenlenmesinde, çatışmaların çözümünde, böylelikle kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında etik yaklaşımın önemli olduğu ileri sürülmektedir. Bu amaçla bir sonraki kısımda tez çalışmasının ilk araştırma sorusu olan kentlerin etik değerlendirilmesinin mümkünlüğü tartışmaya açılmıştır.

2.2.2. Kentlerin bir tür etik değerlendirmesinden söz edilebilir mi?

Etik, özünde yaşamamız gereken değerlerle ilgili bir meseledir (Fox, 2006, s. 4) ve kavramın en geniş tanımında hayatımız için neyi hedeflememiz gerektiğini ve dolayısı ile nasıl yaşamamız gerektiğini inceler (Shafer-Landau, 2018, s. 1). Kent etiği ise “kentte nasıl yaşamalıyız?” sorusunu merkeze koyarak kent yaşamını etik bir sorun olarak ele

alan bir kavram olarak karşımıza çıkar (Dürr, Ege, Moser, Neumann ve Winder, 2020, s. 2).

Daha önceden de belirtildiği üzere görecelik ve evrenselcilik yaklaşımları, etiğin iki temel yaklaşım biçimini oluşturmaktadır. Sofistlerden beri tartışılmalı bir konu olarak evrensel bir iyi-kötü ideasının mümkünlüğü kent özelinde düşünüldüğünde, kentlerin sorunlarının çözümüne ve kentlerin sürdürülebilirliğine yönelik evrensel kurallar belirlemenin nihai bir çözüm sunacağı da düşündürücüdür. Bunun nedeni, her kentin taşıdığı karakterin, toplumsal kültürün ve doğal olarak hem toplumun hem bir sistem olarak kentin ihtiyaçlarının farklı olmasıdır. Bunun yanı sıra kent yaşamının kültürel, politik, ekonomik ve hukuki olmak üzere farklı boyutlarda sorunları içermesi, meselenin tek bir açıdan ele alınamayacağını göstermektedir (Dürr ve diğerleri, 2020, s. 1). Bu sebeple kentlerde etik bir çerçeve oluşturulması konusunda normatif etik kurallar belirleme yönteminin yerine kentlerin içinde bulunduğu durumlara özgü olan etik yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu bölüme kadar kentlerin, uygarlığın ortaya çıkışında aldığı rolden, bireyler arası ilişkileri şekillendirme potansiyelinden ve bir yerleşimin kent olarak tanımlanabilmesi için kentliler arası ilişkilerde bazı davranış kodlarının gerekliliğinden söz edildi. Bu bölümde sorgulanan ise, insana ait olan bir özellik olan etik kavramının kentlerde izini sürmenin mümkün olup olmadığıdır. Öyle ki Antroposen (insan çağı) olarak tanımlanan günümüzde kentler hem birçok karmaşık ilişkinin kurulduğu yerler olmuş hem de insanın doğa üzerindeki tahakkümü nedeniyle doğa-insan arasındaki dengenin değişiminin yarattığı problemlerin somut etkilerine tanıklık etmiştir. Bununla birlikte, dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşadığı, 2050'ye kadar ise bu oranın %70 civarına ulaşacağı birçok kaynakta belirtilmektedir (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2019; <http-5>). Bu durum, henüz var olan nüfusa karşı yeterli olduğunu söylemenin mümkün olmadığı günümüz kentlerinin, geleceğe yönelik böyle bir beklentinin gerçekleşmesi durumunda buna nasıl cevap vereceğini oldukça tartışmalı bir konu haline getirmiştir. Öyle ki kaynakların hızlı tüketimi, doğanın tahribatı, artan CO₂ salınımı, suların kirlenmesi, kuraklık gibi ekolojik etkiler ile artan ekonomik ve sosyal eşitsizlik, yoksulluk, adaletsizlik gibi sosyo-ekonomik etkiler, kentlerdeki yaşam kalitesi ve kentlerin sürdürülebilirliği konularında endişe yaratmıştır. Bu endişeler doğrultusunda, 2015 yılında Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler, yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamalarını sağlamak adına

2030 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları olarak adlandırılan 17 amaç (Görsel 2.1.) belirlemiştir (<http-6>). Bu hedeflere yönelik her yıl Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan raporların 2022 yılına ait sonuncusu ise, Covid-19 pandemisi, Ukrayna'daki savaş ve bunları izleyen krizlerin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni ve insanlığın kendi varlığını sürdürmesini tehlikeye attığının altını çizmiş; aynı zamanda, yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, sağlık ve eğitimin iyileştirilmesi, temel hizmetlerin sağlanması ve başka pek çok konuda yıllardır kaydedilen gelişmenin tersine döndüğünü belirterek durumun vahametini gözler önüne sermiştir (United Nations, 2022). Bütün bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, kentlerin bu tür bir olumsuz senaryo karşısında dayanıklılığını korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına güncel bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu ihtiyaca yönelik ortaya çıkan kent etiği kavramının kentlere yönelik çağdaş etik bir ihtiyaca cevap verme amacı taşıdığını; kentlerdeki mevcut sorunların etik bir perspektif ile irdelenmesinin ise çeşitli çözümleri ortaya çıkaracağını söylemek mümkündür. Bir sonraki kısımda kavrama ilişkin farklı yaklaşımlar detaylıca ele alınmıştır. Söz konusu güncel yaklaşımların sunduğu ölçütler ve alt kavramlar, kentlerin etik değerlendirilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

Görsel 2.1. Sürdürülebilir kalkınma amaçları (<http-7>)

2.3. Kent Etiğine Yönelik Yaklaşımlar

Kent etiğine yönelik çalışmalar, kent etiği (*ethics of the urban*), etik kent (*the ethical city*), kentsel etik (*urban ethics*) olmak üzere farklı isimlendirmelerle tartışılan, temelde kentlerde “iyi yaşam” ile “doğru şekilde yaşam”ı konu edinen, böylelikle kentlerde artan eşitsizlik, yoksulluk gibi küresel sorunlar karşısında “kentte nasıl

yaşamalıyız” sorusunu dert edinen bir yaklaşımı barındırmaktadır (Dürr ve diğerleri, 2020, s. 2). Kente yönelik böyle bir etik bakış ancak son yirmi yıldır sürmekte ve oldukça güncel olan bu yaklaşım, çağdaş kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında eleştirel bir söylem olarak değerlendirilmektedir.

Tez çalışmasının bu bölümünde kent etiği kavramına yönelik literatüre katkı sunan araştırmacıların yaklaşımları, kronolojik bir sırayla ele alınmış ve -varsa- yaklaşımlarına yönelik belirledikleri ilkeler açıklanmıştır. Çalışmanın temel kaynaklarını, iyi şehri kentsel ortak refah odaklı ele alan Ash Amin’in *The Good City* (2006) isimli makalesi; iyi kentsel biçimler ile kent etiği arasında bir ilişki kuran Eamonn Canniffe’in *Urban ethic: design in the contemporary city* (2006) isimli kitabı; dünyanın farklı kentlerinde kent yaşamındaki etik çatışmaları toplumsal bağlam içinde araştıran Ludwig Maximilian Üniversitesi’nin (LMU) çok disiplinli araştırma grubunun halen devam etmekte olan çalışmaları ([http-8](http://8)); kentte sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirliği temel hedef olarak belirleyen Brendan Barrett ve diğerlerinin *Ethical Cities* (2021) kitabı ile *The Ethical City: A Rationale for an Urgent New Urban Agenda* (2016) isimli makalesi; kentsel etiği politik açıdan ele alan Mohsen Mostafavi’nin *Agonistic Urbanism* (2017) isimli makalesi; yapılı çevre ve sosyal çevreyi bir bütün olarak ele alan Richard Sennett’in *Building and dwelling: Ethics for the city* (2019) isimli kitabı; ve son olarak çağdaş kentlerde ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik kenti sosyal açıdan ele alan Jeffrey Chan’ın *Urban Ethics in the Anthropocene: The Moral Dimensions of Six Emerging Conditions in Contemporary Urbanism* (2019) isimli kitabı oluşturmaktadır.

2.3.1. Ash Amin ve “iyi şehir”

Ash Amin, iyi yaşamın *toposu*³ olarak çağdaş kenti ele almıştır. Çağdaş kent ona göre, barındırdığı çevresel ve psikolojik rahatsızlıklarının yanı sıra daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere kentin Antik Yunan’da taşıdığı yurttaşlık, ideal cumhuriyet, iyi hükümet, ideal kamusal alan gibi tanımlarından oldukça uzaklaşmış bir tablo çizmektedir (Amin, 2006, s. 1011). Kentleri nüfusun çoğunlukla yaşadığı yerler olmalarının yanı sıra, farklılıkları ve heterojenliği bir araya getirme gücü olan yerler olarak tanımlayan Amin, kentlerin biçimlendirici rolüne de dikkat çekmektedir (Amin, 2006, s. 1012). Bununla birlikte kentlerin sınıf, cinsiyet, etnik ve ırka bağlı çeşitliliğine

³ Topos (Τόπος), Eski Yunancada yer, bölge anlamlarına gelen bir kavramdır (Liddell ve Scott, 1996, s. 1806).

karşın bir arada yaşamayı gerektirmesinin ise sürekli bir müzakere ortamına ihtiyaç oluşturduğunu düşünür ve bu doğrultuda kent etiğini, kentte ortak refahın sağlanması için günlük kentsel yaşamda kurulan dayanışma alışkanlığı olarak tanımlamaktadır (Amin, 2006, s. 1012). Ona göre iyi şehir sosyal adalet, eşitlik ve karşılıklılık ilkelerini içeren bir özen etiği olarak tanımlanır (Amin, 2006, s. 1021) ve kentsel dayanışma için günlük yaşamın kolektif temelleri ile ilişkili onarım (*repair*), ilişkisellik (*relatedness*), haklar (*rights*) ve yeniden büyülenme (*re-enchantment*) olmak üzere dört unsur önermektedir (Amin, 2006, s. 1013).

Onarım (*repair*): Şehir herkes için eşit olarak deneyimlenmeye başladığında kentsel bilinçaltında bir dayanışma alışkanlığının ortaya çıkacağını savunarak, şehirlerin yalnızca bir tehdit altında iken değil; her zaman için önleyici ve iyileştirici bir altyapıya duyduğu gereksinimden ötürü onarım ve bakım politikasına ihtiyacı olduğunu ileri sürer (Amin, 2006, s. 1015).

İlişkisellik (*relatedness*): Kentsel müştereklere karşın kentsel ayrışma ve kamusal izolasyonun meşruiyetinin artışına bağlı olarak sınıf ayrımcılığını, sürekli gözetimi, sivil kargaşayı, kentsel şiddeti, yabancıdan korkmayı, gençlere, göçmenlere ve sığınmacılara yönelik şüpheleri, genelleştirilmiş kaygı ve dikkati içeren eşitsiz hükümlerin neden olduğu sorunların çözümü için ilişkisellik politikasını önerir. Kapsayıcı şehri iyi şehrin temel gerekliliği olarak ele alır (Amin, 2006, s. 1016).

Haklar (*rights*): Çağdaş kentlerde azınlık gruplarının haklarının çoğunluk karşısında kısıtlandığını eleştirir ve böyle bir toplum yapısında ortaya çıkması oldukça doğal olan çatışmanın ancak, şehirde yaşayan herkesin eşit şekilde hakkını aramasına imkân tanındığı müzakere ortamıyla giderilebileceğini savunur (Amin, 2006, s. 1018).

Yeniden büyüleme (*re-enchantment*): Kamusal mekânlar kentsel kamu kültürünün önemli bir bileşeni olarak insanlar arası sosyal ilişkileri geliştirir, böylelikle kolektif sosyal fayda sağlar (Amin, 2006, s. 1019). Kentte yaşayan birbirine yabancı farklı kişilerin bir araya geldiği kamusal mekânlar, buluşma, dayanışma, protesto, eğitim, zevk gibi farklı amaçlara yönelik alternatif kullanımlar için ele alındığında yeni kimliklere ve kültürlere yönelik anlayışın da gelişeceği, bu sayede paylaşılan müştereklerin ve farklılıklar arasındaki müzakerenin gelişeceği düşünülmektedir (Amin, 2006, s. 1020).

Özetlemek gerekirse çağdaş şehirlerde refahın olmadığını, yabancılaştırıcı bir yaklaşımın hâkim olduğunu vurgulayan Amin, belirlediği kentsel dayanışma unsurlarının

etkisiyle, çokluğun ve farklılığın gözetildiği, aktif katılımın sağlandığı bir politika ile iyi şehre (*good city*) ulaşılabileceğini düşünmektedir.

2.3.2. Eamonn Canniffe ve “ortak etik”

Eamonn Canniffe çalışmasında İngiliz şehirlerini ele alarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında işsizliğin artması, nüfusun azalması, sanayisizleşme, fiziki altyapının bozulması gibi etkenlerin kentsel politika üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir (2006, s. 1). 20. yüzyılda gerçekleşen kentsel politikaları 18. yüzyılın sonlarında kentlerin sanayileşmeye başlamasına dayandıran Canniffe, bahsi geçen bu kentsel politikaların kent içindeki olumsuzlukları gidermek, şehirleri cazip hale getirmek gibi bir amacı olduğunu ve kentsel tasarım ile sosyal özelemlerin fiziksel olarak gerçekleştirilebileceğine dair yaygın bir inanç temelli olduğunu belirtir (2006, s. 1). Bununla birlikte, ona göre 20. yüzyılda kentin dönüşümüne yönelik yapılan projelerden çok azı başarılı sayılabilmektedir. Bunun nedeni olarak modernist şehirciliğin teknokratik yapısını, bilinçsiz kaynak kullanımı sebebiyle sağladığı faydadan daha çok çevre sorununa neden olmasını, uzun vadeli etkilerin yerine kısa vadeli ekonomik çıkarların önceliklendirilmesini ve kentsel gelişmeyi ortak kamusal alanlar ve kamusal yapılar yerine konut ve ticari nitelikteki özel alanlara yoğunlaştırmasını göstermektedir (Canniffe, 2006, ss. 3-4). Modernizmden sonra ise çağdaş kentte hâkim olan iki karşıt kentsel politikaya işaret etmektedir. Bu politikaların Yeni Şehircilik (*New Urbanism*) ve Neo-Modernizm (*Neo-Modernism*) olduğunu söyleyen Canniffe, Yeni Şehircilik yaklaşımını fiziksel ve görsel kısıtlamada bulunarak özgürlüğü engellemesi nedeniyle, Neo-Modernizm (*Neo-Modernism*) yaklaşımını ise kentsel alanları metalaştırma eğilimde olup seçkin bir yaklaşım sunması nedeniyle eleştirmiştir (Canniffe, 1999’dan aktaran; Canniffe, 2006, s. 77). Canniffe tarafından (2006, s. 71) her iki yaklaşım da kentsel tasarıma yönelik estetik bir tavır içinde koşullanmaları ve oldukça radikal bir yaklaşımla evrensel bir çözüm sunma iddiasında bulunmaları sebebiyle eleştirilmektedir. Buna karşın Canniffe’in çağdaş kente yönelik yaklaşımı, kentsel biçimin toplumun etiğini yansıttığı görüşüne (2006, s. 4) dayanarak ortak bir etiği (*common ethos*) ifade eden, karşıt ifadeleri bir arada barındıran ve aynı zamanda bireysel kaygıları yansıtan bir kent tahayyülü ile ifade edilebilir (2006, s. 77). Çağdaş kentlerde etik değerlerin yeterince temsil edilmemesine ilişkin de bir eleştiri getiren Canniffe, şehirlerin ortaklaşa şekillendirilmesi gerektiğine dikkat çeker (2006, s. 5) ve kentsel tasarım teorisini, kentin

eşit önem verdiği işlevsel gereksinimleri ile estetik duyarlılığı arasında kurulan etik uyuma dayandırır (2006, s. 2). Kent etiğinin, başarılı tarihi çevrelerin tasarım unsurları çerçevesinde, sosyal ve ekonomik açıdan dışlayıcı tasarım anlayışı yerine kapsayıcı nitelikte olan katılımcı bir yaklaşım ile mümkün olduğunu savunan Canniffe'in (2006, s. 77) kent etiği teorisi fiziksel çevre ile ilişkilenen dört unsur önerir. Bu unsurların, kente ait değerleri kentsel biçimler olarak somutlaştırdığını; unsurlar arasındaki karşılıklı bağımlılığın ise *common ethos* yaratarak kent etiğine katkı sunduğunu öne sürmektedir.

Örüntüler (*patterns*): Kentin mekânları, anıtları ve anlatıları arasındaki düzenini tanımlayan kentsel örüntü, kent tasarımının temel bir unsurudur (Canniffe, 2006, s. 80). Kentin ikili bir koda (dolu-boş) indirgenmiş temsili olan kent örüntüsü, kentin inşa edilmiş alanlarının, boşluklarının, kamusal alanlarının ve kentin yayılımının anlaşılması açısından iki boyutlu veriden fazlasını içermektedir. Canniffe bu durumun spesifik bir örneği olarak Roma'da yer alan Trastevere bölgesini gösterir (Görsel 2.2.). Burada, bölgenin iki bin yıllık süreç içindeki evrimi, kentin fiziksel çevresine yönelik bir veri sunarken aynı zamanda sosyal yaşama dair verileri de barındırır (Canniffe, 2006, ss. 96-97).

Görsel 2.2. Trastevere'nin yaklaşık iki bin yıl içerisindeki örüntüsel değişimi (Canniffe, 2006, s. 97)

Anlatılar (*narratives*): Canniffe, fiziksel yapılar ile anlatıların birbirine bağlanmasının kent yaşamını anlamlı ve dinamik hâle getireceğini savunur. Aynı zamanda parçalanmış kültürlerin bulunduğu kentte ortak bir anlatının kurulmasının zorluğunu da kabul eder (Canniffe, 2006, s. 84). Bir topluluğun kutlama veya anma için bir hikâyeye ihtiyacı olduğunu, hikâyenin bir araya gelişi sağladığını ileri sürer ve bu sebeple kent tasarımında kentsel anlatının önemine dikkat çeker (Canniffe, 2006, s. 86). Anlatılar ile, kentin fiziksel nitelikleri kentliler için anlaşılabilir hâle gelir ve farklı anlatıların çoğaltılması ile farklı kimliklere yönelik kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi hedeflenir (Canniffe, 2006, s. 92).

Anıtlar (monuments): Göstermek anlamına gelen Latince *monere* kelimesinden türeyen anıt kelimesi, bir olayı halka sergilemek ve bu sayede toplumsal faaliyetleri somutlaştırmak üzere bir nesnenin veya binanın inşa edilmesiyle kullanılagelmiştir (Canniffe, 2006, s. 86). Canniffe'e göre anıtlar, kente dair fikirleri, kentliler için somutlaştırma görevi üstlenir. Tarih boyunca kentlerin okunmasında ve anlaşılmasında anıtların önemine dikkat çeken Canniffe, hem bir yönlendirme aracı olan hem de benzersiz bir yer duygusu yaratma potansiyeli taşıyan anıtları kamusal bir odak noktası olarak tanımlar (Canniffe, 2006, ss. 87-88). Canniffe için anıt, dikkati kendinde toplayan merkezi bir kamu yapısı olmanın dışında bağlamıyla bütüncül şekilde algılanan bir anlam taşımaktadır (2006, s. 131). Örneğin, terk edilmiş kentsel bir alana inşa edilen The Lowry Kültür Merkezi (Görsel 2.3.), bölgede yeni ticari ve konut geliştirmelerinin ortaya çıkmasını sağlamış ve böylece kentsel alana yeni bir sivil kimlik kazandırdıran bir anıt haline gelmiştir (Canniffe, 2006, s. 144).

Görsel 2.3. *Michael Wilford ve James Stirling tarafından tasarlanan The Lowry Kültür Merkezi (Canniffe, 2006, s. 144)*

Mekânlar (spaces): Diğer unsurlar içinde etik amacın en yoğun görüldüğü unsur olarak tanımlanan mekân, kentin hem kamusal hem de özel yaşamının yürütüldüğü sosyal alanı sağlar (Canniffe, 2006, s. 89). Mekânın okunaklı hâle gelmesi için çevrenin gerektirdiğini vurgulayan Canniffe, kentteki amaç birliğinin kentin kamusal mekânı ile

temsil edildiğini öne sürer. Aynı zamanda, kentsel kamusal alanın, bireyleri bir araya getiren, topluluk duygusunu pekiştiren bir güce sahip oluşunun altını çizer (Canniffe, 2006, s. 88). Canniffe'in bu bağlamda dikkat çektiği Rotterdam Schouwburgplein (tiyatro meydanı) (Görsel 2.4.), farklı kullanıcılar için tasarlanmış kamusal bir kent mekânı olarak ele alınabilir. Burada mekân, liman tasarımının bir parçası olarak farklı kullanıcılara yönelik tasarlanmış ve mağazalar, tiyatro ve konser salonu tarafından çevrelenmiştir.

Görsel 2.4. West 8 tarafından tasarlanan Rotterdam Schouwburgplein (Canniffe, 2006, s. 159)

Özetlemek gerekirse, Canniffe'in kent etiği yaklaşımı ilk bakışta fiziksel kentsel tasarıma dayanan biçimsel bir söylem sunuyor gibi gözükse de kentsel tasarımın toplumsal amacına ağırlık verir. Kentin ortak etiğinin, kapsayıcılık ve katılımcı tasarım yaklaşımı doğrultusunda kentin fiziksel unsurları ile sağlanabileceğini düşünen Canniffe'in biçimsel olmayan bir unsur olarak anlatı unsurunu önermesi dikkat çekmektedir. Canniffe'in anlatı unsurunun fiziksel çevrenin anlamlandırılmasına yönelik bir işleve sahip olması, onun yaklaşımında biçimselliğin söyleme yönelik bir araç olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Canniffe'e göre kentler tanıdık bir çevre yaratan, sürdürülebilir gelişime imkân tanıyan, iş birliğini ve katılımı destekleyen bir yapıda tasarlanmalıdır.

2.3.3. Alman Araştırma Vakfı araştırma grubu ve “kentsel etik”

2015 yılında Ludwig Maximilian Üniversitesi’nde (LMU) Alman Araştırma Vakfı’nın (Deutsche Forschungsgemeinschaft-DFG) araştırma grubu “Kentsel Etik” (*Urban Ethics*) başlıklı araştırma projesi çerçevesinde kenti ele aldı. “İnsan şehirde nasıl yaşamalı?” sorusunun etik konularla bağlantılı olduğunu düşünen araştırma grubu, kent etiğini, bireyin kendisiyle, eylemleriyle, çevresiyle ve diğer kent sakinleriyle ilişkili ve kent yaşamının iyi ve uygun şekilde yürütülmesine dair ilke ve kuralların belirlendiği bir alan olarak tanımlamıştır (http-8). Araştırma grubunun temel amacı, kent yaşamı ve kente dair etik çatışmaların görünür hâle getirilerek çatışmaların toplumsal bağlam içinde kavranması olarak belirlenmiştir (http-9). Toplumsal düzenin mekânsal temsili olan kentlerin geleneksel niteliklerinin etik eylem yoluyla sorgulanıp değiştirilebileceğini düşünen araştırma grubu bu bağlamda, birçok kent etiği projesinin “kentte nasıl yaşamalı?” sorusuna verilen yanıt ile ele alınabileceğini savunur (http-9). Araştırma kapsamında Avrupa, Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Okyanusya’dan sekiz kent, kente ait özel bir sorun bakımından ele alınmış, ayrıca kente dair bir sorunun küreselleşmiş dünyada başka kentlerde de görülmesinin mümkün olduğu göz önünde tutulmuştur. Araştırma Auckland’da çevre etiği, İstanbul’da kültürel miras, Tokyo’da yavaş şehir hareketi, Moskova’da vatandaşların siyasi temsil sorunu, Münih’te uygun fiyatlı konutlara yönelik çatışmalar, Singapur’da ekonomik ve kültürel modernleşme olarak mimari modernleşme, Berlin ve Bükreş’te kentin doğru biçimi ve buna uygun yaşam biçimi konusunda ortaya çıkan anlaşmazlık gibi oldukça çeşitli başlıklar ile yürütülmüş, kentsel çalışmalar ve etik arasındaki bağıntı farklı açılardan tartışmaya açılmıştır (http-10). Kent etiğini çeşitli yönlerden incelemenin amaçlandığı bu araştırma projesinde kent etiği kavramı, kent etiği ve toplumsal yaratıcılık; kent etiği ve ahlaki ekonomiler; kent etiği ve yönetim teknikleri; kent etiği ve öznelere olmak üzere dört teorik perspektiften yararlanarak ele alınmıştır.

Kent etiği ve toplumsal yaratıcılık (*urban ethics and social creativity*):

Aktörlerin kentsel bir arada yaşamanın yeni modellerini ürettiği uygulamalara, tartışmalara ve yaşanan kent etiğine odaklanılmıştır. Toplumsal yaratıcılığın karşı kültürlerde, alternatif çevrelerde, protestolarda, sanatsal pratiklerde, şehircilik uzmanları arasında, taban hareketlerinde ve kanıksanmış kurallara meydan okuyan gündelik mücadelelerde görüldüğünün altı çizilmektedir (http-11).

Kent etiği ve ahlaki ekonomiler (*urban ethics and moral economies*): ıkarlarını korumak için geleneksel ahlaki sınırlara başvuran ve “yukarıdan” destek bekleyen kentsel aktörlerin fikirleri, ahlaki ekonomiler olarak tanımlanmıştır. Kentliler arasında su, barınma gibi temel ihtiyaçlara yönelik doğan anlaşmazlıklarda kentsel etiğin ahlaki ekonomiler olarak kendini gösterdiği düşünölmektedir (http-11).

Kent etiği ve yönetim teknikleri (*urban ethics and techniques of governing*): Kentsel etik modeller ve çatışma çözme süreçlerinin gönüllü eylem ve fikir birliği arayışı izleniminde olan yönetim teknikleriyle i ie geçebileceği, böylece kentlinin sorumlu özne haline gelmesiyle kendisine rehberlik edeceği düşünölmektedir. Etik projelerin genellikle devlet kurumları ve sivil toplum gruplarının koalisyonları ile hayata geçirildiği göz önünde tutularak, toplumsal yaratıcılığın yönetim teknikleriyle gelişmesinin yeni kurumları ve yeni özyönetim biçimlerini sağlayacağı düşünölmektedir (http-11).

Kent etiği ve özneleri (*urban ethics and their subjects*): Kent etiği aracılığıyla örnek kent sakini, yeşil vatandaş, sivil toplumun sorumlu üyesi, fedakâr özne, yaratıcı vatandaş ve girişimci gibi tanımlamalarla “iyi” ve “uygun” davranışların kültürel modelleri üretilirken, aynı zamanda kötü, uygunsuz, sorumsuz kent sakini gibi tanımlamalarla kentsel etiğin başarısızlık örneklerinin üretildiğini öne süren araştırma grubu, insanların “etik” ve “kentsel” özneler olmalarını sağlayan tekniklere odaklanmaktadır (http-11).

Alman Araştırma Vakfı’nın çalışması devam etmekte olan bir çalışma olduğu için kent etiğine yönelik ilkelerin belirlendiği bir söylemi henüz bulunmamaktadır. Kent etiği meselesini toplumsal yaratıcılık, ahlaki ekonomi, yönetim teknikleri ve özneler açısından farklı perspektiflerle ele alan bu çalışma sistematik bir yaklaşımla kent toplumsal açıdan ele almaktadır.

2.3.4. Brendan Barrett, Ralph Horne & John Fien ve “etik kent”

Brendan Barrett ve diğerlerinin çalışması, kentsel sürdürülebilirlik bağlamında doğru olanı yapmak üzere kentli davranışına yönelik geliştirilen bir tür kentsel gelişim yaklaşımı amaçlamaktadır (Barrett ve diğerleri, 2016). İklim değişikliğine yönelik endişelerin, kapsayıcı ve kültürel çeşitlilikteki kentlere olan ilginin ve kentliler arasındaki gelir eşitsizliğinin artması gibi faktörler, kent etiğine yönelik bir yaklaşım olan etik kent (*ethical city*) fikrini ortaya çıkarmıştır. Barrett vd.’nin (2016, s. 3) ortaya koyduğu bu kavram, Jane Jacobs’ın kentsel dönüşümün olumsuz etkileri karşısında geliştirdiği sosyal

sermaye kavramı, David Harvey'nin sosyal adalet ve mekân arasında ilişki kuran çalışmaları ve Susan Fainstein'in adil şehir kavramı üzerine inşa edilmiştir ve araştırmacılar etik bir kentin adil bir kent ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Etik kent söylemi, yoksulluk ve eşitsizliğe; yönetim, demokrasi ve sosyal kapsayıcılığa; sürdürülebilirlik ve iklim krizine yönelik endişelerin bütünleşik bir biçimde ele alındığı, topluluk çıkarı esaslı, kapsayıcılık ve evrenselliği vurgulayan bir yaklaşım sunar (Barrett ve diğerleri, 2021, ss. 1-2). Barrett vd. (2021, s. 15) etik kenti, yararlı işler yapabilen, toplumun çıkarlarını bir araya getiren, şehrin yönetimi ve gelişimi için sektörler arası öncelikleri yeniden konumlandıran bir terim olarak ele alır. Bunun yanı sıra, eşitsizliği azaltan, karşılıklı saygıyı ve sosyal adaleti yaymak için etik politikalar izleyen kentlerin daha sürdürülebilir, esnek, güvenli ve yüksek yaşam kalitesinde bir ortam sunarken; eşitsizliğin olduğu, karbon yüksek, demokratik olmayan, etik vizyon, sosyal kapsayıcılık ve vatandaş katılımı gibi niteliklerin önceliklendirilmediği kentlerin çekicilikten, sürdürülebilirlikten ve dayanıklılıktan uzak olacağı düşünülmektedir (Barrett ve diğerleri, 2016, ss. 13-14). Bu fikir doğrultusunda araştırmacılar, etik kentlerin tanımlanması ve ölçülebilmesi için Etik Şehir Tarama (*Ethical City Scan*) anketi olarak adlandırılan bir değerlendirme aracı geliştirmişlerdir. Etik Şehir Tarama, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi Şehirler Programı'nda (*UN Global Compact Cities Programme*) yer alan kentlerin gelişimlerinin raporlanmasını kolaylaştırmak ve kentlerin Küresel İlkeler Sözleşmesi (*Global Compact*) kapsamındaki on ilkeye yönelik (Tablo 2.1.) kendi kendini denetlemesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Şehirlerin değerlendirilmesine yönelik oluşturulan Etik Şehir Tarama anketinin göstergelerini (Tablo 2.2.) ise şehir gelişimi, sürdürülebilirlik ve yönetim temaları altında 22 kategoriye ayrılan 157 sorun oluşturmaktadır (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 92). Araştırmacılar bu anketin kentler arasında bir karşılaştırma yapmak için kullanılmasından ziyade, kentin farklı göstergelerinin performanslarını değerlendirme, kentin güçlü ve zayıf yönleri belirleme ve yapılan yeni uygulamaların süreç içinde kent üzerindeki etkisini gözlemleme amacı taşıdığını vurgulamaktadır (Barrett ve diğerleri, 2021, ss. 92-93).

Tablo 2.1. *Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin 10 ilkesi (http-12)*

İnsan Hakları	
İlke 1:	İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve haklara saygı duymalı.
İlke 2:	İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı.
Çalışma Standartları	
İlke 3:	İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli.
İlke 4:	Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmeli.
İlke 5:	Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli.
İlke 6:	İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli.
Çevre	
İlke 7:	İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli.
İlke 8:	Çevresel sorumluluğu artıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli.
İlke 9:	Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli.
Yolsuzlukla Mücadele	
İlke 10:	İş dünyası, rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalı.

Tablo 2.2. *Şehir taraması pilot anketinde ele alınan sorunlar (Barrett ve diğerleri, 2021, ss. 186-191)*

Şehrin Gelişimi	
Tanım:	Çalışma ve insan hakları; nesiller arası eşitlik; fırsat eşitliği; kaynaklara ve adalete evrensel erişim; sürdürülebilir ekonomik kalkınma gibi konulardaki zorluklar ve eylemlerle ilgilidir.
Kategoriler:	Sosyal Kapsayıcılık ve Eşitlik Eğitim Sağlık ve Refah Sosyal Bakım Hizmetleri Gıda Güvenliği Yeterli Konuta Erişim Hareketlilik ve Toplu Taşımaya Erişim Topluluk ve Kültürel Kimlik İstihdama Erişim Adil Çalışma Kamu Güvenliği ve Emniyeti Şehir/Bölge Güvenliği
Şehrin Sürdürülebilirliği	
Tanım:	Çevre; nesiller arası eşitlik; dayanıklılık gibi konulardaki zorluklar ve eylemlerle ilgilidir.
Kategoriler:	Çevresel Sürdürülebilirlik Su Yönetimi Enerji Güvenliği Atık Yönetimi ve Azaltımı İklim Değişikliği Hafifletme İklim Değişikliğine Uyum
Şehrin Yönetişimi	
Tanım:	Yolsuzlukla mücadele, liderlik; şeffaflık ve hesap verebilirlik; katılımcılık gibi alanlardaki zorluklar ve eylemlerle ilgilidir.
Kategoriler:	Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Toplum Katılımı Kaynaklar ve Liderlik Yolsuzlukla Mücadele ve Şehirdeki Siyasi Süreçler

Bunun yanı sıra araştırmacılar etik kentin belirli bir tanımının ve ölçütünün olmadığına, geliştirilen ölçeklere ise yalnızca, neyin kente fayda sağladığının ölçülmesi hususunda başvurulabileceğine dikkat çekmiştir. Her kentin benzersiz özellikte olduğu ve bu sebeple, kentlerin etik çerçevesinin kente özgü geliştirilmesi gerektiği

savunulmaktadır. Yine de etik kentlerin dört temel özelliğine işaret edilmektedir (Barrett ve diğerleri, 2016, s. 2):

- yoksulluk ve eşitsizlik; yönetim, demokrasi ve sosyal kapsayıcılık; ve sürdürülebilirlik ve iklim krizi olarak tanımlanan temel kentsel endişelerin bütüncül bir şekilde ele alınması;
- insan haklarının yasal güvence altına alınması;
- yaşamaya elverişli ücret ve yeri sağlayan insana yakışır iş olanaklarının olması ve eşitsizliğe karşı sosyal adaletin sağlanması;
- insan ve insan olmayan yaşama karşı saygıya dayalı ve şeffaf, demokratik, hesap verebilir ve etik yönetim ilkelerini gözetilen topluluk katılımı.

Bununla birlikte kentlerin etik kentlere dönüşmesinde liderlerin, planlamacıların, kentlilerin ve girişimcilerin eşit sorumluluğa sahip olduğu ve her bir aktörün, kapsayıcılık, eşitlik, müzakere, hesap verebilirlik, yönetim, sürdürülebilirlik, adalet ve insan hakları konularında etik ilkelere sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 72). Kent içinde ortak sorumluluğa sahip bu dört aktörün kentlerin etikleşmesinde taşıdıkları rol aşağıda açıklanmıştır.

Etik kentsel liderlik (*ethical urban leadership*): Fikirlerin hayata geçirilmesinde yetkili olan kişilerin kentsel liderliğinin, siyasi süreçlerin reformunda, iddialı vizyonlar ortaya koyulmasında ve yozlaşmış uygulamalarla mücadele edilmesinde kritik bir rol oynadığı düşünülmektedir. Liderlerin hesap verebilirliğine ve şeffaflığına vurgu yapılmaktadır. Bunun yanı sıra çelişkili fikirler karşısında liderliğe yol gösterici olduğu düşünülen açık etik kuralların belirlenmesinin önemine dikkat çekilmektedir (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 63).

Etik kent planlamacıları (*ethical urbanists*): Kentin planlayıcıları, geliştiricileri, mimari tasarımcıları gibi kent planlamasına katkı sunan bütün profesyonellerinin, kentlerin sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik, dayanıklılık, ekonomik canlılık ve sosyal kapsayıcılık gibi hedeflere ulaşmasının sağlanmasında topluma karşı sorumlu olduğu düşünülmektedir. Toplulukla kişisel etkileşim kurmaları ve planlamaya, tasarıma ve politikaya dair kararlarını destekleyen değerleri açıkça ortaya koymalarının önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 63).

Demokratik topluluklarda etik uygulayıcılar (*ethical practitioners in democratic communities*): Kentlilerin bireysel haklarını tanımlarının ve eşitliğe, hesap

verebilirliğe, sürdürülebilirliğe dayalı bir kenti şekillendirmek üzere sorumluluklarını yerine getirmelerinin gerekliliğine işaret edilmektedir (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 63).

Etik topluluk girişimcileri (*ethical community entrepreneurs*): Yerel işletmelerin çalışmalarına ve birbirleriyle kurdukları etkileşime yönelik etik davranışın önemine dikkat çekilmektedir. Kentin yönetiminin ve kamu kurumlarının mali harcama güçlerini, topluluğun zenginliğini sağlamak ve tüm sakinler için işleyen bir ekonomiyi teşvik etmek için kullanmaları gerektiği düşünülmektedir (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 63).

Özetle, Barrett vd. etik kent yaklaşımını adil kent kavramını referans alarak geliştirmiş olup, etik kentlerin, kentlerin sürdürülebilirliği için önemli bir gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Kentlerin karşı karşıya kaldığı iklim değişikliğine yönelik çevresel problemler, eşitsizlik, yoksulluk ve yönetim sorunlarının çözümü için kentlerin ilkeli bir yaklaşım sergileyen etik bir çerçeveye ihtiyacı olduğu belirtilir, bunun ise ancak kentin avantajlarına ve dezavantajlarına bağlı olarak kente özgü oluşturulabileceğine dikkat çekilir. Araştırmacılara göre etik kentler, eşitliğin, sosyal adaletin, kentliler arası saygının sağlandığı, esnek, güvenli, karbon üretiminin düşük olduğu, demokratik ve topluluk katılımının sağlandığı yerlerdir ve kentlerin etik kentlere dönüşmesinde liderlerden, planlamacılardan, kentlilerden ve girişimcilerden oluşan kentli özneler ortak bir sorumluluğu paylaşır.

2.3.5. Mohsen Mostafavi ve “çoğulculuğa duyarlı tasarım”

Mohsen Mostafavi'ye göre kent hem bölgesel bir insan ürünü hem de sosyo-ekonomik bir organizma olarak kentleşme sürecinin bir parçasıdır ve çağdaş kent sürekli bir değişim halindedir. Mostafavi bu değişimde mimar, peyzaj mimarı ve şehir plancılarının tasarım açısından katkı sunduğunu; altyapı, finans, ulaşım, geliştirme ve inşaat gibi alanların uzmanlarının ise tasarımı hayata geçiren teknik bilgiyi sağladığını söyler. Farklı disiplinlerin uzmanları arasında kurulan yaratıcı ve teknik iş birliğinin yanı sıra kullanıcı ve tasarımcı arasındaki iş birliğine de dikkat çeken Mostafavi, toplumun çeşitli boyutları arasındaki ilişkiyi gerçekleştirmenin alternatif yollarını hayal etme sorumluluğunun tasarımcıda olduğunu düşünür (Mostafavi, 2017, s. 9). Bununla birlikte, inceleme alanı kent olduğunda kullanıcıların farklı ihtiyaç ve ilgi alanları olacağı için çoğulculuğa duyarlı bir tasarım yaklaşımının gerekliliğine işaret eder: “Çoğulculuğa duyarlı bir kentsel çevrenin sağlanması, vatandaşların haklarını savunan ve demokratik

bir topluma potansiyel katılımlarını sağlayan belirli fiziksel ve sosyal koşullar içinde kendilerini konumlandırmalarını sağlayan şeydir (Mostafavi, 2017, s. 10).”

Mostafavi’ye göre (2017, s. 9) fiziksel bir eser olarak düşünülen kent aynı zamanda toplumsal değerlerin inşa edilmiş temsili olarak tanımlanır. Bu açıdan kentlerde var olan barınma sorunlarını ve gerçekleştirilen soylulaştırma hareketlerini eleştirir; şehirlerin planlama ve tasarımdan ziyade yeni organizasyon biçimleri ile yönetim modellerine ihtiyaç duyduğunu öne sürer (Mostafavi, 2017, s. 11). Böylece, etik olan ile politik olan arasında ayrılmaz bir bağın varlığına işaret ederek tasarım profesyonellerinin bu durumu göz önünde bulundurmaları gerektiğini vurgular:

Kent söz konusu olduğunda etik, değerlerimiz ve davranış kurallarımızla ilgili sorunu bireysel olarak, topluluk olarak ve de bunların ötesinde ele alırken, politik bizim için önemli olan değerlerin potansiyel olarak gerçekleştirilmesini ele alabileceğimiz yapısal araçları temsil eder. Fakat toplumumuz çatışan çıkarlardan oluştuğu için, politik olanı toplumsal yaşamın herhangi bir alanında uzlaşmaya varmanın bir aracı olarak görmek saflık olur. Bu nedenle, siyasetin çatışmalı durumunu kabul etmek, mimarların ve şehircilerin çağdaş kentsel projeleri tasarlarlarken yüzleşmeleri gereken gerçeklerden biridir (Mostafavi, 2017, s. 12).

Mostafavi, kente dair temel endişesini oluşturan, kentte yaşayanların çeşitli çıkarlarının nasıl bir arada barındırılacağına ilişkin meseleyi politik açıdan ele alırken Chantal Mouffe’un agonistik çoğulculuk söyleminden yararlanır. Yunanca *agon* kelimesinden türeyen ve mücadele anlamına gelen *agonizmin*, çatışmalı koşulları barındıran politik bir teori olduğunu, agonistik çoğulculuk kavramının ise devam eden olumlu bir mücadele olduğunu belirtir (Mostafavi, 2017, s. 13). Bununla birlikte, kimi örneklerde tasarımcıların, farklı kullanıcılara yönelik çeşitli kullanım potansiyelleri içeren mekânsal olanakları sağlayan ve katılımcı eylemleri destekleyen tasarım yaklaşımları geliştirmesini, agonistik çoğulculuk ile ilişkilendirir ve böylece devamlı mücadelenin, yaşam biçimlerini paylaşan, katılımı destekleyen günlük pratiklerle mümkün olabileceğine dikkat çeker (Mostafavi, 2017, s. 12). Bu yaklaşımlara bir örnek olarak, Kopenhag’ın Nørrebro semtinde BIG (Bjarke Ingels Group) tarafından halka açık bir park olarak tasarlanan Superkilen projesini (Görsel 2.5.) gösterir. Mostafavi’ye göre Superkilen, farklı kullanıcılara yönelik çeşitli faaliyetler içeren, katılımcı eylemler ile geliştirilen bir proje olarak Chantal Mouffe’un agonistik çoğulculuk söyleminin mekânsal bir pratiğinin göstergesini oluşturur (2017, s. 12).

Görsel 2.5. *BIG tarafından tasarlanan Superkilen Fotoğraf: Iwan Baan (http-14)*

Mostafavi'ye göre (2017, s. 14) kentin devamlı mücadele halinde ele alınması alternatif demokrasi biçimlerinin aranması ile benzer özellik gösterir. Aynı zamanda kentin fiziksel ve kamusal alanlarının, kentliler arasında kültürel ve duygusal alışverişi sağlayan, farklılıkları ve anlaşmazlıkları barındıran, kentlinin öteki ya da diğer bir deyişle yabancı olan ile etkileşimini artıran ve sonuç itibariyle çoğulcu bir toplumu destekleyen bir gücü olduğunu düşünür. Benzer bir yaklaşımla barınma, ulaşım ve altyapı gibi temel ihtiyaçlara yönelik hizmetlerin toplumun her kesimine kolaylıkla ulaşamaması ise çoğulcu demokrasinin sağlanamadığının bir göstergesi olarak ele alınır (Mostafavi, 2017, s. 13).

Özetlemek gerekirse, Mostafavi'nin kente yönelik yaklaşımı, etik ile politik olanı bir arada ele almaktadır (2017, s. 12) ve var olan toplumsal ilişki biçimlerine göre şekillenen tasarımın aynı zamanda bu ilişkileri şekillendirme gücü taşıdığını belirtmektedir (2017, s. 14). Eşit ve adil kentler ile toplumların yaratılmasının ise ancak barınma gibi oldukça temel bir ihtiyacın karşılandığı, kamusal erişimin çoğulcu bir anlayışla tüm vatandaşlara yönelik sağlandığı politik bir yaklaşımla mümkün olduğunu savunmaktadır (Mostafavi, 2017, s. 10).

2.3.6. Richard Sennett ve “açık kent”

Bu bölümde Sennett’in *The Craftsman* (2008) ve *Together* (2012) çalışmalarının üçüncüsünü oluşturan *Building and dwelling: Ethics for the city* (2019) kitabından yararlanılmıştır. Sennett (2012, s. x) homofaber projesi olarak tanımladığı bu serinin ilk kitabı *The Craftsman*’de zihinsel ve bedensel beceri arasındaki ilişkinin, kişinin gelişimine yönelik sağladığı katkıya dikkat çekerek çoğu insanın bir işi kendi iyiliği için güzelce yapma arzusu taşıdığını, fakat böylesi bir becerinin modern dünyada yeterince değer görmediğini ifade eder. İkinci çalışması *Together*’da ise iş birliği kavramına odaklanır ve toplumsal ilişkilerde birlikte hareket edebilmek için kaçınılmaz olan iletişimin önemine işaret eder (Sennett, 2012, ss. ix-x). Her iki kitabındaki düşüncelerini kentsel mekâna aktardığı *Building and Dwelling: Ethics for the City* kitabında ise Sennett (2019), çağımızın şehir planlamasının tektipleşmiş olmasına bir eleştiri getirmiş ve kentin *ville* (inşa edilmiş çevre) ve *cit * (yaşanılan çevre) olmak üzere iki anlama sahip olduğuna dikkat çekerek bu anlamların uzlaştırılmasına yönelik açık kent yaklaşımını ortaya koymuştur.

Sennett (2019, s. 1) için *ville* kentteki yapısal fiziksel çevreyi, *cit * ise insanların algı, davranış ve inançlarıyla şekillenen yaşanan çevreyi tanımlamaktadır. Kentin fiziksel çevresi ve yaşanan çevresinin farklı iç dinamiklere sahip olmasının bir tür uyumsuzluk yarattığına dikkat çeken Sennett etik bir sorgulamada bulunur: “Şehircilik toplumu olduğu gibi temsil mi etmeli yoksa değiştirmeye mi çalışmalı? (2019, ss. 3-4)”. Bu sorudan hareketle ele aldığı yirminci yüzyılın modern şehir planlama yaklaşımının güvenlik kuşaklı yerleşimleri⁴ ortaya çıkararak toplumsal eşitsizliği artırdığını düşünür, bu durumun ise *ville* ve *cit * ayrımını keskinleştiren bir tür çarpıklığa neden olarak kentleri kapalı hâle dönüştürdüğüne dikkat çeker (Sennett, 2019, ss. 16-17). Şehirlerin hızlı büyümesi karşısında böyle bir planlama yaklaşımı, kültürel, dinsel, ulusal açıdan birbirine yabancı insanların bir araya gelmeden birbirini yok saydığı, yalnızca benzer insanların bir arada yaşadığı farklı kapalı toplulukları (*gated communities*) oluşturmuştur (Sennett, 2019, s. 3). Oysa Sennett, yirminci yüzyılın büyük ölçekli, tektipleştirici planlaması karşısında, yerel ölçekte yapılan, alçakgönüllü, temkinli ve iş birlikçi bir planlamanın, inşa edilen ve yaşanan  evre arasında bir bağ kurarak kentin açık bir kente dönüşebileceğini savunur (Sennett, 2019, ss. 15-16). Bu düşünce doğrultusunda ise

⁴ Güvenlik kuşaklı yerleşimler İngilizce *gated communities* kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır (Hasol, 2016, s. 99).

modernizmin dayattığı düzen yerine şehrin karmaşıklığını teşvik eder. Ona göre karmaşık yerler olan kentlerde bir araya gelen birbirine yabancı insanlar, Levinas'ın komşuluk (*neighbour*) kavramından⁵ hareketle, birbirinin farkında olup birbirleriyle etkileşim halinde olmalarına karşın aralarındaki sınır ihlal edilmemelidir (Sennett, 2019, s. 126). Sennett, yabancıнын yine yabancı olarak kaldığı komşuluk kavramını kentsel bir durum olarak tanımlar. Bununla beraber karmaşıklığın deneyimi zenginleştiren bir gücü olduğunu (2019, s. 6) düşünen Sennett'e göre açık bir kentin sakinlerinin kentteki karmaşayla başa çıkma kapasitelerini geliştirmeleri gerekir (2019, s. 17).

Sennett, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde (MIT) çalıştığı dönemde Medya Laboratuvarı'nın (*The Media Lab*)⁶ geliştirdiği açık sistem teknolojisinin kentte nasıl mümkün olabileceğini düşünmeye başlamış, *ville* ve *cit * arasındaki ilişkiyi uyumlulaştırmak yerine kentsel mekânı bir laboratuvar olarak ele almayı düşünmüştür (2019, ss. 8-9). Medya Laboratuvarı araştırmacılarının açık sistemi, bir hipotezi kanıtlamak ya da çürütmek amacıyla hipoteze bağlı kalan ve sonuç odaklı deney yürüten kapalı sistem araştırmacılarının aksine; hipotezin dışında dışünebilen, öngörülemeyen sorunların araştırmaya yön verdiği süreç odaklı bir yaklaşımı gerektirmektedir (Sennett, 2019, s. 4).

Böylece Sennett, açık sistem teknolojisinden aldığı ilhamdan ve Aristoteles'in *synoikismos* olarak tanımladığı, bir şehrin farklı insanların bir araya gelmesiyle olduğu fikrinden hareketle ortaya çıkardığı açık kent yaklaşımını (2019, s. 7), karmaşıklığı teşvik eden, farklılıkları tolere eden, eşitliği vurgulayan, deneyimlerin geniş olduğu bir alan olarak kavramsallaştırmıştır (2019, s. 9). Din, ırk, etnik köken, cinsel yönelim gibi birçok farklılığa karşı oldukça katı bir tutum sergileyen kapalı kentlere karşı açık kentin her duruma karşı kapsayıcı olduğunu belirtmiştir (Sennett, 2019, s. 121).

Sennett, açık kent yaklaşımına yönelik karmaşa ve deneyimi besleyen eşzamanlılık, imleyiciler, gözeneklilik, tamamlanmamış biçimler ve çoklu biçimler olarak tanımlanan beş açık biçim önermiştir.

Merkezin eşzamanlılığı (*the centre is synchronous*): Sennett, şehrin merkezinde planlanan iki tür etkinlik tanımlar. Bu etkinliklerin ilkinde, insanlar farklı amaçlar için bir

⁵ Heidegger'in öğrencisi olan Emmanuel Levinas'ın komşuluk kavramı, birbirine yabancı insanların yabancılık durumuna karşın birbirlerini yok saymayıp birbirlerinin varlığının farkındalığının gösterilmesini etik bir sorumluluk olarak ele alan bir kavramdır (Sennett, 2019, s. 125).

⁶ Sanat, bilim, tasarım ve mühendislik gibi farklı disiplinlere yönelik araştırma alanlarının bütünleşmesiyle yaratıcı deneyimlerin teşvik edildiği disiplinler arası bir araştırma laboratuvarıdır (<http://13>).

araya gelir ve birçok kişi aynı anda farklı şeylere odaklanır. İkincisinde ise insanlar aynı amaç için bir araya gelir ve odak noktası herkes için aynıdır. Sennett'e göre bu eylemlerden ilki eşzamanlı olarak gerçekleşir ve eylem mekânsal olarak Antik Yunan *agorası*⁷ ya da günümüzdeki bir çarşı ile somutlaştırılırken; sıralı gerçekleşen ikinci tür eylemlerin mekânsal karşılığı Antik Yunan *pynxi*⁸ ya da günümüzdeki bir stadyumdur (Sennett, 2019, s. 206). *Agora* insanların hareket etmesine olanak sağlarken, *pynx* insanların oturmasını ve dinlemesini bekleyen itaatkâr bir yapıdadır. Bununla birlikte, *agoranın* sürekli bedensel hareket gerektiren yapısı sözlü iletişimi sekteye uğratır ve insanları tüm duyularından yararlanmasını gerektiren fiziksel bir uyanıklığa mecbur bırakır, oysa *pynx*de dinleyici konumundaki birey oldukça edilgen bir eylem içindedir (Sennett, 2019, ss. 207-208). Sennett'in açık kent için önerdiği, devingen bir hareketin sürdüğü eşzamanlı mekânlardır. Fakat eşzamanlı mekânlarda aynı anda birçok farklı eylem meydana geldiği için eşzamanlı mekânlar bir koordinasyon ilkesine ihtiyaç duyar ve bu nedenle tasarlaması zordur. Bununla birlikte eşzamanlı mekânlarda çok fazla uyarının olması bireyin zihninde yön karışıklığına sebep olmaktadır. Bunu önlemek için ise Sennett yönlendirme sağlayan işaretlemelerden yararlanılmasını önerir (2019, s. 211).

İmleyiciler (*punctuated*): Kentsel tasarımda belirli bir karaktere sahip yerler yaratmak alanın ayırt ediciliğini sağlamak açısından oldukça önemlidir. Corbusier'in Plan Voisin tasarımını (Görsel 2.6.) örnek gösteren Sennett, birbirine eş kulelerin tekdüze bir biçimde, herhangi ayırt edici bir tasarım öğesi olmaksızın alana yerleştirilmesini eleştirir (2019, s. 211). Kentsel mekân tasarımının noktalama işaretlerine benzer bir anlatım gücüne sahip olduğunu vurgular:

Yazılı olarak, bir cümlenin sonundaki ünlem işareti vurgu ekler; noktalı virgül akışı keser, nokta ise akışı durdurur. Daha incelikli bir şekilde, 'adam' gibi bir kelimenin etrafındaki tırnak işaretleri, okuyucuyu biraz cinsiyetçi dil üzerinde durmaya davet ediyor. Kentsel tasarımda da öyle. Büyük kalın anıtlar ünlem işareti görevi görür. Duvarlar noktaldır. Kavşaklar noktalı virgül görevi görerek akışı durdurmadan keser. Bu analogiler oldukça basit görünüyor. Ancak, hangi fiziksel formlar tırnak işaretleri gibi çalışır, insanları duraklamaya ve düşünmeye davet eder? (Sennett, 2019, s. 212)

⁷ Agora (Ἀγορά), Eski Yunancada toplanma yeri, pazar yeri anlamına gelen bir kavramdır (Liddell ve Scott, 1996, s. 13).

⁸ Pynx (Πύνη) kavramı, Eski Yunanca'da meclisin toplandığı yer anlamına gelen bir kavramdır (Liddell ve Scott, 1996, s. 1425).

Görsel 2.6. *Le Corbusier'in Paris için önerdiği "Plan Voisin" tasarımı (1925) (<http-15>)*

Papa Sixtus V Roma'da, şehrin yedi hac bölgesini düz sokaklarla birbirine bağlamak ve hacıları yönlendirmek üzere ünlem işareti görevi gören dikilitaşı kullanmıştır. Fakat 19. yüzyılda şehrin geneline hâkim olan anıtsal şehircilik yaklaşımı anıtların yönlendirme aracı olarak işlevini azaltmış, sanayi döneminde kamusal alanlara konulmak üzere benzer heykellerin ihracat için üretilmesiyle ise anıtsal işaretin ritüel veya yönlendirme amacı taşıyan anlamı salt görsel bir amaç taşıyan dekorlara indirgenmiştir (Sennett, 2019, ss. 212-213).

Sennett'e göre ünlem işareti görevindeki kentsel öğelere göre daha sıradan kentsel öğeleri tanımlayan noktalı virgöl, kentte kısa süreli duraklamaya neden olan kavşakları ve farklı iki yolun kesişimindeki köşeleri simgeler. Köşeler ölçek değişim noktaları olarak işaret işlevi görür ve yön tayini sağlar, aynı zamanda bu birleşim noktaları kentsel deneyimin zenginleştirilmesi adına da bir potansiyel taşımaktadır. Köşelerde bina girişlerinin planlanması, yaya trafiğinin yoğunlaştırılması ve farklı aktiviteler tasarlanması, köşeleri sokağın ya da caddenin herhangi bir yerinden ayırarak tanımlı hâle getirirken kentsel deneyimin zenginleşmesine de katkı sağlar (Sennett, 2019, ss. 214-215).

Bir diğer noktalama imi olarak ele alınan tırnak işareti yoksul insanların kamusal alanlarına değer katma amacı taşır. Sennett, dilbilgisi bakımından tırnak işaretinin, vurguladığı kelimenin değerini artırdığına, kelimeye odaklanmayı teşvik ettiğine ve bütün

bunları oldukça keyfi bir biçimde yaptığına dikkat çeker. Yapılı çevrede ise keyfi olarak dikkati odaklayan, düşünmeyi sağlayan işaretlemelerin, bank yerleştirilmesi, sokak boyunca bir sıra ağacın dikilmesi ve kaldırım döşemesinin malzeme değişimi gibi küçük müdahaleler ile yapılabileceğini düşünür. Sennett'e göre bu tür müdahaleler çevredeki önemli bir şeyi işaret etmez, bunun yerine tasarımın kendisi kamusal alana değer kazandıran bir işareti oluşturur (Sennett, 2019, ss. 215-216).

Gözeneklilik (*porous*): Sennett (2019, s. 218), içeri (özel alan) ve dışarı (kamusal alan) arasında geçişe izin verirken kendi işlevini ve formunu koruyan yapıların gözenekli yapılar olduğunu düşünür. Giovanni Battista Nolli'nin 1748'de Roma için hazırladığı kuzey yönelimli, iki boyutlu haritasını ise dolu (*solid*) ve boş (*void*) arasındaki gözenekli ilişkileri açıklamak için değerli bulur. Haritadaki siyah alanlar yapıları, beyaz alanlar boş alanları gösterir. Ayrıca Nolli'nin haritasında beyaz alanlar halka açık, erişilebilir kamusal ve yarı-kamusal kentsel alanları, siyah alanlar ise herkese açık olmayan özel alanları temsil etmektedir (Sennett, 2019, s. 219). Bu grafiklerin fiziksel anlamlarının yanı sıra sosyal bir anlam taşıdığını vurgulayan Sennett (2019, s. 219), Nolli'nin haritasındaki Pantheon Tapınağı'nın -ışığın yalnızca yapının tepesindeki bir açıklıktan girmesine rağmen- keskin kenarlı bir beyaz (boş) alan olarak ifade edilmesini, kiliselerin her saat halka açık olması ile ilişkilendirmiştir (Görsel 2.7.).

Görsel 2.7. Nolli'nin Büyük Roma Planı'ndan bir kesit (La Pianta Grande di Roma) (1748) ([http-16](http://16))

Sennett kapalı (özel) alan ile açık (kamusal) alan arasında gözenekliliğin olması gerektiğini düşünür. Bu iki alan arasında olan gözenekli eşik alanı, sınır kavramı ile ele alır (2019, s. 220). Türkçede her ikisi de sınır anlamı taşıyan *boundary* ve *border* kavramları arasında gözenekliliğe izin verme açısından bir fark tanımlar. *Boundary* her şeyi sona erdiren, kesinti yaratan, düşük yoğunluklu bir kenarı tanımlarken; *border* farklı grupların etkileşimde bulunabildiği, geçişe izin verilen gözenekli bir kenarı tanımlar. Bu tanımları modern kentten örneklerle somutlaştırmak mümkündür. Kentin iş, ticaret, özel yaşam, kamusal alan gibi işlevlerine göre bölgelere ayrılması kentte kapalı sınırların (*boundary*) oluşmasına neden olmuştur (Sennett, 2019, s. 220). Böylesi bir sınır, aralarında ulusal, ırksal, sınıfsal ve kültürel bir fark bulunan insanların bir araya gelmesini engellemektedir. Oysa Sennett'e göre kentsel tasarım gözenekli ortamları sağladığında meydana gelen fiziksel karışım, sosyal farklılıkları kapsayıcı kılacaktır (2019, s. 223). Bununla birlikte kent içindeki açık sınırları (*border*) hücre zarına benzeten Sennett, ortaya çıkan gözenekliliğin seçicilik özelliğine işaret eder. Gözeneklilik direnç ile dinamik bir ilişki kurar ve açık sınırdaki (*border*) etkileşim kişisel bir kontrol ile sağlanır. Nolli'nin haritasına tekrar değinmek gerekirse, haritanın ne tamamen kapalı ne de tamamen açık oluşu, gözeneklilik ve direnç arasındaki dinamik ilişkinin bir göstergesini oluşturur

(Sennett, 2019, ss. 220-221). Kapalı bir şehirde kapalı sınırlar (*boundary*), açık bir şehirde açık sınırların (*border*) olduğunu söyleyen Sennett'e göre kentler tasarım ile gözenekli hâle getirilebilir (2019, s. 227).

Tamamlanmamış biçimler (*incomplete*): Sennett, herhangi bir anda, kendi kendine inşa edilen bir projenin tamamlanmamış bir biçim olduğunu söyler (2019, s. 228). Bu tür biçimlerin genellikle ekonomik koşullar sebebiyle zorunluluktan ortaya çıktığını söyleyen Sennett, böylesi bir yaklaşımın tasarımda esnekliği ve dolayısıyla özgürlüğü sağlayacağını vurgular (2019, s. 230). Tamamlanmamış biçimdeki tasarımlar kabuk (*shell*) ve tip-biçim (*type-form*) olmak üzere iki türlü oluşturulabilir.

Kabuk biçim, belirli mekânsal kullanıma hizmet eden sabit bir yaklaşımın karşısında yer alır ve temelde her türlü mekân olasılığına uyum gösteren bir tasarım anlayışını merkezine alır. Böyle bir yaklaşım formun gelişime ve dönüşüme açık olacak şekilde yapısal olarak eksik bırakılmasına neden olur, bu durum ise onu gözenekli hâle getirir. Sennett'e göre kabuk biçiminin yapımı, yeni yapımlara fırsat yaratır (2019, s. 230). Şilili mimar Alejandro Aravena'nın Şili'nin Iquique bölgesinde başlattığı sosyal konut projesini (Görsel 2.8.) kabuk biçimin bir örneği olarak ele alır. Aravena düşük standartta inşası bitmiş konutlar tasarlamak yerine, sakinlerinin ihtiyaçlarına göre tasarımın gelişebileceği, eksik ama kalite açısından standardı yüksek konutlar tasarlamayı planlamıştır. Bu amaçla yaklaştığı Quinta Monroy sosyal konut projesinde Aravena, yapıların elektrik ve sıhhi tesisatını yapının inşa edilen duvarına yerleştirmiş, aynı zamanda giriş merdivenini yapının dışında tasarlayarak yapının istenildiği takdirde bağımsız konutlara dönüşebilmesine imkân tanımıştır (Sennett, 2019, ss. 228-229).

Görsel 2.8. Alejandro Aravena'nın Quinta Monroy sosyal konut projesi (tamamlanmamış durum ile kullanıma bağlı geliştirilen durum karşılaştırması) Fotoğraf: Elemental (<http-17>)

Tip-biçimler ise farklı koşullarda farklı şekiller alan, varyasyonlara imkân tanıyan kentsel biçimler olarak tanımlanabilir (Sennett, 2019, s. 231). Tip-biçimler her şeyin noktası noktasına belirlenerek tasarlanan projelere karşıt bir fikir barındırır. Örneğin, yapılarda ihtiyaçtan fazla bırakılan elektrik ve sıhhi tesisat çıkışları, yapının daha sonra yeni bir varyasyona uyumunu kolaylaştırırken ihtiyaca göre yapılan tasarım gelişime kapalı, sınırları belirlenmiş bir kullanım deneyimi sunar (Sennett, 2019, ss. 232-233). Sennett (2019, s. 233), kabuk ve tip-biçim arasındaki ince nüansı salyangoz örneği ile açıklar: salyangozun kabuğu, kabuğu tariflerken, salyangozun kendisi değişime açık haldeki tip-biçimi simgeler. Bununla birlikte Sennett (2019, s. 233) prototip ile tip-biçim arasındaki farkı da vurgular. Prototip tamamlanmış bir nesneyi tanımlarken, tip-biçim henüz gerçekleştirilmemiş biçimlerin bir parçasını tanımlar. Bir nesnenin, bir binanın, bir mahallenin zaman içinde ihtiyacının değişebileceğine dikkat çeken Sennett, böyle bir durumda tip-biçimin kritik rol oynayabileceğini düşünür (2019, s. 235).

Çoklu biçimler (multiple): Sennett'in açık bir şehir yaratmaya yönelik önerdiği eşzamanlı kentsel mekânlar, yönlendirici işaretlemeler, gözenekli eşik alanları ve tamamlanmamış biçimlerin her biri, kentteki karmaşıklığı çeşitlendirerek kentlinin kentsel deneyimine katkı sunar. Fakat yine de Sennett, açık şehir için tek bir model önerisinde bulunmaktan kaçınır. Tanımladığı kentsel biçimlerin farklı kentsel mekânlarda çeşitli bir araya gelişleri ile pek çok olasılık üretebilmesi fikrini değerli bulur. Bir yapının ya da bir programın başka bir yere uygulandığında gelişim sürecinin farklı olacağını

düşünür (Sennett, 2019, ss. 235-236). Modern planlama yaklaşımı, uygulanacak herhangi bir planın sonuçlarının uygulanmadan önce tahmin edilebilir olmasını tercih ederken, Sennett'in açık şehrindeki planlama tahmin edilmesi mümkün olmayan sonuçlara açıktır. Sennett bu yaklaşımını, *master-plana*⁹ alternatif olarak tohum planlama (*seed-planning*) olarak dile getirmiştir (2019, s. 236). *Master-plan*, kenti işlevsel olarak bölgelere ayırarak kapalı bir sistem haline getirirken; tohum planlama bütünü yönetme amacı taşımaz, çeşitlilik ve yenilik için alan açar (Sennett, 2019, s. 237). Eğitim alanı, barınma alanı, ticaret alanı ve kamusal alan gibi farklı işlevsel alanların kent içinde işleve bağımlı olmaksızın gelişebilmesine imkân tanıyan tohum planlama kullanıcının ihtiyaçlarını ve yerin potansiyelini önceliklendirir.

Özetle, Sennett'e göre modern planlamanın aşırı kontrolcü ve düzen odaklı yaklaşımı karşısında düzensizliğin, tamamlanmamış biçimlerin ve keyfi işaretlemelerin oluşturduğu karmaşık açık bir kent, kentlilerin kolektif yaşam deneyimlerini yoğunlaştırıp derinleştirebilecekleri koşullara imkân sağlar (2019, ss. 240-241). Bununla birlikte Sennett, kişinin ancak etik seçimler yapması gereken güç durumlarla karşılaştığında kişisel olarak gelişebileceğini düşünür. Bu noktada ise yapılı çevrenin tasarımı ile karmaşıklık ve olasılığı mümkün kılan beş açık biçim önerisinde bulunur. Sennett'in kente yönelik önerdiği beş açık biçim, insanların kent içinde birbirleriyle karşılaşmalarının birtakım olumlu-olumsuz etkileşimleri doğurduğu ve kentin bütünüyle değerlendirildiği bir fikir barındırır (Sennett, 2019, s. 241). Başka bir ifadeyle Sennett'in açık kent yaklaşımı karmaşıklığa imkân tanıyan fiziksel kriterler önerse de belirli ilkeler sunan bir planlama aracı olarak değerlendirilmemelidir. Sennett bu yaklaşımı ile sınırları belli, net kurallar ortaya koymaktansa merak uyandıran, çözümlerin çoğaltılabileceği bir kent tahayyülünde bulunur ve ona göre, "karmaşıklık deneyimi zenginleştirirken; netlik deneyimi inceltir" (Sennett, 2019, s. 6).

2.3.7. Jeffrey K.H. Chan ve "etik ikilemler"

Kenti insanlığın tasarladığı en karmaşık sistem olarak tanımlayan Jeffrey K.H. Chan (2019, s. 19), kentleşmenin çevresel, sosyal ve politik açılardan yarattığı zorlukların, farklı disiplinler tarafından ele alınmasına karşın, etik ve ahlaki sonuçlarının

⁹ Master-plan kelimesinin Türkçedeki karşılığı nâzım plandır (Hasol, 2016, s. 142). Kelime dilimize yerleştiği için orijinal metinde kullanıldığı hâli çevrilmeden aktarılmıştır.

ihmal edildiğine dikkat çeker ve kentleşmenin ya da kentsel sürecin etiğe etkisini aşağıdaki sorular ekseninde tartışmaya açar (2019, ss. 1-2):

- Kentleşme yeni etik kategorileri nasıl yaratır?
- Kentleşme yeni ahlaki kimlikleri ve ilişkileri nasıl şekillendirir?
- Kentleşme ahlaki açıdan önemli sonuçlara nasıl yol açıyor?
- Kent, etiği hangi yollarla ve nasıl şekillendirir?

Kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunların etik boyutuna ek olarak kentte yapılan tasarımların da pek çok etik ikilemi ortaya çıkardığına dikkat çeken Chan, bu duruma örnek olarak kent içinde kullanılan akıllı teknoloji sistemlerini verir. Kent içindeki günlük yaşamı düzene sokma amacı taşıyan akıllı teknolojiler, aynı zamanda kent içindeki farklı toplumsal grupların dışlanmasına ve eşitsizliğin artmasına neden olmaktadır (Chan, 2019, s. 3). Benzer bir etik ikilem örneğini yeşil alan tasarımı konusunda da verir. Yeşil alanların hem kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması hem de çevresel adaletin iyileştirilmesi adına başvurulmuş bir tasarım öğesi olduğunu, ancak böyle bir tasarımın aynı zamanda bölgenin soylulaştırılmasıyla mevcut sakinlerinin tahliye edilmesine neden oluşturan bir risk taşıdığını da belirtir (Chan, 2019, s. 4). Böylece kentsel büyümeye ve gelişmeye verilen öneme karşın kentin etik boyutlarının ihmal edilmesinin kentte ortaya çıkan bu tür ikilemleri tanımlanmayı güç hâle getirdiğini savunur (Chan, 2019, ss. 4-5).

Chan, kent etiği tezini iki tarihsel temele dayandırarak açıklar (2019, s. 5). Bu görüşlerden ilkinin, etiğin Antik Çağ'da siyaset felsefesinin bir parçası olarak algılanması ve bu doğrultuda -Aristoteles'in Nikomakhos'a Etik'inde (2020) belirttiği üzere- bir kişinin vatandaş olarak "iyi" davranışının *polis*in (şehrin) varlık nedeni olarak görülmesi (Arendt, 2003, s. 65) oluşturur. Böylesi bir temellendirme kent ile etik arasında soybilimsel bir bağlantıya işaret eder (Chan, 2019, s. 8). Kent etiği tezine ilişkin ikinci referansı ise Robert E. Park'ın kentin ahlaki düzeni sağladığına ilişkin görüşü oluşturur. Park'a göre (1952, s. 177) kentte yaşayan bireyin kişiliği, kentte etkileşim sağladığı diğer kişiler tarafından şekillendirilir, kentte kurulan ahlaki düzen farklılıklara karşı hoşgörü sağlar ve böylelikle birbirine yabancı kişilerin bir arada yaşayabilmesi mümkün hâle gelir (Park, 1952, s. 166). Bu temellendirme ise kentin etik eğilimleri şekillendirebileceğini ve çağdaş kent yaşamının zorluklarına uygun bir dizi kentsel erdem talep edebileceğini öne sürer (Chan, 2019, s. 8). Buna karşın kent etiğine yönelik geliştirilmiş bu temellendirmelerin yetersiz olduğunu vurgulayan Chan (2019, s. 8), kent etiği kavramının adil şehir hareketi; etikte kentsel dönüş; yapılı çevre etiği; çevresel tasarım ve davranış;

ve antroposende ortaya çıkan tasarım söylemi olarak tanımladığı beş söylemle ilişkili olduğunu savunur. Bunun yanı sıra kentin etik boyutlarının ihmal edildiğini savunur ve kentin içerdiği ahlaki ikilemleri anlamak için kentin belirli bir etiğe sahip olması gerektiğini vurgular. Kentleşmenin ve kentsel sürecin etik için getirebileceği ahlaki öneme sahip konu ve sorunları ortaya çıkarmayı, tanımlamayı ve kentsel durumla ilgili artan sorunlar üzerine yeni bir değerlendirme perspektifi sunmayı amaçladığı çalışmasında ise çağdaş kentlerde ortaya çıkan güvencesizlik; yakınlık; çatışma; tesadüf; korku ve kentsel müşterekler olmak üzere altı kentsel koşulun yarattığı etik ikilemleri ve olası çözümleri irdeleyerek kentsel gerçeklikleri öngören bir kent etiğinden söz etmenin mümkün olup olamayacağını tartışır (Chan, 2019, s. 5). Chan'ın kent etiğini kentsel gerçeklikler üzerinden sorgularken değindiği kentsel koşullar aşağıda ele alınmıştır.

Güvencesizlik (*precarity*): Güvencesizlik kavramı, neoliberal ekonomilerin yarattığı rekabetin ve piyasa koşullarının hızlı değişiminin etkisinde ortaya çıkan bir kavram olup sermayedarların emeğe dayalı işgücünü esnekleştirilmesiyle işçinin sigortasız, istikrarsız ve güvencesiz bir durumda bırakılması olarak tanımlanır (Allison, 2013, s. 6). Kavramın kent ile ilişkisini sorgulayan Chan, çağdaş kentlerdeki güvencesizliğin üç farklı boyutuna işaret eder. İlk olarak küreselleşen şehirlerde neoliberal politikaların etkisiyle kentsel yaşamın kurulması ve sürdürülmesine yönelik yarı zamanlı, düşük ücretli ve güvencesiz emek talebinin her geçen gün artmasıyla kendini güvencesiz hisseden toplumsal tabakanın kent içindeki birçok hizmete erişememesi ve böylece kente yabancılaşmaya başlaması güvencesizliğin doğurduğu sorunların bir boyutunu göstermektedir. Kentte artan ekonomik eşitsizlik beraberinde mekânsal tabakalaşmayı da getirmektedir. Öyle ki prekaryanın¹⁰ (güvencesiz sınıf) iş mekânı ile yaşam mekânı arasındaki çevresel koşulların farklılaşması mekânsal gerilimi artıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Chan, 2019, s. 31). İkinci olarak emeğe dayalı güvencesizliğin yaşamın diğer alanlarına hızla yayılması ve günlük yaşamda birbirinden pek de ayrı alanlar olmayan psikolojik, sosyal ve ahlaki güvencesizlik biçimlerine dönüşmesi genel bir güvencesizliği ortaya çıkarmaktadır (Chan, 2019, s. 31). Üçüncü olarak ise çağdaş kentlerde bulunan havaalanı, benzin istasyonları, endüstriyel tesisler, atık yakma fırınları ve enerji santralleri gibi pek çok bileşenin ürettiği tehlikeli

¹⁰ Prekaryaya (*precarit*) kavramı güvencesiz anlamına gelen *precarious* kelimesi ile proletarya anlamındaki *proletariat* kelimelerinin birleştirilmesinden türemiştir ve düşük gelirlili, güvencesiz çalışma koşullarında yaşayan, esnek çalışma koşullarına sahip, geçici süreli işlerde düşük ücretli çalıştırılan oluşum halindeki bir işçi sınıfını temsil eder (Standing, 2011, s. 7).

etkilerin kent içinde dağıtımının eşitsiz şekilde gerçekleşmesiyle ortaya çıkan güvencesizlik durumu kentsel mekân bağlamında ele alınmıştır (Chan, 2019, ss. 31-32). Sonuç olarak güvencesizlik kavramını hem kentte yaşayan özneler açısından hem kent mekânlarında yarattığı etki açısından hem de özne ile kent mekânının etkileşiminin doğurduğu belirsizlik ile ilişkili kentte ortaya çıkan bir sorun olarak ele almak mümkündür.

Yakınlık (*propinquity*): Modernleşme hareketlerinin etkisiyle yaşamın iş, ev, boş zaman, alışveriş ve rekreasyon gibi farklı eylemleri arasında bilinçli bir şekilde mesafe yaratılarak ayrıık şekilde tasarlanan kentler (Ellin, 1997, s. 21), günümüzde kentlileri anlamlı bir şekilde bir araya getirme amacıyla, farklı işlevdeki ayrıışmış mekânların birleştirilmesine dayanan bir taktikle planlanmaktadır (Gillette, 2010'dan aktaran; Chan, 2019, s. 51). Bu sayede kent içindeki farklı yaşamlar ve farklı eylemlerdeki kentliler arasında mekânsal bir yakınlığın oluşturulması sağlanmaktadır (Chan, 2019, s. 51). Öyle ki küresel şehirlerde yaşayan birbirine yabancı pek çok kişi arasında iş birliğinin sağlanmasının zorluğuna dikkat çeken Chan, yabancılar arasında iş birliğinin kurulmasında yakınlık faktörünün önemine işaret eder. Bununla birlikte yakınlık kavramını hem insanlar arasındaki fiziksel mesafe olarak hem de kişinin başkasıyla etkileşime geçmesinde bir olasılık yaratan işlevsel mesafe olarak ele almak mümkündür (Reis, 2007, s. 708). Chan (2019, s. 52), kentlerdeki farklı hareketlilik biçimlerinin insanlar arasındaki fiziksel mesafenin; pazar, yeme-içme ve rekreasyon gibi alanların ise işlevsel mesafenin azaltılmasında bir etki sağladığını düşünür. Fiziksel ve işlevsel yakınlığın yanı sıra yakınlığın ilişkisel, mekânsal ve durumsal boyutlarının önemine de işaret eder. İlişkisel yakınlık aile, arkadaşlar, komşular, meslektaşlar arasında kurulan yakınlık olarak tanımlanır ve bu yakınlık biçimi mekânsal ya da durumsal yakınlığa bağlı değildir (Chan, 2019, ss. 52-53). Fakat fiziksel mesafe ile direkt ilişkili olan mekânsal yakınlık, kentsel yapıyı çevrenin tasarımı ile yönetilir ve tanıdık olan ile yabancı olanın ayrılması veya bir araya getirilmesi tasarım ile öngörülebilir hâle getirilebilir (Chan, 2019, s. 54). Bununla beraber, mekânsal tasarımın, tanıdıklar ve yabancıların karşılaştığı alan içinde kişiler arası kurulan ilişkiden kısmen sorumlu olduğunu da söylemek mümkündür (Chan, 2019, s. 65). Durumsal yakınlık ise tesadüfi karşılaşmalar yoluyla kişiler arasında kurulan yakınlık olarak adlandırılır ve bu açıdan diğer yakınlık boyutlarının aksine, öngörülmesi mümkün olmayan bir yakınlık boyutunu oluşturur (Chan, 2019, s. 54).

Çatışma (conflict): Kentlerin hızla büyümesi ve kentleşme hareketleri kentlerde birçok çatışmayı beraberinde getirmiştir. Çatışmaların en yaygın sebebi olarak kentsel kaynakların yetersizliği gösterilebilir. Kentsel kaynakların dağıtımının adil olup olmaması hususundaki endişelerin yanı sıra kimlik, çevre ve kentsel politikaya yönelik meseleler de çatışmayı doğurmaktadır (Chan, 2019, s. 73). Chan kentsel çatışmanın gücünü şöyle ifade etmektedir:

Tüm bu kentsel çatışmalar, öyle ya da böyle, günümüz şehirlerinin -özellikle küresel şehirlerin- küresel sermayenin rekabeti çeken orantısız bir payına sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda bu çekişmelerin nasıl oynanacağını şekillendirmede etki merkezleri olduğunu gösteriyor. Bu şekilde, kentsel çatışmalar küresel ekonomiyi, çevreyi, siyaseti ve etiği etkilemek için çok büyük bir güce sahiptir (2019, s. 73).

Çatışmaların yapıcı özgürleştirici olduğunu ve aynı zamanda siyaset açısından önemini vurgulayan Chantal Mouffe'a göre, fikir birliği sağlamak adına zorlamada bulunmak yerine çatışmaların teşvik edilmesi demokrasi için gereklidir (Mouffe, 2013, s. 7). Fakat Chan'a göre bitmek tükenmeyen bir çatışma hâli çözüme ulaşmayı da engellediği için süregelen bir çatışmayı savunmak akla yatkın değildir. Siyasi çatışmanın önemi ile toplumsal hayat içinde süregelen çatışmanın etkilerini birbirinden ayırmak bu açıdan önemlidir (Chan, 2019, s. 75). Ayrıca çatışmanın çözülme yönteminin belirlenmesi de bir tür etik seçimdir ve dolayısı ile ahlaki belirsizlikleri barındırır. Bu yaklaşım doğrultusunda Chan, çatışmaların çözüm yöntemine yönelik iki temel yaklaşım önerir (2019, ss. 75-76). Bunlardan ilkinin fikir birliği oluşturma, diğerini ise uzlaşma yaklaşımını oluşturmaktadır. Chan bu iki yaklaşımın etik etkilerini tartışmaya açar. Aslında her iki yaklaşım da müzakere, pazarlık, diyalog, tartışma, arabuluculuk gibi çatışma çözme yöntemlerinden faydalandığı için pratikte oldukça benzerdir. Fakat kavramsal olarak bu yaklaşımlar sürece ve çözüme verdikleri öncelik bakımından ayrışır. Fikir birliği yaklaşımı çatışan paydaşlar arasında bilgi, empati ve uyum sağlamayı destekleyen süreci önemseyen bir yapı barındırırken; uzlaşma yaklaşımını çözüm sürecinden önce sonucun önceliklendiği bir eğilim gösterir (Chan, 2019, s. 76). Çatışma kavramının mekânsal planlama içinde neden yaygın olduğuna ilişkin cevap arayan Chan (2019, ss. 77-78), mekânsal planlamanın üç yönden kentsel çatışmaları tetiklediğini düşünmektedir. Mekânsal planlamanın arazi kullanımına ilişkin kararlarının çıkar grupları arasında bir rekabet yaratması; yeniden dağıtım faaliyeti olarak ekonomik ve sembolik değerleri artıran gücü ile adil haklar ve erişilebilirlik açısından tartışma yaratması; kentsel gelişme için yürütülen bir faaliyetin bir kısım insanı olumlu etkilerken diğer insanları olumsuz biçimde etkilemesi olarak sıralanan bu üç temel neden çatışmaların kaynağı olarak

görülür. Sonuç olarak, Chan (2019, s. 77), çatışan paydaşların kent içinde pek çok konuda farklı şekillerde birbirinin iş birliğine ihtiyaç duyacağını düşünür ve bu sebeple çatışma etiğini kent etiğinin önemli bir boyutu olarak ele alır.

Tesadüf (*serendipity*): Türkçeye tesadüf, iyi şans, hoş rastlantı gibi çevrilebilen kavram, İngilizcede kişinin bir şeyi gerçekten aramadan yararlı, değerli veya sadece genel olarak iyi bulduğu süreci tanımlamak üzere kullanılmaktadır (Olma, 2016, s. 10). Bilimsel çalışmalarda beklenmeyen sonuçların çalışmaya sağladığı olumlu katkı, tesadüf kavramının bilimsel gelişmelerdeki önemine işaret etmektedir (Merton ve Barber, 2004, s. 41). Tesadüfün önemine yönelik farkındalık, kavramın planlama ve tasarım yoluyla geliştirilip teşvik edilebilecek bir nitelik olabileceğini düşündürmüştü ve kavrama mekânsal bir bakış getiren Merton, tesadüfün ahlaki boyutunu tartışmaya açmıştır (Chan, 2019, ss. 101-102). Benzer şekilde bu farkındalık, sanayi sonrası neoliberal kentlerde yaratıcı bilgi ve girişimci yeniliğe yapılan vurguya bağlı olarak tesadüflerin ekonomik amaçlar için optimize edilip edilemeyeceğini de gündeme getirmiştir (Chan, 2019, s. 99). Tesadüflerin önceden planlanıp planlanmaması gerektiğini ve planın kimin sorumluluğunda yürütüleceğini kent ile ilişkili şekilde sorgulayan Chan (2019, s. 99) kentsel tesadüflere yönelik artan ilginin sanayi sonrası çağdaş kentlerde değişen çalışma biçimleri ile ilişkili olduğunu düşünmektedir. Çünkü bu dönemde iyi fikirleri dönüştüren yaratıcı bir sınıf ortaya çıkmıştır ve çalışanlar arasında kurulan iş birliği ve fikir alışverişi, beklenmedik iyi fikirlerin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır (Chan, 2019, s. 108). Chan kentsel tesadüfler ile kentteki böyle bir çalışma biçimi arasında bir tür ilişki kursa da çalışma ortamının büyük ölçekli bir versiyonu olarak ele alınabilen kentte kentsel tesadüfün ne şekilde gerçekleşebileceğine dair bir veri olmaması sebebiyle bu yaklaşımın sorunlu olduğunun da farkındadır (2019, ss. 108-109). Bu sebeple kentsel tesadüflerin, çağdaş kentin gelişen gerçekleri göz önünde tutularak, etik beklentilere ve etik sonuçlara cevap verebilmesi adına bir tanımlamaya ihtiyacı olduğunu düşünerek dört bakış açısıyla konuyu ele alır. Büyük şehirlerin ortaya çıkardığı bir etki olarak kentsel tesadüfler; akıllı şehirde tehdit edilen ya da çarpıtılan bir olasılık olarak kentsel tesadüfler; insanötesi canlılarla ve şehirdeki diğer yaşam sistemleriyle bir karşılaşma olarak kentsel tesadüfler ve şehirdeki diğer insanlarla ahlaki bir karşılaşma olarak kentsel tesadüfler Chan'ın kavramı kentsel açıdan tanımlamak üzere önerdiği dört yaklaşımı oluşturmaktadır (2019, s. 109).

Büyük şehirlerin ortaya çıkardığı bir etki olarak kentsel tesadüfler: Yeterince büyük ve karmaşık olan şehirlerde kentsel tesadüflerin ortaya çıkmasının oldukça muhtemel olduğunu düşünen Chan (2019, ss. 109-110), farklı sosyal grupların bir arada yaşaması ve bir grubun kent içindeki faaliyetlerinin diğer gruplar tarafından gelişime açık olmasının kültürel yeniliklerin doğmasında etkili olduğunu, bu durumun ise yeni kentsel tesadüfleri ortaya çıkararak bir faktör olarak ele alınabileceğini düşünür. Kentsel tesadüfün plansız ve koordinasyonsuz etkileşimlerin sonucu olarak birden fazla ölçek ve düzeyde etkileşime giren kentsel değişkenlerin varlığıyla ortaya çıktığını, doğrudan tasarımdan kaynaklanmadığını düşünen Chan (2019, s. 110) kentsel planlamanın kentsel tesadüfleri engelleyen bir etki yarattığına dikkat çeker. Öyle ki modern şehir planlama yaklaşımının formalite, düzenlilik ve okunabilirlik arayışı kentsel tesadüfün oluşturan koşulları ortadan kaldırmaktadır (Scott, 1998'den aktaran; Chan, 2019, s. 110). Bunun yanı sıra modern planlama kentsel hareketliliğin çeşitliliğini de kısıtlamıştır. Kentin işlevlere göre bölgelendirilmesi, sokakların araç hareketlerine bağlı dönüştürülmesi ve görsel düzen oluşturmaya yönelik planlama yaklaşımları sokağın anlamına ve sokakta yapılan faaliyetlerin çeşitliliğine zarar vermiştir. Böylece kent içinde farklı insanlar arasında kurulması muhtemel etkileşimlere engel olunmuştur. Sonuç olarak Chan'a göre insanların ve faaliyetlerin modernist planlama ile sınırlarının çizilmesi, kentsel tesadüfün ve ortaya çıkabilecek yeni olasılıklara ket vurmuştur (2019, s. 111).

Akıllı şehirde tehdit edilen ya da çarpıtılan bir olasılık olarak kentsel tesadüfler: Bütünsel bir tanımı olmayan akıllı şehir teknolojisi, Yates'e göre kent sakinlerinin refahını artırmak üzere kentsel işlevlerin optimizasyonu ile güçsüzlüğün, verimsizliğin ve eleştirinin olabildiğince azaltılmasını amaçlar (Yates, 2017'den aktaran; Chan, 2019, s. 112). Bununla birlikte dijital teknoloji ve araçların kullanımı ile kentin kontrolünün sağlanması akıllı şehir teknolojisinin politik bir projeye hizmet edebileceğinin de göstergesidir (Picon, 2015, s. 11). Chan ise akıllı şehir teknolojilerinin sağladığı optimizasyonun kentsel tesadüfün azalmasına neden olduğunu öne sürer (2019, s. 112). Gündelik hayattan bir örneği basitçe şöyle verir. Mobil bankacılık hizmetlerinin banka ziyaretine gereksinimi ortadan kaldırması gibi kentsel hizmetlerin uygulamalar üzerinden karşılanabilmesi kent içindeki hareketliliği azaltarak sosyal etkileşim biçimleri ve buna bağlı her türlü tesadüf ihtimalinin ortadan kalkmasına, sonuç olarak kent sakinlerinin kente yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra Chan'ın işaret ettiği bir diğer etik sorun, akıllı şehir teknolojisinin öngörülemez bir durumu büyük oranda

öngörebilecek şekilde değiştirmeye uygun tasarlanmış bir algoritmaya sahip olması, kent sakinlerinin çıkarlarının karşısında şirketlerin ve işletmelerin çıkarlarının ön planda tutulduğu tasarımların önceliklendirilmesine imkân tanınmasıdır (2019, s. 115).

İnsanötesi canlılarla ve şehirdeki diğer yaşam sistemleriyle bir karşılaşma olarak kentsel tesadüfler: Kentsel dokunun aşırı genişlemesi sonucunda birçok hayvan türünün doğal yaşam alanlarının yok edilmesi canlıların yok olmasına ya da kentsel çevreye uyum sağlamak zorunda kalmalarına sebep olmuştur. Antropojenik krizin yol açtığı, insan ve insan olmayan türlerin birbirine karıştığı bu durum bir tür kentsel tesadüfü ortaya çıkarmıştır (Chan, 2019, s. 116). Ekolojik restorasyon olarak tanımlanan, insan olmayan türler için yapılacak tasarımlar, beklenmedik ekolojik dinamiklerin etkisi altındadır ve böyle bir durum yeni kentsel tesadüfleri ortaya çıkararak olası durumlara karşı yeni plan ve çözümleri gerektirecektir (Chan, 2019, ss. 117-118).

Şehirdeki diğer insanlarla ahlaki bir karşılaşma olarak kentsel tesadüfler: Amin'in kamusal alanlarda her zaman yenilik olasılığı olduğuna ilişkin varsayımı (Amin, 2012'den aktaran; Chan, 2019, s. 119) üzerine düşüncesini geliştiren Chan, kentte karşılaşılan beklenmedik durumları değerli bir tesadüf olarak kavramanın yeni durumlar yaratacağını öne sürer. Ona göre, şehirdeki yabancılar arasındaki pek çok karşılaşmanın ya kendisi bir tesadüftür ya da olumlu bir sonuç doğuran yeni bir olasılığa sahiptir. Kent içindeki beklenmedik karşılaşmaların iki kişi arasında kurulabilecek yeni ilişkilere ve bu kişilerin devam eden hayatlarında yeni olasılıklara yol açacağını, böylece bu tür tesadüflerin ahlaki bir karşılaşma olarak değerlendirilebileceğine işaret eder (Chan, 2019, s. 120).

Korku (*fear*): Bauman'a (2003, s. 29) göre, sakinlerine güvenlik sağlama amacıyla kurulan kentler bugün daha çok tehlike ile ilişkilendirilmiş hâle gelmiştir. Bu durumu kentleşmenin bir etkisi olarak yorumlayan Chan kent içinde birçok yerde artan güvenlik önlemlerinin kentlerdeki tehlikenin göstergesi olduğunu düşünür (2019, s. 127). Bununla beraber kamusal, yarı kamusal ve özel alanlarda her geçen gün artan kontrollerin ve gözetlemelerin (Schoonderbeek ve Shoshan, 2016, s. 2) kentte yaşayan insanları henüz ortaya çıkmamış bir suç konusunda muhtemel şüpheli hâle getirdiğine değinir (Chan, 2019, s. 128). Çağdaş kentlerde korkunun yeni bir şekilde kendini gösterdiğini ve korkunun başka korkuları da harekete geçirdiğini düşünen Chan, göçmen (yabancı) korkusu, radikal terör korkusu ve yangın, tufan, deprem veya insan hatasından kaynaklanan kentsel felaket korkusu olmak üzere üç temel korkunun olduğunu belirtir

(2019, s. 129). Soyut bir kavram olan korku kent içinde üç çağdaş anlam taşımaktadır. Bunlardan ilkinin, kentte herhangi bir güvenlik tehdidinde, yabancı akınına veya şiddetli bir felaketin ortaya çıkmasına bağlı açığa çıkan psikolojik durumun yarattığı korku duygusu oluşturur. İkinci olarak korku duygusu kentte politik bir projeye hizmet ettirmek için bilinçli olarak kullanılabilir (Chan, 2019, s. 130). Üçüncü olarak ise korku diğer anlamlarının ötesinde teröre karşı savaş söyleminde yer alır. Kentteki kontrolün ve disiplinin hâkimiyetini geliştirmede etkili olduğu düşünülen bu söylem savaş şartlarında açığa çıkan korku durumundan faydalanır (Chan, 2019, ss. 130-131). Korkunun çağdaş anlamlarını birlikte değerlendiren Chan (2019, s. 131), korkunun hem daha fazla korku yaratmak için kullanılmasının hem de kentteki güvenlikleştirme hareketlerinin yoğunlaştırılmasının ahlaki açıdan tartışmalı olduğuna dikkat çeker.

Kentsel müşterekler (*urban commons*): Neoliberal özelleştirmenin etkisi altında kalan kentlerde ilişkiler, toprak, emek, doğa gibi neredeyse her şeyin özelleştiğini belirten Harvey'e göre yarım asırdan fazla süredir altyapı, işgücü, tüketim ve üretim kapasitelerinde sürekli büyüme gösteren kentlerin büyümelerinin bir sınırı vardır (2015, s. 232). Sermaye alanlarının sınırlandırıldığı böyle bir durumda ise kapitalizmin sosyo-ekonomik koşullarına uyum göstermemiş coğrafyalar ve alanlar -Harvey'e göre müşterekler- yeni sermaye alanı olmak üzere araştırılmaktadır (Chan, 2019, s. 148).

Şehir bağlamında ortak alanlara el konmasının başlıca yolu gayrimenkulden elde edilen rantlardır. Herhangi bir mahallenin etnik çeşitliliğini muhafaza etmek ve mutenalaştırmaya direnmek için mücadele eden yerel bir grup, mahallenin çokkültürlü, canlı bir sokak yaşantısına ve çeşitliliğe sahip "karakteri"ni zengin kesime pazarlayan emlakçılar marifetiyle, aniden emlak fiyatlarının (ve vergilerinin) arttığına tanık olabilmektedir. Piyasa tahripkâr vazifesini tamamladığında, yalnızca mahallenin eski sakinleri kendi yarattıkları ortak alandan mahrum edilmekle kalmaz (artan kiralar ve emlak vergileri nedeniyle çoğu kez taşınmaya mecbur kalırlar), ortak alanın kendisi de tanınmayacak denli yozlaşmaya maruz kalır. ... Sözümona canlandırma, eski sakinlerinin nezdinde, mahallenin yaşantısına son vermek anlamına geldi (Harvey, 2013a, s. 130).

Chan, kapitalizmin kentte yarattığı mekânsal adaletsizlik ve kamusal hizmetlere erişimde eşitsizlik karşısında küresel kentsel nüfusun büyük çoğunluğu için çözüm yolunun ne olabileceğini sorgulamaktadır. Chan'ın bu sorusuna cevap olarak müşterekler fikri önem kazanmıştır (2019, ss. 148-149). Müşterekleri üç şekilde tanımlamak mümkündür. İlk olarak müşterekler kamusal değildir ve müşterekleri bireysel bencillığe karşı oluşmuş bir dayanışma olarak tanımlamak mümkündür (Linebaugh, 2014, s. 14). İkinci olarak müşterekler toplumsal yaşamda neredeyse her şeyin piyasalaşmasını eleştirir (Bollier ve Helfrich, 2012) ve mevcut neoliberal politikalar karşısında yeni tür bir ilişki biçimi kurarlar. Son olarak ise müşterekler, ortak kaynakların yönetimini

kolektif olarak sağlarlar (Linebaugh, 2008'den aktaran; Chan, 2019, s. 149). Kentsel mstereklerin tanımı konusunda ise iki farklı gr bulunmektedir. Bu grlerden biri maddi dünyanın ortak zenginliği olarak tanımlanan hava, su ve doğanın nimetlerinin oluşturduğu eserler olarak insan tasarımıdan bağımsız kavramları kentsel msterek kabul ederken, diğer gr toplumsal üretim sonucu, maddi olmayan, bilgiye dayalı oluşan eserler olarak tasarlanan dünyanın çıktılarını kentsel msterek kabul eder (Hardt ve Negri, 2009, s. viii). Bununla birlikte Chan, kentsel mstereklerde paydaşların aynı kaynağa farklı anlamlar ve öncelikler tanımlayabileceğine işaret eder ve bu durumun çatışmaları doğurabileceğini öngörerek kentsel mstereklerde karşılıklı anlayışın sağlanması adına iletişimin önemini vurgular (2019, s. 151). Chan kentsel mstereklerin temelini etiğin oluşturmasına rağmen kentsel msterekler üzerine ortaya çıkan çeşitli fikirlerin etik açıdan ele alınmadığını eleştirir. Ona göre kentsel mstereklerin etiği, mstereklemeyi veya kentsel msterekleri sürdüren uygulamaları kolaylaştıran bir i etik ile kentsel mstereklerin kentle ilgili ortaya çıkardığı ahlaki meselelerin ve sorunların değerlendirildiği bir dış etikten oluşmalıdır (Chan, 2019, s. 154).

Özetlemek gerekirse, Chan kentleşmenin etkilerinin vresel, sosyal ve politik veçhelerinin yanı sıra etik açıdan da ele alınması gerektiğine dikkat çeker ve bu amaçla kentin etik ikilemlerini tanımlamak ve kentin sorunlarına yönelik yeni bir değerlendirme perspektifi sunmak için ağda kentte ortaya çıkan altı kentsel koşulu tartışmaya açar. Bahsedilen bu altı kentsel kouldan güvencesizlik koşulu ile, kentteki çalışma koşullarına bağlı ortaya çıkan güvencesizliğe ve bu durumun yarattığı eşitsizliğe dikkat çekerek çalışma koşullarının nitelikli hâle getirilmesinin gerekliliğine, yakınlık koşulu ile kentsel tasarıma bağlı olarak farklı insanların karılamalarının sağlanabileceğine ve bu sayede birbirine yabancı insanlar arasında iletişimin ve anlayışın gelitirilebileceğine, çatışma koşulu ile toplumsal yaşamın devamlılığı için müzakere ortamının sağlanmasının gerekliliğine, tesadüf koşulu ile farklı insanlar arasında yaratılan karılamalar ile deneyimin oğaltılabileceğine, korku koşulu ile politik amaçlara yönelik korku duygusunun kullanılmasının etik dışı oluuna, kentsel msterekler koşulu ile ortak kaynakların kolektif yönetiminin sağlanabileceğine işaret eder. Sonuç olarak Chan, belirlediği altı kentsel koşulun yarattığı etik ikilemler açısından kenti ele alan bir kent etiği yaklaşımı geliirmitir.

2.4. Kent Etiğine Yönelik Yaklaşımların Birlikte Değerlendirilmesi

Çalışmada kent etiği kavramına yönelik 7 farklı araştırmacının/araştırma grubunun yaklaşımları ortaya konulmuştur. Bu bölümde ortaya konulan yaklaşımlar, hem kendi arasında hem de kente ilişkin daha önce Bölüm 2.1.'de ele alınan literatür çerçevesinde değerlendirilmiş, yaklaşımların benzerlikleri ve farklılıkları tartışmaya açılmıştır. Yaklaşımların değerlendirilmesinde aşağıdaki sorulardan yararlanılmıştır:

- Araştırmacıların çağdaş kente dair eleştirileri nedir?
- Araştırmacılara göre kent nasıl olmalıdır?
- Araştırmacıların kent etiği yaklaşımı söylem bakımından nasıl tanımlanabilir?
- Araştırmacıların kent etiğine yönelik önerileri nelerdir?

2.4.1. Araştırmacıların çağdaş kente dair eleştirileri nelerdir?

Amin, çağdaş kent yaklaşımında Antik Yunan kentlerini temel almıştır. Öyle ki çağdaş kentin, iyi yaşamın *topos* olduğuna dair ifadesinde de Yunanca yer anlamı taşıyan bir kavrama başvurduğu görülmektedir. Çağdaş kente yönelik eleştirisinde Antik Yunan kentlerine atıf yapan Amin, kentin Antik Yunan'da taşıdığı yurttaşlık, ideal cumhuriyet, iyi hükümet, ideal kamusal alan gibi anlamlarından uzaklaşmış olduğunu belirtmiştir.

Canniffe, eleştirisini İngiliz kentleri özelinde geliştirmiş, İkinci Dünya Savaşı sonrası kentlerde hâkim olmaya başlayan iki kentsel politikayı eleştirmiştir. Bu politikaları yeni şehircilik yaklaşımı ve neo-modernizm yaklaşımı oluşturmaktadır. Canniffe, yeni şehircilik yaklaşımını fiziksel ve görsel kısıtlamada bulunması nedeniyle, neo-modernizm yaklaşımını ise seçkinci olması nedeniyle eleştirmiştir. Canniffe kent içindeki sorunların fiziksel boyutu ile ilgilendiği için kente yönelik eleştirisini kentsel politikaların fiziksel veçhelerine yönelik yapmıştır.

Alman Araştırma Vakfı'nın (DFG) kentsel etik araştırma grubu çağdaş kente yönelik spesifik bir eleştiri getirmemiş, gündelik yaşamda kentte ortaya çıkan farklı sorunları araştırma kapsamına almıştır. Bu sorunlar arasında, konutun mevcudiyeti ve satın alınabilirliği; ekoloji ve doğal kaynakların ekonomik kullanımı; tarihi binalara yaklaşım biçimine ilişkin sorular; kentsel gündelik yaşamda çeşitlilik ve heterojenlik değerlendirmesi ve yeni komünal örgütlenme biçimleri sayılabilir.

Barrett vd.'nin çağdaş kente yönelik endişelerini, iklim değişikliği ve bu değişikliğin yarattığı problemler; gelir eşitsizliği ve yoksulluk; yönetim ve demokrasiye ilişkin sorunlar olmak üzere üç ana başlık oluşturmaktadır. Barrett vd.'nin kente ilişkin

problemleri çevresel, ekonomik ve politik olmak üzere çok yönlü ele aldığını söylemek mümkündür.

Mostafavi'nin çağdaş kente dair endişesini barınma sorunları ve soylulaştırma hareketleri oluşturmaktadır. Kentin fiziksel problemlerinden ziyade toplumsal problemleri ile ilgilenen Mostafavi, kentteki problemlerin yalnızca planlama ve tasarım ile çözülemeyeceğini düşünmektedir.

Sennett'in çağdaş kente yönelik eleştirisini 20. yüzyılın tektipleşmiş kent planlama yaklaşımı oluşturmaktadır. Ona göre böyle bir planlama yaklaşımı, büyük ölçekli, aşırı kontrolcü ve düzen dayatıcı özelliklerinden ötürü kültürel, dinsel ve ulusal açıdan birbirinden farklı insanların bir araya gelmesini engellemekte ve yalnızca benzer insanların bir arada yaşadığı kapalı toplulukları oluşturmakta, bu durum ise toplumsal eşitsizliği artırmaktadır.

Chan, kentleşmenin çevresel, sosyal ve politik boyutlarının birçok disiplin tarafından ele alınmasına karşın, etik ve ahlaki boyutlarının yeterince irdelenmemiş olmasına bir eleştiri getirmektedir. Bununla beraber, çağdaş kentte kentsel büyümeyi ve gelişmeyi sağlayan pek çok faktörün etik ikilemler yarattığına dikkat çekerek bu ikilemlerin anlaşılabilirliği adına kentin etik boyutlarının tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çağdaş kente ilişkin yaklaşımlar beraber değerlendirildiğinde Canniffe ve Sennett'in ortak bir yaklaşımda olduğu, her ikisinin de eleştirisini kentsel planlama politikasına yönelik geliştirdiği görülmektedir. Her ikisi de kentsel tasarımın toplumsal bir amaca hizmet edebileceğini savunmaktadır. Çağdaş kente dair başka bir eleştiriye, kentin politik yapısına yönelik olarak, Amin ile Barrett vd.'nin, yönetim ve demokrasiye yönelik endişeleri ve DFG araştırma grubunun kentlerde örgütlenme biçimlerine yönelik endişeleri oluşturmuştur. DFG araştırma grubu ile Barrett vd. konutun varlığı, satın alınabilirliği, gelir eşitsizliği ve yoksulluk gibi ekonomik adaletle ilişkin ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve iklim değişikliği gibi çevresel endişelere ilişkin benzer yaklaşımlarda bulunmuştur. Mostafavi, yoksulluk ve barınma konularına yönelik endişeleri ile DFG araştırma grubu ve Barrett vd. ile kesişmiştir. Chan ve DFG araştırmacılarının çağdaş kente yönelik eleştirileri baştan tanımlı olmasa da her ikisinin de meseleyi gündelik hayat pratikleri ekseninde ele alıyor oluşları çalışmalar arasında bir benzerliğe işaret etmektedir. Bununla birlikte hem Chan hem DFG hem de Amin çağdaş kentte etik değerlerin yeterince temsil edilmemesine bir eleştiri getirmektedir. Özetle

çağdaş kentin sorunlarına yönelik benzerlik gösteren eleştiriler 5 tema altında gruplandırılmıştır. Söz konusu eleştiriler, hâkim kentsel planlama politikasına, yönetim ve demokrasiye, yoksulluk ve gelir adaletsizliğine, sürdürülebilirlik ve iklim krizine, gündelik hayat pratiklerinde etik ikilemlerin tanımlanmamasına yönelik olmak üzere gruplandırılmıştır. Yaklaşımların karşılaştırmalı şekilde ele alındığı Şekil 2.1.'de benzerlik taşıyan yaklaşımlar aynı renk ya da rengin başka bir tonu ile gösterilmiştir. Şekilden de anlaşıldığı üzere yalnızca DFG araştırma grubunun tarihi binalara yaklaşım meselesini çağdaş kente yönelik bir sorun olarak değerlendirdiği görülmektedir.

AMIN	CANNIFFE	DFG	BARRETT vd.	MOSTAFAVI	SENNETT	CHAN
yönetişim, demokrasi	kentsel planlama	konutun varlığı ve satın alınabilirlik	iklim değişikliği, sürdürülebilirlik	yoksulluk, barınma	kentsel planlama	gündelik hayattaki etik ikilemler
çağdaş kentte etik değerlerin temsili		ekoloji, doğal kaynak kullanımı	gelir eşitsizliği, yoksulluk			
		tarihi binalara yaklaşım	yönetişim, demokrasi			
		gündelik hayattaki çeşitlilik ve heterojenlik				
		örgütlenme biçimleri				

Şekil 2.1. Araştırmacıların çağdaş kente dair eleştirilerinin karşılaştırılması

2.4.2. Araştırmacılara göre kent nasıl olmalıdır?

Amin'e göre farklılıkların ve heterojenliğin bir arada bulunduğu kentler, ortak refahın müzakere ortamıyla sağlandığı yerler olmalıdır. Aynı zamanda insanların bir araya gelmesine imkân tanıyan kamusal alanlara sahip olmalı ve insanların ortak amaçlarına yönelik demokrasinin gözetildiği, yurttaşlık bilincinin kurulduğu, sosyal adalet ve eşitlik ilkelerinin sağlandığı yerler olmalıdır.

Canniffe'e göre kent, karşıt fikirlerin bir arada bulunduğu, toplumsal yapıda çeşitliliğe imkân tanıyan, uzlaşmacı nitelikte, çeşitlilik içeren bir mimari dili olan, kentlilerin kentsel kimliğini yansıtan, kentsel yapıda etik ve estetik arasında bir uyumun kurulduğu ve ortak bir etiği ifade eden bir yer olmalıdır.

DFG kentsel etik araştırma grubu kentin klasik bilimsel kent yaklaşımında ele alınan kentin sosyal düzenin mekânsal temsili olması, farklılıkları barındırması, yerel kültürel ekonomilerin desteklenmesi, farklı ölçekte sosyal ağlara sahip olması, kırsal çevreye göre ayrıcalıklı olması ile ekonomik ve politik güç merkezleri olması gibi tanımları yadsımamakla birlikte kentin başka birçok anlam ifade edebileceğini savunur. Fakat temelde araştırmacılara göre kent, kent sakinlerinin iyi ve uygun kent yaşamına ilişkin kuralları belirledikleri ve bu kurallara bağlı kaldıkları bir alanı temsil etmektedir (http-9).

Barrett vd.'ne göre kentler eşitsizliğin olmadığı, kentliler arası ilişkilerde saygının sağlandığı, sosyal adaletin önceliklendirildiği, esnekliğe imkân tanınan, vatandaş katılımlı, kapsayıcı, sürdürülebilir, güvenli ve demokratik yerler olmalıdır. Bununla beraber bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıktığı yerler olarak tanımlanan kentler, ortaya çıkabilecek ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlar göz önünde tutulduğunda etik yenilikler için potansiyel alan olarak da değerlendirilmektedir (Barrett ve diğerleri, 2021, s. 10).

Mostafavi'ye göre kentler toplumsal değerlerin somutlaştırıldığı fiziksel yapılardır. Bu açıdan Mostafavi, kentin fiziksel yapısından ziyade kentteki toplumsal değerlerin desteklenmesini önceliklendirerek kentte yeni organizasyon biçimlerinin kurulması gerektiğini savunarak etik ve politik olan arasında bir ilişki kurmaktadır. Bu bağlamda kent içinde yaşayan çeşitli insan gruplarının farklı ihtiyaçlarının olması nedeniyle demokrasiyi önceleyen, çoğulculuğa duyarlı bir kent tasarımı yaklaşımının gerekliliğine işaret eder ve alternatif organizasyon biçimleri ile yönetim modellerine ihtiyaç duyulduğuna dikkat çeker. Ona göre kentler, içinde yaşayan bütün kentlilere karşı eşit ve adil bir ortam sağlamalı; kent içindeki farklılığı ve anlaşmazlıkları barındıran, birbirine yabancı insanlar arasında etkileşimi artıran fiziksel ve kamusal alanlara sahip olmalı ve vatandaşların aktif katılımı önceliklendirmelidir.

Sennett'e göre, farklı insanların bir araya gelmesiyle oluşan kentler, inşa edilen çevre ile yaşanan çevrenin birbirine uyumlu olduğu; planların yerel ölçekte, iş birlikçi bir

yaklaşım ile yapıldığı ve aynı zamanda farklılığı tolere eden, eşitliği gözetilen, deneyimi ve dolayısı ile karmaşıklığı teşvik eden kapsayıcı nitelikte yerler olmalıdır.

Chan'a göre insan tarafından tasarlanan en karmaşık sistem olan kentler hem fiziksel çevreyi oluşturan hem de kişiler arası ilişkileri yapılandıran bir niteliğe sahiptir (2019, s. 21). Aynı zamanda gündelik kent yaşamında ortaya çıkan etik meselelerin kaynağını oluşturmaktadır (Chan, 2019, s. 3). Chan kente dair belirli bir tanımda bulunmamış olsa da etik ikilemlerin kentte yarattığı kentsel koşullara ilişkin değerlendirmelerine göre nasıl bir kenti benimsediği çıkarılmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda Chan'a göre kentler, kentte yaşayan herkesin kamusal hizmetlere eşit erişebildiği, mekânsal adaletin ve ekonomik eşitliğin sağlandığı, farklı hareketliliklerin ve çeşitli aktivitelerin teşvik edildiği, insanlar arası etkileşimin artırılmasına imkân tanıyacak şekilde farklı işlevsel alanların birlikte karşılandığı, kentte yaşayan herkesin güvenliğinin sağlandığı ve çatışmaların çözümünde fikir birliği ya da uzlaşmacı bir yaklaşımdan yararlanan yerler olmalıdır.

Araştırmacıların kent tahayyülleri birlikte değerlendirildiğinde birçok fikrin tekrar ettiği görülmektedir. Bu fikirler arasında en çok öne çıkan ve kentin toplumsal yapısı ile ilişki kuran kentlerin farklılık ve heterojenlik içeren yerler olmasına ilişkin görüştür. Barrett vd. ile Sennett'in kentlerin kapsayıcı olmasına dair görüşü ve Mostafavi'nin çoğulculuğa duyarlı tasarım görüşünün de benzer bir yaklaşımda olduğunu söylemek mümkündür. DFG araştırma grubu ise farklı ölçekte sosyal ağların kurulması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra kentlerde sosyal adaletin sağlanması ve kentlerin eşitlikçi olmasına ilişkin görüşler Amin, Barrett vd., Mostafavi, Sennett ve Chan tarafından desteklenmiştir. Bu görüşlere benzer ek bir görüş ise Chan'ın kamusal alanlara eşit erişimin sağlanmasına ilişkin görüşüdür. Kentlere ilişkin diğer bir görüş kentin politik yapısı ile ilişkilidir. Kentlerin demokratik yerler olmasına ilişkin bu görüş Amin, Barrett vd. ve Mostafavi tarafından paylaşılırken; kentlerde yurttaşlık bilincinin kurulması, vatandaş katılımının olması ve çatışmaların çözümüne yönelik fikir birliği ya da uzlaşma yöntemlerinden yararlanması görüşüne ise Amin, Barrett vd. ve Mostafavi'nin yanı sıra Canniffe, Sennett ve Chan da katılmaktadır. Hem politik hem toplumsal olarak değerlendirilebilecek bir görüş olan kentlerin güvenli yerler olması gerektiği görüşünü Barrett vd. ile Chan paylaşmaktadır. DFG araştırma grubunun kentlerin politik yapısına ilişkin herhangi bir görüşüne rastlanmamıştır. Kentin fiziksel niteliğine yönelik ise Amin, Mostafavi ve Chan kamusal alanlara olan ihtiyaca dikkat çekmiştir. Aynı zamanda

Sennett ve Chan, kent içinde farklı işlevsel alanların bir arada bulunmasını kentte yeni karşılaşmaları doğurması bakımından önemli bulmaktadır. Bununla birlikte, Canniffe'in kentsel kimliğin yapısal çevrede yansıtılması ve kentsel yapıda etik ve estetik uyumun olması gerektiğine ilişkin görüşleri ile Sennett'in inşa edilen çevre ile yaşanan çevre arasında uyum olmasına ilişkin görüşleri arasında benzerlik olduğu düşünülmektedir. Amin'in kentlerde ortak refahın sağlanmasına dair görüşü ile ise Canniffe'in kentlerin ortak etiğe sahip olması görüşü ve DFG araştırma grubunun kentin iyi ve uygun kent yaşamına ilişkin kurallara sahip olması gerektiği görüşü arasında bir yakınlık olduğu düşünülmektedir. Canniffe'in kentte mimari dilin çeşitli olması görüşü, DFG araştırma grubunun kentin yerel ve kültürel bir ekonomiye sahip olması gerektiği görüşü, Barrett vd.'nin kentlerin esnek ve sürdürülebilir yerler olması gerektiği görüşü ve Sennett'in kentte planların yerel ölçekte yapılması gerektiğine dair görüşü başka görüşlerle kesişmeyen farklı fikirlere işaret etmektedir. Yaklaşımların karşılaştırmalı şekilde ele alındığı Şekil 2.2.'de benzerlik taşıyan yaklaşımlar aynı renk veya aynı rengin tonu ile, başka hiçbir yaklaşımla ortaklık kurmayan yaklaşımlar ise içi boş dikdörtgen içinde ifade edilmiştir.

AMIN	CANNIFFE	DFG	BARRETT vd.	MOSTAFAVI	SENNETT	CHAN
farklılık ve heterojenlik içermeli	farklılık ve heterojenlik içermeli	farklılık ve heterojenlik içermeli	eşitlikçi olmalı	demokratik olmalı	inşa edilen ile yaşanan çevre uyumlu olmalı	kamusal hizmetlere eşit erişim sağlanmalı
kamusal alanlar olmalı	uzlaşmacı olmalı	yerel ve kültürel ekonomiye sahip olmalı	sosyal adalet sağlanmalı	çoğulculuğa duyarlı tasarımı olmalı	planlar yerel ölçekte yapılmalı	eşitlikçi olmalı
demokratik olmalı	mimari dil çeşitli olmalı	farklı ölçekte sosyal ağlar kurulmalı	esnek yapıda olmalı	eşitlikçi olmalı	planlar işbirlikçi yaklaşımla yapılmalı	sosyal adalet sağlanmalı
yurttaşlık bilinci olmalı	kentsel kimlik yapısal çevrede yansıtılmalı	iyi ve uygun kent yaşamına ilişkin kurallara sahip olmalı	vatandaş katılımı sağlanmalı	sosyal adalet sağlanmalı	farklılık ve heterojenlik içermeli	farklılık ve heterojenlik içermeli
vatandaş katılımı sağlanmalı	kentsel yapıda etik ve estetik uyumun olmalı		kapsayıcı olmalı	farklılık ve heterojenlik içermeli	farklılık ve heterojenlik içermeli	farklı işlevsel alanlar bir arada bulunmalı
müzakere ortamı sağlanmalı	ortak etiğe sahip olmalı		sürdürülebilir olmalı	kamusal alanlar olmalı	eşitlikçi olmalı	kamusal alanlar olmalı
sosyal adalet sağlanmalı			güvenli olmalı	vatandaş katılımı sağlanmalı	kapsayıcı olmalı	fikirbirliği ya da uzlaşmacı yaklaşım sağlanmalı
eşitlikçi olmalı			demokratik olmalı	alternatif yönetim modelleri içermeli	farklı işlevsel alanlar bir arada bulunmalı	güvenli olmalı
ortak refah sağlanmalı						

Şekil 2.2. Araştırmacıların kentin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerinin karşılaştırılması

2.4.3. Araştırmacıların kent etiği yaklaşımı nasıl tanımlanabilir?

Amin'in çağdaş kenti tanımlarken kentin politik işlevinden yararlandığını söylemek mümkündür. Ona göre müzakere ortamının ve aktif katılımın sağlandığı bir politikanın olduğu kentler "iyi şehir" olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda kent etiğini, kentin farklılık ve heterojenlik içeren yapısı içerisinde ortak refahın sağlanması amacıyla günlük yaşamda kurulan dayanışma alışkanlığı olarak ifade eden Amin'in kent etiği yaklaşımının, eleştirel bir söyleme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Canniffe, kentin fiziksel biçimi ile toplumsal yapı arasında bir ilişki kurar ve toplumun ortak etiğinin fiziksel çevrede ifade edilmesi gerektiğini öne sürer. Ona göre kent etiği, kentsel biçimde somutlaştırılacak kentsel değerler için ahlaki zemini sağlayan

ortak ethos olarak tanımlanır. Bu bağlamda, Canniffe'in kent etiğine ilişkin yaklaşımı fiziksel kentsel tasarımda somutlaşmasına karşın temelde toplumsal amacı önceliklendirmektedir, bu açıdan onun yaklaşımının biçimselliğin bir araç olarak ele alındığı eleştirel bir söylem olduğu düşünülmektedir.

DFG kentsel etik araştırma grubuna göre kent etiği, kent yaşamının iyi ve doğru bir şekilde yürütülmesi amacıyla kent sakinlerinin tartışmalar ve günlük yaşamdaki eylemleri ile dahil oldukları bir müzakere alanı olarak tanımlanır. Araştırma grubu kent yaşamında ortaya çıkan çeşitli çatışmaları görünür hâle getirmek için dünya genelinde farklı kentlerde çeşitli temalardaki vaka çalışmaları ile kenti çok yönlü ele alarak çağdaş kentte ortaya çıkan çatışmalar doğrultusunda kentte uygun yaşamın ne olduğuna ulaşmayı hedeflemiştir. 2015 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan bu çalışmanın araştırmacılarının sistematik bir yaklaşım geliştirdiklerini söylemek mümkündür.

Barrett vd.'nin ortaya koyduğu etik kent kavramı, kentlerin karşılaştığı yıkıcı güçler karşısında kentsel ölçekte kolektif etiğin teşvik edilmesini ve şehrin etik olarak yönetilmesini amaçlayan bir kavram olarak ele alınır. Araştırmacılara göre etik kent, karşılaşılan sosyal, çevresel ve ekonomik endişelerin bütünsel biçimde ele alındığı, toplumsal yaşamda kapsayıcılık, evrensellik, eşitlik ve adalet ilkelerinin önceliklendiği bir yaklaşım olarak kentte yaşayan aktörlerin sorumluluğunda tanımlanmıştır. Bu doğrultuda Barrett vd.'nin etik kente ilişkin yaklaşımı, kentli davranışı üzerinden geliştirilen, temel ilkelerin önerildiği bir kentsel gelişim söylemidir ve bu nedenle araştırmacıların sistematik bir yaklaşım sunduğu düşünülmektedir.

Mostafavi'nin kent etiğine yönelik yaklaşımı çoğulculuğa duyarlı bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanabilir. Ona göre etik ve siyaset birbirine oldukça bağlı iki kavramdır ve politik olan ile mekânsal olan arasında da diyalektik bir ilişki vardır. Bu bağlamda, kentsel tasarımın toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisi göz önünde tutularak çoğulculuğa duyarlı bir tasarım yaklaşımı ile kentlerin eşit ve adil hâle gelmesinin sağlanabileceğini düşünen Mostafavi'nin yaklaşımı, eleştirel bir söylem olarak değerlendirilebilir.

Sennett açık kent yaklaşımı ile kentsel mekânı bir laboratuvar olarak ele alır ve bu doğrultuda kentin karmaşıklığının ve kentte oluşabilecek yeni deneyimlerin teşvik edilmesiyle inşa edilmiş çevre ve yaşanan çevre arasındaki uyumsuzluğun giderilmesine yönelik bir öneri sunar. Açık kent yaklaşımı, farklılıkları tolere eden, eşitliği vurgulayan ve yerel ölçekte iş birlikçi bir biçimde yapılan planlama ile toplumun her kesimini

kapsamayı önceliklendiren bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Sennett fiziksel çevre tasarımının toplum üzerindeki etkisine işaret ederek karmaşıklığı sağlayan biçimsel öneriler geliştirmiş olsa da doğrudan bir planlama aracı sunmayı amaçlamamıştır, aksine çözümlerin çoğaltılabileceğini vurgular. Bu doğrultuda Sennett'in yaklaşımının eleştirel bir söylem taşıdığını söylemek mümkündür.

Chan, kent ile etik arasında soybilimsel bir bağlantıya işaret eder ve kentin ahlaki düzeni sağlayarak etik eğilimleri şekillendirdiğini kabul eder. Bununla birlikte kentin belirli bir etiğe sahip olması gerektiğini düşünen Chan'ın kent etiği yaklaşımı, çağdaş kentte karşılaşılan ahlaki öneme sahip konu ve sorunların incelenmesi olarak tanımlanır. Bu bakış açısıyla, etik kavramını kenti incelemenin yeni bir yolu olarak ele alır ve çağdaş kentte ortaya çıkan kentsel durumların yarattığı ikilemleri etik perspektifinden irdeleyerek kentsel gerçeklikleri öngören bir kent etiğinin mümkün olup olmadığını araştırır. Bu bakımdan Chan'ın kent etiği yaklaşımının sistematik bir yaklaşım ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Kent etiğine ilişkin yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, Amin, Canniffe, Mostafavi ve Sennett'in eleştirel bir söylem; DFG araştırma grubu, Barrett vd. ile Chan'ın sistematik bir yaklaşım geliştirdiği görülmektedir. Fakat bu araştırmacılar arasında yalnızca Barrett vd. etik kentlerin tanımlanmasına ve gelişiminin ölçülmesine katkı sağlayan bir değerlendirme aracı geliştirmiştir. Bununla beraber Mostafavi, Canniffe ve Sennett kentsel mekân tasarımının toplumun etiğini şekillendirme gücü olduğuna dair benzer bir görüşü öne sürmüştür. Fakat Chan'a göre (2019, s. 11) kentsel formlar bir toplumun etiğini temsil etse bile aynı kentsel formların veya tasarımların, kentteki etik davranışları veya sonuçları belirleyebileceği düşüncesi tartışmalıdır. Kentin fiziksel biçimleri ile kent etiği arasında kurulan bağlantının yanı sıra bütün araştırmacıların yaklaşımlarında kent etiğini farklı sosyal, kültürel ve politik faktörler ile ilişkili olarak ele aldığı görülmüştür. Araştırmacıların kent etiğine yönelik geliştirdiği yaklaşımlar Şekil 2.3.'te karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

AMIN	CANNIFFE	DFG	BARRETT vd.	MOSTAFAVI	SENNETT	CHAN
“iyi şehir”	“ortak etik”	“kentsel etik”	“etik şehir”	“çoğulculuğa duyarlı tasarım”	“açık kent”	“etik ikilemler”
eleştirel söylem	eleştirel söylem	sistemantik yaklaşım	sistemantik yaklaşım	eleştirel söylem	eleştirel söylem	sistemantik yaklaşım

Şekil 2.3. Araştırmacıların kent etiğine yönelik yaklaşımlarının karşılaştırılması

2.4.4. Araştırmacıların kent etiğine yönelik önerileri nelerdir?

Amin “iyi şehir” olarak tanımladığı kent etiği yaklaşımında ortak refah kavramına vurgu yapar. Ortak refahın günlük yaşamda kurulan dayanışma alışkanlığı ile sağlanabileceğine işaret ederek bahsettiği dayanışmanın desteklenmesi için onarım, ilişkisellik, haklar ve yeniden büyüleme olarak ifade edilen dört unsur önerir. Amin,

- onarım kavramı ile kentlerin olası tehditlere karşı onarım ve bakım politikasına sahip olması gerektiğini,
- ilişkisellik kavramı ile kentte yaşayan farklı dilsel, ırksal, dinsel ya da kültürel kökenden gelen gruplar arasındaki ilişkilerin geliştirilip güçlendirilmesi gerektiğini,
- haklar kavramı ile kentlerde yaşayan herkesin haklarının herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın eşit şekilde korunmasına imkân tanınması gerektiğini,
- yeniden büyüleme kavramı ile kamusal alanlarda çeşitli aktivitelerin oluşturulmasıyla yabancılar arasında yeni sosyalleşmelere imkân tanınması, kültürler arası etkileşimin sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Canniffe kentsel biçimi, toplumsal etiğin yansıtılması için bir araç olarak ele alır ve bu bağlamda fiziksel çevre ile ilişkilenen dört unsur önerir. Bu unsurlar arasındaki bağımlılık ve uyum Canniffe’in “ortak etik” olarak tanımladığı kent etiği yaklaşımını oluşturur. Canniffe,

- örüntüler kavramı ile kentin planlanmasında kentteki yapılar ve kamusal mekânlar arasındaki düzenlemenin önemine,
- anlatılar kavramı ile kentin kültürel, tarihsel ve toplumsal hikayelerinin fiziksel yapılarla somutlaştırıldığı bir kent tasarımının aidiyeti ve kapsayıcılığı sağladığına,

- anıtlar kavramı ile kentin tarihi ve kültürel öneminin somutlaştırıldığı sembolik yapıların ortak bir anlam yaratan kamusal odak noktası oluşturduğuna,
- mekânlar kavramı ile kentlilerin bir araya gelmesiyle topluluk duygusunun pekişmesine imkân sağlayan kentin kamusal mekânlarının önemine işaret eder.

DFG kentsel etik araştırma grubunun çalışması hâlihazırda devam eden bir çalışma olduğu için, kent etiğine yönelik belirlenmiş önerilerine ulaşamamıştır.

Barrett vd.'nin “etik kent” yaklaşımı, ortak toplumsal çıkarı önceleyen sürdürülebilir ve dayanıklı kentler için dört temel ilkeye dikkat çeker. Fakat araştırmacılar etik kentin çerçevesinin sabit bir niteliğe sahip olmadığını, her kentin, bölgenin veya ulusun birbirinden farklı ve benzersiz olması sebebiyle kendi etik çerçevesini özel olarak oluşturması gerektiğini vurgular. Buna karşın Barrett vd.'ne göre etik şehir,

- yoksulluk ve eşitsizlik; yönetim, demokrasi ve sosyal kapsayıcılık; ve sürdürülebilirlik ve iklim krizi olarak tanımlanan temel kentsel endişelerin bütüncül bir şekilde ele alındığı,
- insan haklarının yasal güvence altına alındığı,
- yaşamaya elverişli ücret ve yeri sağlayan insana yakışır iş olanaklarının olduğu, eşitsizliğe karşı sosyal adaletin sağlandığı,
- insan ve insan olmayan yaşama karşı saygıya dayalı ve şeffaf, demokratik, hesap verebilir ve etik yönetim ilkelerini gözeten topluluk katılımının olduğu yerleri nitelemektedir.

Mostafavi'nin kent etiğine yönelik yaklaşımını, kentte paylaşımın ve katılımın gözetildiği, kapsayıcı gündelik pratiklerin sağlandığı “çoğulculuğa duyarlı tasarım” fikri oluşturur. Mostafavi çoğulculuğa duyarlı tasarım için,

- agonistik çoğulculuk kavramından hareketle devamlı bir mücadele halinde olmayı ve alternatif demokrasi biçimlerini aramayı önerir.

Sennett kent etiğine yönelik geliştirdiği “açık kent” yaklaşımında, kent içinde deneyimin zenginleşmesini amaçlayan, karmaşa, karşılaşma ve olasılıkları teşvik eden beş kentsel biçim önerir. Sennett,

- eşzamanlılık kavramı ile bir mekânda aynı anda birçok farklı eylemin gerçekleşmesinin karmaşıklığı ve deneyimi artıracığını,
- imleyiciler kavramı ile kentsel tasarımda imleyici öğelerin kullanıldığı bir alanın anlam kazanmasıyla diğer alanlar arasında ayırt edilebilir hâle gelmesinin sağlanacağını,

- gözeneklilik kavramı ile kentsel tasarımda açık mekân-kapalı mekân arasında oluşturulan gözenekli bir geçiş mekânının farklılıklara karşı kapsayıcılık sağlayacağını,
- tamamlanmamış biçimler kavramı ile yapıların tamamlanmadan eksik bırakılmasının, yeni kullanım ihtiyacına göre değişime imkân tanıyan esnekliği sağlayacağını,
- çoklu biçimler kavramı ile daha önce bahsedilen dört kentsel biçimin çeşitli bir araya gelişlerinin yeni olasılıklar üreterek kentsel deneyime katkı sunacağını düşünür.

Chan'ın kent etiğine ilişkin “etik ikilemler” yaklaşımı, kent etiğinin ancak çağdaş kentte karşılaşılan kentsel durumların yarattığı ikilemlerin irdelenmesiyle oluşturulabileceğini savunur. Bu amaçla kentte ortaya çıkan altı kentsel koşula dikkat çeker. Chan,

- güvencesizlik kavramı ile kentteki çalışma koşullarının emeğe dayalı yarattığı güvencesizliğin, kentlilerin ekonomik açıdan yetersiz hissetmelerine, psikolojik ve sosyal açıdan huzursuz olmalarına neden olurken; mekânsal açıdan kentin zararlı etkilerinin eşitsiz dağılımının ise kentliler arasında ayrışmaya neden olduğuna işaret eder. Bu bakımdan Chan'ın, güvencesizlik karşısında kentteki herkesin yaşam koşullarının ekonomik, psikolojik, sosyal ve mekânsal açıdan insan onuruna yakışacak şekilde sağlandığı güvenceli ortamlar önerdiği çıkarsanmıştır.
- yakınlık kavramı ile farklı işlevlere sahip mekânların bir arada tasarlandığı kentlerde, kentliler arası karşılaşmaların artışının birbirine yabancı kişiler arasında yakınlık kurulmasını ve iş birliğini sağlayacağına işaret eder.
- çatışma kavramı ile kentteki paydaşların fikirlerinin ve çıkarlarının pek çok konuda ayrışmasını oldukça olağan bulmasına karşın toplumsal yaşamın devamlılığı için müzakerenin sağlanması gerektiğine işaret eder ve bu amaçla fikir birliği ve uzlaşma yaklaşımlarını önerir.
- tesadüf kavramı ile kentsel mekânda farklı insanlar arasındaki tesadüfi karşılaşmaların kültürel yenilikleri doğuracağına işaret eder. Büyük ve karmaşık şehirlerin tesadüfleri artıracığını, akıllı şehir teknolojilerinin kent içindeki optimizasyonunun ise tesadüfleri azaltacağını düşünür.

- korku kavramı ile çağdaş kentte korku duygusunun politik amaçlar için özellikle kullanılmasını ve bu amaçla kent içinde güvenlikleştirme hareketlerinin artırılmasıyla kentlilerin sürekli tehdit altında hissettirilmelerinin etik açıdan yarattığı soruna işaret eder. Bu bağlamda Chan'ın kentlilerin korku düzeyini azaltmak adına kamusal, yarı kamusal ve özel alanlarda yapılan kontrollerin ve gözetlemelerin sınırlandırılmasını düşündüğü çıkarılmıştır.
- kentsel müşterekler kavramı ile kapitalizmin kentsel mekânı meta olarak görmesinin yarattığı mekânsal adaletsizlik ve kamusal hizmetlere eşitsiz erişimi ortadan kaldırmak adına ortak kaynakların kolektif olarak yönetilmesi fikrini önerir.

Araştırmacıların kent etiğine yönelik önerileri beraber değerlendirildiğinde Canniffe ve Sennett'in daha çok kentin fiziksel çevre tasarımına yönelik; Amin, Barrett vd. ile Chan'ın kentin toplumsal, kültürel ve politik faktörlerine yönelik önerilerde bulunduğu görülmüştür. Amin'in ilişkisellik kavramı, Canniffe'in anlatılar kavramı ve Chan'ın yakınlık kavramı arasında toplumsal kapsayıcılığa ve aidiyetin güçlendirilmesine işaret eden ortak bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Bir diğer benzerlik Amin'in haklar kavramı, Barrett vd.'nin insan onuruna uygun iş olanakları ve sosyal adalet yaklaşımı ile Chan'ın hem güvencesizlik hem kentsel müşterek kavramları arasında kurulmuş, bu kavramların eşitliği ve sosyal adaleti vurguladığı görülmüştür. Fiziksel tasarıma yönelik ise, Canniffe'in anıtlar önerisi ile Sennett'in imleyiciler önerisi, kentsel alanların anlamının güçlendirilmesine yönelik benzer özellikler taşımaktadır. Yine bir başka ortaklığı Amin'in yeniden büyüleme, Canniffe'in hem örüntüler hem mekânlar yaklaşımı, Sennett'in hem eşzamanlılık hem gözeneklilik hem de çoklu biçimler yaklaşımı ile Chan'ın tesadüf yaklaşımı arasında kurmak mümkündür. Bütün bu yaklaşımlar kamusal alanda kültürel etkileşimin artırılmasına yönelik bir amaç taşımaktadır. Öneriler arasındaki son benzerlik, kentin politik niteliğine yönelik olup demokrasiyi vurgulayan, Barrett vd.'nin şeffaf, demokratik, hesap verebilir yönetim ve topluluk katılımı yaklaşımı, Mostafavi'nin agonistik çoğulculuk yaklaşımı ve Chan'ın çatışma yaklaşımı arasında kurulmuştur. Amin'in kentin bakımına yönelik önerdiği onarım yaklaşımı, Barrett vd.'nin kentsel endişelerin bütüncül yaklaşımla ele alınması gerektiğine dair yaklaşımı, Sennett'in tasarımda esnekliğin önemine işaret eden tamamlanmamış biçimler önerisi ve Chan'ın kentte politik amaçlarla kullanılan korku duygusuna yönelik eleştirisi başka önerilerle kesişmeyen önerileri oluşturmaktadır. Fakat

bu karşılaştırmanın araştırmacıların yalnızca kent etiğine yönelik tanımladıkları öneriler arasında yapıldığı göz önüne alındığında, ortaklık göstermeyen önerilerin diğer araştırmacılar tarafından savunulmadığını söylemek doğru olmayacaktır. Özetlemek gerekirse araştırmacıların kent etiğine yönelik önerilerini kentin fiziksel tasarımına yönelik ve toplumsal, kültürel ve politik yönlerine yönelik olmak üzere temelde iki farklı yaklaşımla geliştirdikleri, bu yaklaşımların ise kapsayıcılık, eşitlik ve sosyal adalet, kentsel alanların anlamlandırılması, toplumda kültürel etkileşimin artırılması, demokratik yönetim olmak üzere beş farklı temada yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Kent etiğine yönelik önerilerin karşılaştırıldığı Şekil 2.4.'te benzerlik taşıyan yaklaşımlar aynı renk ile, başka hiçbir yaklaşımla ortaklık kurmayan yaklaşımlar ise içi boş dikdörtgen içinde ifade edilmiştir.

AMIN	CANNIFFE	DFG	BARRETT vd.	MOSTAFAVI	SENNETT	CHAN
onarım	örüntüler	çalışma devam ettiği için kent etiğine yönelik öneriler belirli değildir.	kentsel endişeler bütüncül yaklaşımla ele alınmalı	agonistik çoğulculuk	eşzamanlılık	güvencesizlik
ilişkisel	anlatılar		insan hakları yasal güvenceye alınmalı		imleyiciler	yakınlık
haklar	anıtlar		insan onuruna uygun iş olanakları ve sosyal adalet		gözeneklilik	çatışma
yeniden büyüleme	mekânlar		şeffaf, demokratik, hesap verebilir yönetim, topluluk katılımı		tamamlanmamış biçimler	tesadüf
					çoklu biçimler	korku
						kentsel müştrekler

Şekil 2.4. Araştırmacıların kent etiğine yönelik önerilerinin karşılaştırılması

2.4.5. Bölüm değerlendirmesi

Kent etiği yaklaşımları birlikte değerlendirildiğinde Bölüm 2.1.'de kent üzerine geliştirilen fikirlerin kent etiğinin temelini oluşturduğu görülmüştür. Bu amaçla bu bölümde, kente ilişkin literatürde yer alan David Harvey, Manuel Castells, Henri Lefebvre, Max Weber, Murray Bookchin ve Lewis Mumford'un kent etiği kavramına referans sağladığı düşünülen görüşleri bu bağlamda yeniden ele alınmıştır.

Kapitalizmin kent mekânını örgütlemesi sonucu ortaya çıkan eşitsizliklere dikkat çeken Harvey, bu duruma karşı "adil yollarla adil bir dağıtım" mottosuyla sosyal adalet kavramını öne çıkarmıştır. Harvey'nin sosyal adalet kavramına yönelik vurgusunun kent etiğine yönelik yaklaşımları da oldukça etkilediği görülmektedir. Öyle ki, Amin, Barrett vd., Mostafavi ve Chan'ın yaklaşımlarında, kentlerde sosyal adaletin sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte Harvey, kapitalizmin kent içinde yeni sermaye alanları yaratmak amacıyla ortak alanları sömürmesine, bölgeyi soylulaştırılmasına ve böylece bölgede mevcut yaşayanların yok sayılarak bölgeden uzaklaştırılmasına neden olan gücünü eleştirmektedir. Harvey'nin görüşlerini dikkate alan Chan kent etiği yaklaşımında kentsel müştereklerin önemini vurgulamaktadır. Ortak kaynakların yönetiminin kolektif olarak sağlandığı müşterekler (Linebaugh, 2008'den aktaran; Chan, 2019, s. 149), Manuel Castells'in kente ilişkin emeğin yeniden üretimi için kolektif tüketimin sağlandığı yer tanımı ile de doğrudan ilişki kurmaktadır. Bu açıdan kenti ortaklaşa yaşanan, paylaşılan, mekânsal eşitliğin sağlandığı yerler olarak tanımlamak mümkündür.

Henri Lefebvre de Harvey'e benzer bir yaklaşımla kapitalizmin, mekânı meta haline getirmesini eleştirmiş, mekânın değişim değerinden ziyade kullanım değerine dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra kentsel mekânın üretiminin toplumsal ilişkiler üzerinde doğrudan etkisi olduğunu düşünmüş ve bu açıdan mekânın fiziksel niteliğinin yanında sosyal bir nitelik taşıdığını belirtmiştir. Lefebvre'in, kentsel mekânın gündelik yaşamın mekânı olan algılanan mekân, hâkim ideolojiye ve ekonomik düzene göre tasarlanmış olan tasarlanan mekân ve kentlilerin gündelik deneyimlerinin yansımaları oluşturan yaşanan mekân olmak üzere üçlü bir diyalektikle üretildiğine ilişkin görüşü ile Sennett'in kentin, inşa edilen çevre ve kentlilerin davranışlarıyla şekillenen yaşanan çevre olarak iki anlam taşıdığına ilişkin görüşünün benzer bir yaklaşımda olduğu düşünülmektedir.

Max Weber, ideal kent tanımında kentin ticari faaliyetlerinin zanaata ve ticarete dayanması gerektiğini bu açıdan bir pazara ihtiyacı olduğunu, siyasal ve yönetsel

özerkliğinin olması gerektiğini, güvenliğinin sağlanması gerektiğini ve yurttaş katılımının olması gerektiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Bookchin de katılımcı yurttaşlık kavramının önemine işaret etmiştir. Bu açıdan kent etiğinin oluşmasında önemli bir boyut olarak ele alınan katılımcı demokrasinin oluşturulması, topluluk katılımının desteklenmesi ve kentsel müştereklerin önemi gibi yaklaşımları ortaya koyan Amin, Barrett vd. ile Mostafavi'nin, Weber'in ideal kent görüşünü ve/veya Bookchin'in katılımcı yurttaşlık kavramını temel aldıkları düşünülmektedir.

Bookchin'in birinci ve ikinci doğa tanımlarını geliştirerek ortaya koyduğu özgür doğa kavramı, etik ve kent arasında kurulan ilişkinin bir temsili olarak görülmüştür. Benzer şekilde kent hakkını kolektif bir hak olarak gören Harvey de etik ile kent arasında varoluşsal bir bağa işaret etmektedir. Bu doğrultuda, kent etiğine ilişkin bir yaklaşım olan Canniffe'in ortak amaç etiği görüşü ile etiğin evrensel ve kapsayıcı olmasına ilişkin Barrett vd.'nin görüşlerinin, Bookchin'in ortak ideolojik sorumluluk ve kamu yararı fikirlerinin ve Harvey'nin ortaya koyduğu kent hakkı kavramının oldukça yakın ilişkide olduğu çıkarılmıştır.

Kenti fiziksel bir olgunun yanı sıra toplumsal bir kurum olarak ele alan Lewis Mumford'a göre kent ortak bir yaşam için yeni fırsatların yaratıldığı, karmaşık ilişki ağlarına sahip alanlar olarak tanımlanır. Mumford'un kente ilişkin bu tanımı, kentin farklılığı ve heterojenliği teşvik etmesi gerektiğini savunan Amin, Canniffe, DFG araştırma grubu, Mostafavi, Sennett ve Chan'ın görüşlerini desteklemektedir. Bunun yanı sıra, Amin'in kentte birbirine yabancı gruplar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik ilişkisellik önerisinde, Canniffe'in kentte ortak amaç etiğinin sağlanmasına dair yaklaşımında ve Sennett'in kentliler arasında deneyimin zenginleştirilmesi için eşzamanlı kamusal alanların gerekliliğine dair önerisinde Mumford'ın kente yönelik tanımlarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Özetlemek gerekirse, kent etiği kavramının kentten ve kentte yaşayan toplumdaki bağımsız düşünülemediği sonucuna ulaşılmıştır. Kent etiği kavramını kentlerde nasıl yaşamalıyız sorusunu cevaplamaya yönelik bir çerçevede ortaya koymak ve kentlerde yaşanacak gelişmelere, olası ikilemlere ya da çatışmalara yönelik çözüm üreten bir yaklaşım olarak ele almak oldukça önemlidir. Çünkü kent etiğine ilişkin statik kurallar belirlemek, ne sürekli değişim altında olan kentin karakterine ne de felsefenin bir alt dalı olan etiğin özüne uygun değildir. Fakat bununla beraber kent etiğine ilişkin yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, bazı kavramların tekrar ettiği ve öne çıktığı görülmüştür.

Öne çıkan bu kavramların ilkesel olarak kentler için önem taşıdığı ve yol gösterici olabileceği düşünülmüş ve bu amaçla sonraki çalışmalara referans olması için kent etiğine ilişkin belirlenen 25 ilke toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlama olmak üzere beş alt başlıkla ilişkili olarak sunulmuştur (Şekil 2.5.).

İLKE 1: Toplumsal yapıda farklılık ve heterojenlik desteklenmeli.	TOPLUMSAL
İLKE 2: Kentliler arasında farklı ölçekte toplumsal ağlar kurulmalı.	
İLKE 3: Toplumsal eşitlik ve sosyal adalet sağlanmalı.	
İLKE 4: Ortak refah önceliklendirilmeli.	
İLKE 5: Kapsayıcılık gözetilmeli.	
İLKE 6: Kamusal hizmetlere eşit erişim sağlanmalı.	
İLKE 7: Kentler yerel ve kültürel ekonomiye sahip olmalı.	EKONOMİK
İLKE 8: Kentte yaşayan herkes için uygun fiyatlı ve erişilebilir konut sağlanmalı.	
İLKE 9: Kentte yaşayan herkes için adil iş olanakları sağlanmalı.	
İLKE 10: Demokratik yönetim sağlanmalı.	POLİTİK
İLKE 11: Alınan kararlarda vatandaş katılımı sağlanmalı.	
İLKE 12: Alternatif yönetim modelleri geliştirilmeli.	
İLKE 13: Kentlilerin yurttaşlık bilinci desteklenmeli.	
İLKE 14: Kentlerde müzakere ortamı sağlanmalı.	
İLKE 15: Kentliler arasında fikir birliği ya da uzlaşmacı yaklaşım desteklenmeli.	
İLKE 16: Kentlerin güvenliği sağlanmalı.	
İLKE 17: Kentlerin çevresel sürdürülebilirliği önceliklendirilmeli.	ÇEVRESEL
İLKE 18: Kentler yeterli ve erişilebilir kamusal alanlara sahip olmalı.	KENTSEL PLANLAMA
İLKE 19: Farklı işlevsel alanlar bir arada tasarlanmalı.	
İLKE 20: Mimari dilin çeşitli olmasına imkân sağlanmalı.	
İLKE 21: Kentsel planlama değişime açık olmalı.	
İLKE 22: Kent içindeki planlar yerel ölçekte yapılmalı.	
İLKE 23: Kentsel planlar iş birlikçi yaklaşımla yapılmalı.	
İLKE 24: Kentsel kimlik yapılı çevrede yansıtılmalı.	
İLKE 25: Kentler acil durumlara karşı eylem planına sahip olmalı.	

Şekil 2.5. Kent etiğine ilişkin ilkeler

3. YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN (THE NEW URBAN AGENDA) KENTSEL ETİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın giriş bölümünde çevreye yönelik literatür özetinde de sunulduğu üzere, çevre hareketlerinin artışı ve sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkışı ile kentleşme arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu ilişkinin sebebi kentlerde artan nüfusun çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlar doğurmasıdır. Günümüzde küresel nüfusun üçte ikisinin kentlerde yaşadığı göz önünde tutulduğunda ise kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve iklim krizi ile mücadele edilebilmesi için kentlerin acil eylem planına ihtiyacı olduğu aşıkardır. Bu noktada kentlerdeki sorunlara yönelik güncel bir yaklaşım sunan kent etiği kavramı önceki bölümlerde ele alınmıştır. Fakat kente yönelik böyle bir yaklaşımın literatürde henüz oldukça küçük bir alanı oluşturduğu görülmüş ve bu doğrultuda soyut bir kavram olan kent etiği meselesinin somut belgeler üzerinden yeni bir okumasının, kavramın anlaşılmasını sağlayarak kente yönelik etik sorunsallaştırmaya katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu noktada, hem kentlere odaklanan bir eylem planı olarak güncel bir yaklaşım sunması bakımından hem de Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler tarafından kabul edilerek uluslararası düzeyde bir taahhüt içermesi bakımından, Birleşmiş Milletler'in 2016 yılında hazırladığı Yeni Kentsel Gündem (The New Urban Agenda) deklarasyonu, kent etiği perspektifinden değerlendirilmek üzere seçilmiştir. Bu bölümde ilk olarak Yeni Kentsel Gündem'e giden sürecin açıklanması amaçlanmıştır ve bu doğrultuda Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Habitat Konferansları açıklanmıştır. Daha sonra Yeni Kentsel Gündem belgesi açıklanmak üzere, belgenin amaçlarına, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile ilişkisine ve içeriğine değinilmiştir. Son olarak ise Yeni Kentsel Gündem'in maddeleri bir önceki bölümde belirlenen kent etiğine ilişkin ilkeler¹¹ ile benzerlikleri ve farklılıkları açısından değerlendirilmiştir.

3.1. Yeni Kentsel Gündem'e Giden Süreç

1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nda çevre konusundaki endişelerin uluslararası anlamda ilk kez kabul edilmesinden 4 yıl sonra, hızlı kentleşmenin neden olduğu etkiler, sürdürülebilir insan yerleşimlerine olan ihtiyaca yönelik bir farkındalık oluşturmuş ve bu amaçla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından İnsan Yerleşimleri Konferansı olan Habitat I düzenlenmiştir. Bu konferansta

¹¹ bkz. Şekil 2.5.

üye devletler, özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaşam koşullarının eşitsizlik, ayrımcılık, işsizlik, cehalet, hastalık, yoksulluk, sosyal ilişkilerin ve kültürel değerlerin niteliksiz hâle gelmesi ve doğal kaynakların tahribatı gibi birçok olumsuzluk barındırdığını; çözüm üretilmediği takdirde ise daha ağır sonuçlar ile karşılaşılabilirliğini kabul etmiştir (http-18). Bu doğrultuda sosyal ve çevresel olarak sürdürülebilir şehirlerin barınma, altyapı, su, enerji, sanitasyon gibi temel gereksinimleri yeterli düzeyde karşılaması gerektiği savunulmuş ve İnsan Yerleşimlerine İlişkin Vancouver Deklarasyonu (*Vancouver Declaration on Human Settlements*) ile bahsedilen amaçlara yönelik tavsiyeler oluşturulmuştur:

Yeterli barınma ve hizmetler, tüm insanlar için temel bir insan hakkıdır ve hükümetlere, en dezavantajlı kişilere doğrudan yardım yoluyla başlayarak, rehberli programlar aracılığıyla herkesin bunlara ulaşmasını sağlama yükümlülüğü getirir. Hükümetler, bu hedeflere ulaşmayı engelleyen tüm engelleri ortadan kaldırmak için çaba göstermelidir. Özellikle, farklı sosyal grupları, meslekleri, konutları ve olanakları bir araya getiren daha dengeli toplulukların oluşturulması yoluyla sosyal ve ırksal ayrımcılığın ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır (United Nations, 1976, s. 7).

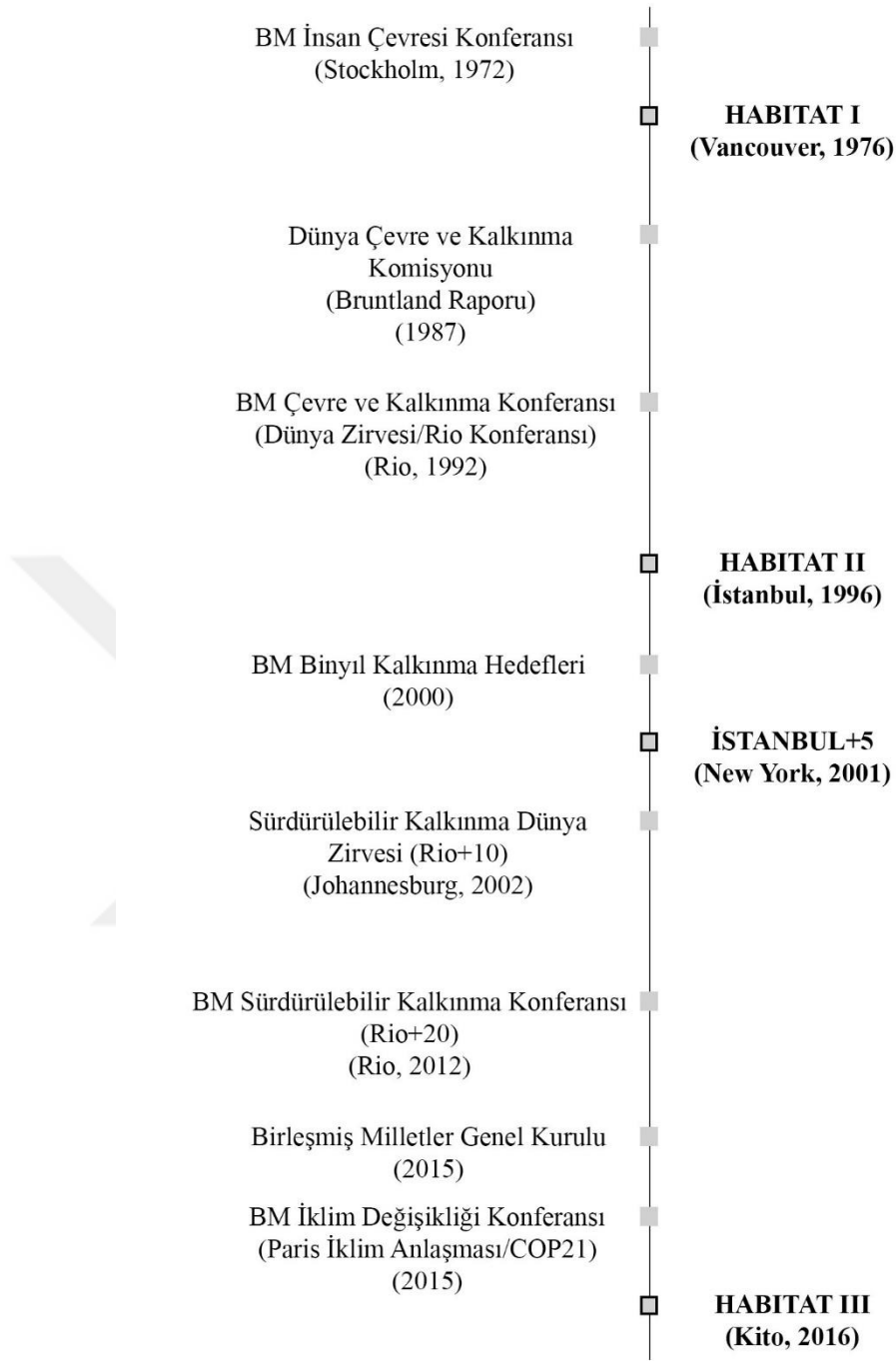
Bunun yanı sıra Habitat I, 1978'de gerçekleşen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı'nın (*United Nations Human Settlements Programme*) temeli olarak görülmektedir (http-19).

Habitat I'den 20 yıl sonra Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı'nın ikincisi olan Habitat II, 1996 yılında İstanbul'da gerçekleşmiştir. Habitat II Konferansı, dünya nüfusunun yarısının şehirlerde yaşadığı ve 1 milyardan fazla insanın konut ihtiyacının karşılanamadığı bilgisi doğrultusunda ve aynı zamanda 2025 yılında nüfusun üçte ikisinden fazlasının şehirlerde yaşayacağı ile ilişkili yapılan projeksiyon ışığında, herkes için yeterli konut ve değişen dünyada uygulanabilir insan yerleşimleri olmak üzere iki ana temada yoğunlaşmıştır. Kentsel büyümenin temel nedeninin araştırıldığı bu konferans ile, katılımcı hükümetlerin herkes için yeterli barınma ve sürdürülebilir insan yerleşimlerine yönelik hedefleri içeren İstanbul Deklarasyonu (*Istanbul Declaration on Human Settlements*) ile Habitat Gündemi (*The Habitat Agenda*) kabul edilmiştir (http-19).

Habitat II'den 5 yıl sonra 2001'de BM Genel Kurulu, Habitat Gündemi'nin uygulanmasıyla kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek adına New York'ta özel bir oturum düzenlemiştir. Bu oturumda Habitat Gündemi'nin olumlu katkıları anlaşılmış olmasına karşın yoksulluğun nüfusun büyük oranını etkileyen bir faktör olduğu ve barınma sorununun sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Bu amaçla üye devletler tarafından Habitat Gündemi'nin eksiksiz bir şekilde uygulanması kararlaştırılmış ve aynı zamanda, Yeni

Binyılda Şehirler ve Diğer İnsan Yerleşimleri Bildirgesi (*Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millennium*) kabul edilerek herkes için yeterli konut ve sürdürülebilir yerleşim alanlarının geliştirilmesine yönelik ilkelere olan bağlılık yeniden sunulmuştur (http-20).

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı'nın günümüze kadar yapılan konferanslarından sonuncusu olan Habitat III ise Habitat II'den 20 yıl sonra, 2016'da Ekvador, Kito'da gerçekleşmiştir. Konferansın yapıldığı tarihte dünya nüfusunun yarısından fazlası şehirlerde yaşamaktaydı ve 2050 yılı projeksiyonuna göre bu oranın iki katına çıkacağı öngörülmekteydi. Bu bilgiler doğrultusunda konferansta, kentleşmenin neden olduğu olumsuz etkiler kabul edilmekle birlikte bu etkilerin tersine çevrilmesi hususunda kentlerin büyük bir potansiyel taşıdığına da işaret edilmiştir. Öyle ki kentlerin potansiyelini ve kapasitesini geliştirmek adına yeni bir kentsel paradigmaya ihtiyaç duyulduğu anlaşılarak Yeni Kentsel Gündem (*The New Urban Agenda*) ve Herkes için Şehirler ve İnsan Yerleşimleri ile ilgili Kito Deklarasyonu (*Ouito Declaration on Cities and Human Settlements for All*) kabul edilmiştir (http-21). Yeni Kentsel Gündem'e giden süreç Şekil 3.1.'de sunulmuştur.

Şekil 3.1. Yeni Kentsel Gündem'e giden süreç

3.2. Yeni Kentsel Gündem

Habitat III Konferansı'nın sonuç belgesi olan Yeni Kentsel Gündem, sürdürülebilir kentsel gelişmeyi yönetmek üzere Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin ve kilit paydaşların taahhütte bulunduğu eylem odaklı bir belge olarak tanımlanabilir (http-22). Habitat III Konferansı'nda kentleşmenin iyi yönetildiği takdirde, hem gelişmekte olan

hem de gelişmiş ülkelerin sürdürülebilir kalkınması için güçlü bir araç olabileceği kabul edilmiştir. Konferans ile kabul edilen Yeni Kentsel Gündem, bu doğrultuda daha iyi ve sürdürülebilir bir gelecek için ortak bir vizyonu temsil etmektedir (http-21). Aynı zamanda, kentleşmenin olumsuz etkilerini tersine çevirerek kentleşmeyi, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir araç olarak ele alan bir yaklaşım önermesi belgenin önemli niteliklerinden biri olarak ele alınabilir. Yeni Kentsel Gündem'in bir diğer önemli niteliği ise 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin uygulanmasını ve yerleştirilmesini amaçlamasıdır. Yeni Kentsel Gündem özellikle Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin küresel hedeflerinin 11. hedefi "şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale gelmesi" ile doğrudan ilişki kurmakta (http-22), fakat aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin diğer hedeflerini de göz önünde bulundurmaktadır (United Nations, 2017, s. 3).

Bahsedilen hedef 11, kentlerdeki nüfus artışının hem ekonomik büyüme için oluşturduğu potansiyeli hem de sera gazı üretimini artırma riskini gözeterek kentlerin sürdürülebilirliğinin ancak iyi planlama ve yönetilme ile mümkün olacağını vurgulamaktadır (http-23). Hedef 11'de belirtilen "herkesin güvenli, uygun fiyatlı, yeşil alan bakımından ve kültürel açıdan ilham verici yaşam koşullarına sahip şehirlerde barınmasının sağlanması" fikri üzerine geliştirilen Yeni Kentsel Gündem ise kentleri sürdürülebilir kalkınma için önemli bir aktör olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda, kentlerin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğine yönelik politikaların önerildiği bir yol haritası sunan Yeni Kentsel Gündem'in amacı Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi'nin 5. maddesinde tanımlanmıştır:

Yeni Kentsel Gündem, kentlerin ve yerleşmelerin planlanma, tasarım, finansman, imar, idare ve yönetim şekillerini yeniden ele alarak, yoksulluğun ve açlığın tüm biçim ve boyutlarına son vermeye; eşitsizlikleri azaltmaya; sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmeye; sürdürülebilir kalkınmaya yaşamsal katkılarını tam olarak sağlayabilmek için cinsiyet eşitliğini ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesini gerçekleştirmeye; insan sağlığı ve refahının iyileştirilmesine; direncin artırılmasına; ve çevrenin korunmasına yardımcı olacaktır (United Nations, 2017, md. 5).

Genel anlamda Yeni Kentsel Gündem, "herkes için kent" ve "kimsenin geride bırakılmaması" olmak üzere iki ana temaya sahip olup eşitsizlikle mücadele etmek, düşük karbonlu kentsel dönüşümler gerçekleştirmek ve herkesin yaşam kalitesini iyileştirmek hususlarında hükümetlere yönelik öneri ve taahhütleri içeren bir metin sunmaktadır (http-24).

Yeni Kentsel Gündem, “Herkes için Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi” ve “Yeni Kentsel Gündem İçin Kito Uygulama Planı” olmak üzere iki bölümde yer alan 175 maddeden oluşmaktadır. Herkes için Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi bölümü 10 maddelik bir giriş bölümünü, 3 maddenin yer aldığı “Ortak Vizyonumuz” bölümünü, 2 maddenin yer aldığı “İlkelerimiz ve Taahhütlerimiz” bölümünü ve 7 maddenin yer aldığı “Eylem Çağrısı” bölümünü içermektedir. Yeni Kentsel Gündem İçin Kito Uygulama Planı ise 1 maddenin yer aldığı giriş bölümünü, 57 maddenin yer aldığı “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Dönüştürücü Taahhütler” bölümünü, 80 maddenin yer aldığı “Etkili Uygulama” bölümünü ve 15 maddenin yer aldığı “İzleme ve Değerlendirme” bölümünü içermektedir (Şekil 3.2.).

YENİ KENTSEL GÜNDEM	
<p>Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Giriş (Madde 1-10) ■ Ortak vizyonumuz (Madde 11-13) ■ İlkelerimiz ve taahhütlerimiz (Madde 14-15) ■ Eylem çağrısı (Madde 16-22) 	<p>Yeni Kentsel Gündem İçin Kito Uygulama Planı</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Giriş (Madde 23) ■ Sürdürülebilir kentsel gelişme için dönüştürücü taahhütler (Madde 24) <ul style="list-style-type: none"> □ Sosyal olarak kapsayıcı ve yoksulluğu sona erdiren sürdürülebilir kentsel gelişme (Madde 25-42) □ Herkes için sürdürülebilir, kapsayıcı kentsel refah ve fırsatlar (Madde 43-62) □ Çevresel olarak sürdürülebilir ve dirençli kentsel gelişme (Madde 63-80) ■ Etkili Uygulama (Madde 81-84) <ul style="list-style-type: none"> □ Kentsel yönetim yapısını oluşturmak: destekleyici bir çerçeve kurulması (Madde 85-92) □ Kentsel mekânsal gelişmeyi planlama ve yönetme (Madde 93-125) □ Uygulama araçları (Madde 126-160) ■ İzleme ve değerlendirme (Madde 161-175)

Şekil 3.2. Yeni Kentsel Gündem'in içeriği

3.3. Yeni Kentsel Gündem Maddelerinin Kent Etiği Perspektifinden Değerlendirilmesi

Bu bölümde Yeni Kentsel Gündem deklarasyonu (United Nations, 2017), çalışmada daha önce sunulmuş olan kent etiğine ilişkin ilkeler¹² çerçevesinde, toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlama başlıkları altında incelemeye alınmıştır. Böyle bir değerlendirme ile, kentlere ilişkin uluslararası taahhütleri içeren güncel bir belge olan Yeni Kentsel Gündem'in kent etiğine ilişkin doğrudan ya da dolaylı herhangi bir yaklaşım geliştirip geliştirmediği sorgulanmış ve soyut bir kavram olan kent etiğinin somut yaklaşımlar sunan bir belge üzerinden ele alınmasıyla kavramın ifadeli kılınması amaçlanmıştır. Söz konusu belgenin içerdiği 175 maddenin her biri detaylıca incelenmiş olup, bu maddelerden kente ilişkin somut sorunlar ve/veya bu sorunlara yönelik öneriler sunan maddeler değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın amacını, önemini, vizyonunu ifade eden veya gündemin kabul etmiş olduğu diğer eylem planlarını açıklayan maddeler çalışmanın kapsamı dışında kalması sebebiyle değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirilmeye alınmayan maddeleri, Yeni Kentsel Gündem'in oluşturulma amacını, kim tarafından oluşturulduğunu ve gündemin esas alındığı çalışmaların neler olduğunu açıklayan giriş niteliğindeki ilk 10 madde; Yeni Kentsel Gündem'in uygulanmasında dikkat edilecek unsurların tanımlandığı ve genel vizyonunun belirtildiği "Eylem Çağrısı" bölümünde yer alan 7 madde; ve son olarak Yeni Kentsel Gündem'e yönelik yapılan uygulamaların etkisini takip etmek üzere kabullerin sunulduğu "İzleme ve Değerlendirme" bölümünde yer alan 15 madde oluşturmaktadır. Böylece değerlendirmeye 143 madde alınmıştır.

Takip eden bölümde, kent etiği ile ilişkili olarak belirlenmiş 25 ilke detaylı olarak açıklanmış ve değerlendirmeye alınan Yeni Kentsel Gündem maddeleri, toplumsal nitelikte 6 ilke (ilke 1-6), ekonomik nitelikte 3 ilke (ilke 7-9), politik nitelikte 7 ilke (ilke 10-16), çevresel nitelikte 1 ilke (ilke 17) ve kentsel planlama ile ilişkilenen 8 ilke (ilke 18-25) ile eşleştirilmiştir. Bunun yanı sıra bazı durumlarda incelenen bir maddenin kapsamlı bir içeriğe sahip olduğu, dolayısıyla kent etiği ilkelerinin farklı alt başlıkları (toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlama) ile ve/veya farklı ilkeler ile ilişki kurduğu anlaşılmıştır. Her bölümün sonuna eklenen şekiller ile, kent etiği ilkelerinin Yeni Kentsel Gündem ile ilişkilenen maddeleri sunulmuştur.

¹² bkz. Şekil 2.5.

3.3.1. Toplumsal nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme

Toplumsal yapıda farklılık ve heterojenlik desteklenmeli (İlke 1): Kentler yapıları itibariyle toplumsal açıdan farklı dil, ırk, kültür ve inanışa sahip grupları bir arada barındırır. Bu durum kent içinde birbirinden farklı kişilerin birbirine daha da yabancılaşmasına neden olabileceği gibi aynı zamanda, farklılıkların bir araya gelmesiyle yeni etkileşimlerin kurulmasına ve böylelikle kentin canlanmasına katkı sunar. Kent etiği yaklaşımı kentlilerin birbiriyle etkileşiminin sağlanması gerektiğini savunur, yabancılaşmanın toplumsal yapıda ve dolayısıyla kentin sürdürülebilirliğinde negatif etki yaratacağını öne sürer. Öyle ki, Yeni Kentsel Gündem maddelerinden 14(a) ve 99 kentlerdeki sosyo-ekonomik ve kültürel çeşitlilik ile sosyal etkileşimi desteklemeye yönelik bir yaklaşım içerir. Bununla birlikte kent içinde yaşayan herkesin dilediği gibi yaşamını sürdürme hakkına sahip olması kentlilerin birbirine karşı saygı duymasını gerektirir. Benzer şekilde gündemin 26'ncı maddesi kültüre ve farklılıklara saygı duyulmasını, kentin gelişimi için önemli bir unsur olarak ele alır. Madde 28 ise mülteciler ve göçmenlerin kent yaşamına dahil edilmesinin kente sosyal, ekonomik ve kültürel katkı sağlayacağına dikkat çeker. Kentin ortak yaşam ve paylaşım alanı olduğu kabul edildiğinde, kültürel çeşitliliğin ve sosyal etkileşimin desteklenmesi kolaylaşır. 37 ve 40'inci maddeler de bu doğrultuda, kentleri farklı insanlar ve kültürler arası diyaloga imkân tanıyan çok fonksiyonlu alanlar olarak tanımlar. Böylece kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda çeşitliliğin mekânı haline gelmesi, yeni tesadüflerin oluşmasına imkân tanıyarak sürekli gelişimi destekler. Bu açıdan toplumsal yapıda farklılık ve heterojenliğin desteklenmesi toplumsal kaynaşmayı sağlayacak ve herkesin sahip olduğu temel hakların ve özgürlüklerin tanınmasını ve korunmasını sağlayacaktır.

Kentliler arasında farklı ölçekte sosyal ağlar kurulmalı (İlke 2): Kentliler arasında farklı ölçekte ağların kurulması ilkesi toplumsal yapıda farklılığın ve heterojenliğin desteklenmesi ilkesi ile oldukça benzer bir karakter taşır. Kentte birbirinden farklı insanların yaşaması ve herkesin birbirinden farklı önceliklere ve isteklere sahip olması muhtemel çatışmaları ortaya çıkaran bir faktör olarak göz önünde tutulmalıdır. Bu noktada, yaş, cinsiyet, ırk, kültür, inanış, ekonomik sınıf gibi her türlü farklılığa sahip kişilerin ortak bir amaca yönelik müzakeresinin sağlanması kentlerin sürdürülebilirliği için önemlidir. Söz konusu müzakere ortamının sağlanması kent içinde farklı ölçekte sosyal ağların kurulması ile mümkün olacaktır. Bu ağlar kimi zaman farklı yaş gruplarını bir araya getiren etkinlikler, kimi zaman farklı kültürlere ait etkinliklerin

organize edilmesi gibi etkileşimi artıran her türlü aktivite ile kurulabilir. Amaç benzer insanların kentin farklı bölgelerinde kapalı topluluklar halinde yaşamasının önlenmesi, yabancılaştırmanın ve yabancılaştırmanın sebep olacağı dışlanmanın ve ayrıştırmanın engellenmesidir. Böylece her türlü farklılığa sahip kişilerin kentin kamusal alanlarında bir araya gelmesi, kentlilerin birbirlerini tanımalarına, birbirlerine yönelik önyargıların ve dışlanmanın azalmasına, karşılıklı saygının kurulması ve dolayısı ile toplumsal kaynaşmanın sağlanmasına destek olacaktır. Yeni Kentsel Gündem maddeleri bu açıdan değerlendirildiğinde, 26 ve 40'nci maddelerin çoğulculuğu ve bir arada yaşamayı teşvik eden kurumsal yapıların oluşturulmasını taahhüt ettiğini; 37 ve 42'nci maddelerin toplumun tüm paydaşları arasında diyalog kurulması için fırsatlar yaratılmasını teşvik ettiğini; 13(b) ve 99'uncu maddelerin ise nesiller arası etkileşimi ve toplumsal kaynaşmayı kolaylaştıran planlama stratejilerini desteklediği görülmektedir.

Toplumsal eşitlik ve sosyal adalet sağlanmalı (İlke 3): Çağdaş kentlerin en temel sorunlarından biri eşitsizlik ve sosyal adalet eksikliğidir. Eşitsizlik kültürel ve etnik kökene, cinsiyete, sosyo-ekonomik statüye bağlı olarak yaşamın her alanında karşılaşılabilen bir problemdir. Oysa kentlerin sürdürülebilirliğinin ve kentlilerin ortak refahının sağlanması için kentte yaşayan herkesin eşit fırsatlara sahip olması desteklenmeli, kentsel kaynakların adil dağıtımı sağlanmalı, mekânsal ayrıştırmanın önlenmesi adına soylulaştırma hareketlerinden kaçınılarak kapsayıcı konut politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan 5. ilke kapsayıcılık ile 6. ilke kamusal hizmetlere eşit erişim, toplumsal eşitliğin ve sosyal adaletin sağlanmasında alt ilkeler olarak ele alınabilir. Toplumsal eşitliğin ve sosyal adaletin sağlandığı bir kent, yoksulluğun önlenmesini sağlar ve toplumsal dayanışmanın kurulmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Yeni Kentsel Gündem bu yaklaşımla değerlendirildiğinde, 11, 12, 13(b), 14(a), 26, 39, 42, 43, 54, 89, 119, 120, 123, 155 ve 156'nci maddelerinin tüm kent sakinlerinin eşit haklara ve fırsatlara sahip olduğunu, kimsenin herhangi bir ayrımcılığa uğramadığı ve özel gereksinime ihtiyacı olan kişilerin ihtiyaçlarının karşılandığı herkes için şehirler vizyonunu savunduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra 13(c), 39, 40, 42 ve 90'nci maddeler cinsiyet eşitliği vurgusunda bulunurken 36. madde engellilerin kentsel hizmetlere diğer herkesle eşit koşullarda erişiminin sağlanmasına dikkat çeker. Kent içindeki eşitsizlik toplumsal olabileceği gibi ekonomik açıdan da ortaya çıkabilir. Bu durumun önlenmesi için, gündemin 14(b), 43 ve 57'nci maddeleri herkes için uygun iş olanaklarının sağlanması ile herkesin ekonomik ve üretken kaynaklara erişiminin

sağlanması gerektiğine dikkat çeker. Aynı zamanda kimsenin geride bırakılmaması vizyonu doğrultusunda 25, 27, 31, 32, 33, 34, 97 ve 99’uncu maddeler yoksulluğun bütün biçimlerinin ortadan kaldırılması, herkesin barınma ve diğer hizmetlere temel erişiminin sağlanması ile sosyal ve mekânsal ayrışmanın ve soylulaştırmanın önlenmesi gerektiğine işaret eder. Son olarak 136, 137 ve 138’inci maddeler ise, kentin herkes için eşit düzeyde gelişiminin sağlanmasına yönelik politika geliştirilmesi gerektiğini belirterek toplumsal eşitlik ve sosyal adalet ilkesi ile ilişki kurar.

Ortak refah önceliklendirilmeli (İlke 4): Farklılık ve heterojenliği barındıran kentlerde farklı kişilerin ve toplulukların birbiri ile müzakere halinde yaşaması ancak ortak refahın önceliklendirilmesi ile mümkün olabilir. Bu sayede toplumun ortak refahı, farklı bireylerin tekil isteklerinden daha büyük bir önem kazanır ve sonuç olarak daha çok insanın refahı kentsel dayanışma ortamı içinde sağlanır. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde gündemin temel vizyonu olan “herkes için şehirler” yaklaşımı, doğrudan ortak refahın sağlanması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra madde 13(b), kentin tüm sakinlerinin ihtiyaçlarının barışçıl ve çoğulcu bir toplumsal yapı içinde toplumsal uyum ile karşılanmasına, madde 14(a) kimsenin geride bırakılmadan herkesin sağlık ve refahının artırılmasına dikkat çekmektedir. 15(a) maddesi ortak refahın sağlanmasının kentsel ve bölgesel kalkınma ile mümkün olabileceğine işaret ederken, 61’inci madde ise kentsel demografik farklılaşmanın değerlendirilmesiyle gençlerin istihdamının sağlanmasını refahı artıran bir faktör olarak ele almaktadır.

Kapsayıcılık gözetilmeli (İlke 5): Eşitlik ilkesinin bir gerekliliği olarak kapsayıcılık ilkesi, kent içinde yaşayan din, ırk, etnik köken, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim gibi her türlü sosyal farklılığa ya da ekonomik statüye sahip kişilerin eşit şekilde desteklenmesini amaçlar. Bununla beraber kadınların ve kız çocuklarının, engellilerin, yaşlıların ve savunmasız grupların, mülteci ve göçmenlerin ayrıştırılmaya maruz bırakılmadan desteklenmesini de önceliklendirir. Kentte yaşayan herkesin kendisini yaşadığı yere ait hissetmesi ve herhangi bir dışlanmaya maruz kalmaması kent etiğinin temel bir unsurudur. Yeni Kentsel Gündem’in 11, 37, 40 ve 42’nci maddeleri kentlerde toplumun her kesiminin kapsayıcılığının gözetilmesini taahhüt eder. 13(c), 14(a), 26, 31 ve 39’uncu maddeler cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğine dikkat çekerek kadınların, kız çocuklarının ve savunmasız durumdaki kişilerin maruz kaldığı ayrımcılık, şiddet ve tacizin önlenmesinin gerektiğini vurgular. Bununla beraber 28, 34 ve 36’ncı maddeler, mültecilerin, göçmenlerin, savunmasız durumdaki kişiler ile yaşlı ve

engellilerin diğerleriyle eşit koşullara sahip olacak şekilde ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine dikkat çeker. Yaşa ve cinsiyete duyarlı konut politikaları ile toplumun farklı gelir gruplarına yönelik uygun fiyatlı konut seçeneklerinin tüm kent sakinlerine yönelik sağlanması madde 32, 33, 97, 99, 106, 108, 109’da ele alınmıştır. 41, 148, 155, 156’ncı maddeler yerel yönetimlerin kapasitelerinin güçlendirilmesi için kapsayıcı platformların geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekerken, 57 ve 61’inci maddeler kentlerdeki istihdamın kapsayıcı bir yaklaşımla kadınların, gençlerin, yerli halkların ve toplulukların, mültecilerin ve göçmenlerin, yoksul ve savunmasız durumdaki kişilerin ihtiyaç ve potansiyellerinin gözetilmesi gerektiğini vurgular. Kapsayıcılıkla ilişki kuran bir diğer madde olan 125’inci madde ise kentlerde geleneksel ifadelerin ve dillerin korunması gerektiğini bunun ise yerli halkların ve yerel toplulukların dahil edilmesi ile mümkün olabileceğini vurgular.

Kamusal hizmetlere eşit erişim sağlanmalı (İlke 6): Eşitlik ilkesinin bir alt başlığı olarak ele alınabilen bu ilke kentte yaşayan herkesin eşit olduğunu, bu sebeple her türlü kentsel kaynağın eşit olarak paylaşımının ve herkesin kentsel hizmetlere eşit erişiminin sağlanması gerektiğini ifade eder. Söz konusu kamusal hizmetler, uygun fiyatlı içme suyuna ve gıda güvenliğine; sağlık ve hijyen hizmetlerine; eğitim hizmetlerine; altyapı, ulaşım, enerji hizmetlerine; uygun ve erişilebilir konuta; iletişim teknolojileri ve sistemlerine; kaliteli ve dayanıklı mallara erişimi kapsamaktadır. Bu doğrultuda Yeni Kentsel Gündem’in ilgili maddeleri 13(a), 14(a), 25, 27, 34, 36, 43, 54, 55, 88, 95, 99, 109, 114, 119, 120, 121, 156 olarak sıralanabilir. Bu maddelerin yanı sıra 29’uncu madde özel olarak, krizlerden ve afetlerden etkilenen kırılgan toplulukların yeterli kamusal hizmete erişiminin önceliklendirilmesini, ayrıca bu kişilere yeterli konut ve barınma hizmetleri ile saygın ve üretken iş imkanlarının sağlanması gerektiğini vurgular.

Bu bölümde değerlendirmeye alınan ve toplumsal nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri Şekil 3.3.’te sunulmuştur.

	Kent Etiği İlkeleri	Yeni Kentsel Gündem'in ilişkili maddeleri	TOPLUMSAL
İLKE 1	Toplumsal yapıda farklılık ve heterojenlik desteklenmeli	14(a), 26, 28, 37, 40, 99	
İLKE 2	Kentliler arasında farklı ölçekte toplumsal ağlar kurulmalı	13(b), 26, 37, 40, 42, 99	
İLKE 3	Toplumsal eşitlik ve sosyal adalet sağlanmalı	11, 12, 13(b), 13(c), 14(a), 14(b), 25, 26, 27, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 42, 43, 54, 57, 89, 90, 97, 99, 119, 120, 123, 136, 137, 138, 155, 156	
İLKE 4	Ortak refah önceliklendirilmeli	11, 13(b), 14(a), 15(a), 61	
İLKE 5	Kapsayıcılık gözetilmeli	11, 13(c), 14(a), 26, 28, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 57, 61, 97, 99, 106, 108, 109, 125, 148, 155, 156	
İLKE 6	Kamusal hizmetlere eşit erişim sağlanmalı	13(a), 14(a), 25, 27, 29, 34, 36, 43, 54, 55, 88, 95, 99, 109, 114, 119, 120, 121, 156	

Şekil 3.3. *Toplumsal nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri*

3.3.2. Ekonomik nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme

Kentler yerel ve kültürel ekonomiye sahip olmalı (İlke 7): Kentin sürdürülebilirliği tüm sakinler için işleyen bir ekonomi ile mümkündür. Kentsel ekonomik gelişme, kısa vadeli ekonomik çıkarlar yerine uzun vadeli etkilerin önceliklendirilmesiyle ve yerel ve kültürel ekonomilerin desteklenmesiyle kapsayıcı ve sürdürülebilir hâle getirilebilir. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan ele alındığında, madde

13(d) ve 40'inci maddeler yerel ekonomilerden yararlanmanın ve canlı kent ekonomilerinin desteklenmesinin önemine işaret ederken; madde 60, kültürel ve yaratıcı endüstrilerin desteklenmesinin kent ekonomisinin gelişimine katkı sunacağını öne sürer. 14(b) ve 43'üncü maddeler herkesin ekonomik ve üretken kaynaklara eşit erişebileceği kaynakların ve fırsatların yaratılmasına; 96'ncı madde sürdürülebilir ekonomik üretkenlik için altyapı projelerinin desteklenmesinin önemine işaret eder. Bununla birlikte, 45 ve 132'nci maddeler, kentsel ekonominin sürdürülebilirliğinin yerel kaynaklar üzerine kurulmasıyla sağlanabileceğine dikkat çeker. Ayrıca 47 ve 100'üncü maddeler yerel pazarın ve ticaretin desteklenmesinin yerel ekonomik kalkınmadaki rolüne işaret ederken; madde 95 küçük ölçekli çiftçilerin ve balıkçıların pazara bağlanmasının dengeli kalkınma için önemini vurgular. Son olarak 15(c)(iv), 130 ve 131'inci maddeler, sürdürülebilir kentsel gelişme için belediye finansmanının ve yerel mali sistemlerin güçlendirilmesi ile finansal yönetim kapasitelerinin artırılması gerektiğini vurgular.

Kentte yaşayan herkes için uygun fiyatlı ve erişilebilir konut sağlanmalı (İlke 8): Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat-I) raporunda da belirtildiği üzere barınma ve temel hizmetler en temel insani haklardır (United Nations, 1976, s. 7). Bu sebeple kent içinde herkesin, su, sanitasyon, elektrik gibi temel ihtiyaçlarının sağlandığı, ekonomik açıdan karşılanabilir, sosyal aktivite alanlarına yakın ve ulaşım ağlarına erişimli konutlarda yaşayabilmesi sağlanmalıdır. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde 13(a), 14(a), 29, 31, 32, 33, 34, 88, 95, 99, 105 ve 112'nci maddeler konutun uygun fiyatlı ve erişilebilir olmasının yanı sıra güvenli, dayanıklı, ulaşım elverişli olması gerektiğine işaret eder. Bunun yanı sıra 32. madde kentin işlevsel alanlarına fiziksel olarak yakın konumlandırılması gerektiğine, 32, 34 ve 35'inci maddeler yaşa ve cinsiyete duyarlı olması gerektiğine; 33'üncü madde ise hassas durumdaki kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel entegrasyonunu sağlayan konut politikalarının desteklenmesi gerektiğine işaret eder. 97, 98, 106, 107, 108, 109 ve 110'uncu maddeler sosyal içerme, ekonomik etkinlik ve çevre koruma ilkelerine dayalı konut politikaları ile geçkondu ve kaçak yerleşimlerin iyileştirilmesine yönelik sosyal-mekânsal ayrıştırmadan ve soylulaştırmadan kaçınan konut politikalarını destekler. Gündem, konut ihtiyacının karşılanmasının ekonomik boyutunu da ele almıştır. Bu doğrultuda 14(b) ve 35'inci maddeler, arsa spekülasyonunun önlenmesine ve güvenli mülkiyet sistemlerinin teşvik edilmesine; 46. madde sürdürülebilir konut finansmanının ekonomik kalkınma için önemine işaret ederken; madde 140 uygun ve erişilebilir

konutların üretiminin gerçekleşmesi için çeşitli yatırımcı, kredi kuruluşları ve kooperatiflerin katılımını teşvik edeceğini taahhüt eder. Son olarak 111. madde ise kaliteli, sağlıklı, güvenli, enerji verimli konutlara yönelik uygulanabilir yasal düzenlemelerin geliştirilmesini destekler.

Kentte yaşayan herkes için adil iş olanakları sağlanmalı (İlke 9): Çağdaş kentin önemli bir sorunu, neoliberal ekonomilerin yarattığı rekabetin etkisinde çalışma koşullarının gitgide güvencesiz bir hâl almasıdır. Söz konusu bu güvencesizlik kent içinde ekonomik eşitsizliğe, sınıfsal tabakalaşmaya ve dolayısıyla kente yabancılaşmaya neden olmaktadır. Bu doğrultuda bu ilke sosyal adaletin bir alt kriteri olarak ele alınabilir ve kentlilerin kent içinde refahının sağlanması için uygun çalışma koşullarına sahip olması gerektiğine vurgu yapar. Yeni Kentsel Gündem bu ilke doğrultusunda ele alındığında, 14(b), 43, 53, 56 ve 57'nci maddeler herkes için eşit ve insan onuruna uygun iş olanaklarının sunulması ile tam ve üretken istihdamın sağlanması gerektiğine işaret ederken 29'uncu madde özel olarak kentlerde krizden etkilenen kişilere saygın ve üretken iş imkânları sunulmasını taahhüt eder. 13(c) maddesi iş yaşamında toplumsal eşitliğe vurgu yaparak eşit işe eşit ücret verilmesi gerektiğini savunurken 62'nci madde yaşlı nüfusa yönelik işlerin insan onuruna yakışır nitelikte olmasını taahhüt eder. Bununla beraber 58'inci madde, kapsayıcı refahın sağlanmasına yönelik inovasyonu ve girişimciliği teşvik eden adil ve sorumlu bir iş ortamı geliştirmeyi; 59'uncu madde ise kayıt dışı ekonomide çalışan kişilerin çalışma koşullarının ve gelirlerinin güvence altına alınarak yasal ve sosyal güvenliklerinin sağlanmasını taahhüt eder.

Bu bölümde değerlendirmeye alınan ve ekonomik nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri Şekil 3.4.'te sunulmuştur.

	Kent Etiği İlkeleri	Yeni Kentsel Gündem'in ilişkili maddeleri	EKONOMİK
İLKE 7	Kentler yerel ve kültürel ekonomiye sahip olmalı	13(d), 14(b), 15(c)(iv), 40, 43, 45, 47, 60, 95, 96, 100, 130, 131, 132	
İLKE 8	Kentte yaşayan herkes için uygun fiyatlı ve erişilebilir konut sağlanmalı	13(a), 14(a), 14(b), 29, 31, 32, 33, 34, 35, 46, 88, 95, 97, 98, 99, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 140	
İLKE 9	Kentte yaşayan herkes için adil iş olanakları sağlanmalı	13(c), 14(b), 29, 43, 53, 56, 57, 58, 59, 62	

Şekil 3.4. Ekonomik nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri

3.3.3. Politik nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme

Demokratik yönetim sağlanmalı (İlke 10): Demokratik yönetim, demokrasinin öncelendiği, şeffaflık, hesap verebilirlik ve adalet ilkelerine dayalı, ve aynı zamanda karar alma süreçlerine sivil katılımın sağlanmasıyla yönetsel gücün kent tüm üyeleri tarafından paylaşımının amaçlandığı bir kavramdır. Bu açıdan bu ilke, politik nitelik taşıyan diğer kent etiği ilkelerinin bir çatı kavramı olarak değerlendirilebilir. Yeni Kentsel Gündem'in 29, 48, 81, 87, 90, 91, 92, 147, 148, 149, 151, 153 ve 154'üncü maddeleri, kentsel politika ve planlama kararlarına yönelik sivil toplum, özel sektör, profesyoneller, akademik ve araştırma kurumları ile yerel yönetimler gibi her yönetim düzeyinden paydaşların iş birliğinin güçlendirilmesini taahhüt eder. Yerel topluluk ve yerel yönetim arasında kurulan bu ortaklığın yanı sıra her yönetim düzeyinde şeffaflık ilkesinin sağlanması ve eşgüdüm ile iş birliği vurgusu 87 ve 151'inci maddelerde görüldüğü üzere desteklenir. Gündemin 40'ıncı maddesi çoğulculuğu ve bir arada yaşamayı teşvik eden kurumsal yapıları taahhüt ederken demokrasinin önemine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra 13(b), 15(b), 15(c)(ii), 37, 41, 42, 48, 86, 90, 92, 97, 148, 155 ve 156'ncı maddeler yerel yönetimlere karar alma, planlama ve takip süreçlerine ırk, din, etnik köken, yaş, cinsiyet faktörleri ile sosyo-ekonomik ve göçmenlik statüsünden

bağımsız bir biçimde herkesin katılımının sağlanmasını destekler. Madde 41, 86 ve 152 ise kentsel gelişmenin sağlanmasına yönelik kapsayıcı, uygulanabilir ve katılımcı kentsel politikaların desteklenmesiyle politik mekanizmaların geliştirilmesinin gerekliliğine işaret eder.

Alınan kararlarda vatandaş katılımı sağlanmalı (İlke 11): Demokratik yönetişimin bir gerekliliği olan vatandaş katılımı, toplumsal açıdan çeşitliliğin barındığı kentlerde herkesin eşit şekilde temsil edilmesini sağlayarak toplumsal adaletin sağlanmasına da katkı sunar. Bu sayede kararlar toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda alınmış olur ve toplumun kente olan aidiyeti güçlenir. Aynı zamanda vatandaş katılımı yönetimin meşruiyetini güçlendirir ve halkın kararlara olan bağlılığını destekler. Yeni Kentsel Gündem maddeleri bu doğrultuda ele alındığında, 13(b), 15(b), 15(c)(ii), 37, 41, 42, 48, 81, 86, 90, 92, 148, 155 ve 156'ncı maddelerin kentlerde karar alma, planlama ve takip süreçlerine sivil katılımın teşvik edilmesinin önemine işaret ederken; 13(b) maddesi aynı zamanda kent sakinlerinin aidiyet duygusunun desteklenmesinin gerekliliğine de vurgu yapar. Gündemin 25, 31, 38, 72 ve 97 ve 105'inci maddeleri ise katılımcı konut politikalarının geliştirilmesi ile kentsel mekânın düzenlenmesine yönelik katılımın teşvik edilmesini taahhüt eder.

Alternatif yönetim modelleri geliştirilmeli (İlke 12): Kent içinde yaşayan farklı insanların veya toplulukların ihtiyaçlarının da çeşitli olması, demokrasinin çoğulculuğa duyarlı olmasını gerektirir. Böyle bir yaklaşım, yalnızca baskın çoğunluğun istekleri yerine azınlık grupları da dahil herkesin istek ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlayarak ortak bir refahın oluşmasına katkı sunar. Çoğulcu demokrasi, merkezi hükümetin güç ve yetkilerinin yerel yönetimlere aktarıldığı yerinden yönetim modeli gibi, kent içinde vatandaşlar arası istişareye imkân tanıyan herkese açık kamusal alanlar ve dijital platformların kurulması gibi ve kentlilerin alınan kararlara katılımını kolaylaştıran ve ihtiyaçlarını doğrudan aktarmalarına imkân tanıyan teknoloji temelli dijital platformların oluşturulması gibi alternatif yönetim modellerine ihtiyaç duyar. Bu doğrultuda Yeni Kentsel Gündem'in 15(b), 15(c)(ii) ve 92'nci maddeleri sivil katılımın ve istişarenin kentsel yönetim için önemini kabul eder. 81, 87, 141, 149, 154'üncü maddeler, yönetimin bütün düzeyleri arasındaki paylaşımının, etkili uygulama araçlarının oluşturulmasına katkı sunacağını ve yerel yönetimler arasında güçlü eşgüdümü ve iş birliğini sağlayacağını kabul eder. Bunun yanı sıra 89, 90 ve 91'inci maddeler, yerindenlik ilkesine yönelik politika ve yasal çerçevelerin sağlanmasını ve böylece yerel

yönetimlerin güçlendirilmesini taahhüt eder. Gündemin 157, 158 ve 159'uncu maddeleri, kentsel gelişim politikalarına dair etkin izleme ve değerlendirme yapmaya yönelik gelir, cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken, göçmenlik statüsü, engellilik durumu gibi verilerin -gizlilik haklarının gözetilmesi şartıyla- analizi için veri ve istatistik kapasitelerinin güçlendirilmesini desteklerken madde 156 ve 160 ise, yerel yönetimler ve vatandaşlar arasında bilgi aktarımının kolaylaştırılması amacıyla teknolojiden yararlanarak katılımcı veri platformlarının oluşturulmasını teşvik eder.

Kentlilerin yurttaşlık bilinci desteklenmeli (İlke 13): Bookchin'in Antik Yunan'da kent devletlerinin yurttaşların etik birliği olduğuna ve bu açıdan güçlü bir yurttaşlık kültürü barındırdığına ilişkin görüşü doğrultusunda, yurttaşlık kavramını kent sakinlerinin kentlerine ve birbirlerine karşı duydukları bir sorumluluk olarak ve demokrasinin temel taşlarından biri olarak tanımlamak mümkündür. Bir kentte yurttaşlık ya da başka bir ifadeyle kentli olma bilinci desteklendiğinde kente ilişkin kararlarda sivil katılımın artacağı, böylelikle kentlilerin yaşam alanlarına yönelik aidiyetinin pekişeceği söylenebilir. Bu açıdan kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kent içinde ortak refahın oluşturulması, demokratik yönetişimin sağlanması ve bireylerin kendi haklarını savunup başkalarına saygı göstermeleri için kentlilerin yurttaşlık bilincinin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde kentlerin yurttaşlık bilincinin desteklenmesine ilişkin herhangi bir madde ile karşılaşılmamıştır.

Kentlerde müzakere ortamı sağlanmalı (İlke 14): Demokratik yönetişimin bir gerekliliği olan bu ilke demokratik katılımın teşvik edilmesini ve toplumsal açıdan farklılık ve heterojenlik içeren kentlerde çeşitli görüşlerin paylaşılıp tartışılmasına imkân sağlanmasını hedefler. Kente dair kararların çok sesli bir ortamda alınması birbirine yabancı olan insanların yeni perspektifler kazanmasına yardımcı olurken aynı zamanda kapsayıcı ve adil kararların alınması sağlanmış olur. Müzakere edilerek alınmış bir kararın, toplumsal açıdan kolayca benimseneceğini ve dolayısıyla meşruiyetinin sağlanacağını da söylemek mümkündür. Aynı zamanda müzakere ortamı, farklı kişi ve gruplar arasında diyaloga imkân verdiği için karşılıklı anlayışı artıran bir faktör olarak toplumsal birlik duygusunun pekişmesine ve ortak refahın sağlanmasına katkı sunar. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde, 42 ve 155'inci madde, paydaşlar arası etkileşimin artırılması için toplumun her kesimine diyalog için fırsat sunulmasına dikkat çeker. Madde 92, kentsel politika ve planlama süreçlerinin tasarım, bütçeleme,

uygulama ve değerlendirme gibi her adımında herkese açık istişareye yönelik platformların sağlanması teşvik eder. 109'uncu madde ise kent içindeki muhtemel çatışmaların önlenmesi ve arabuluculuk tedbirlerinin sağlanması için stratejilerin geliştirilmesini destekler.

Kentliler arasında fikir birliği ya da uzlaşmacı yaklaşım desteklenmeli (İlke 15): Demokratik yönetişimin gerçekleşebilmesinin bir alt koşulu olan bu ilke, çatışmaların çözümü için bir yaklaşım önerisinde bulunur. Farklılıkların bir arada yaşadığı kentlerde farklı düşüncelerin, isteklerin ve beklentilerin olması kentsel çatışmaları doğurur. Bu noktada kentsel refahı etkileyen ve kentlerin sürdürülebilirliğini sekteye uğratan çatışmaların, demokratik bir yöntem ile çözümü için kentliler arasında fikir birliği ya da uzlaşmacı bir yaklaşımın kurulması gerekmektedir. Söz konusu yaklaşım, kentlilerin, sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin kısacası kentte yaşayan bütün paydaşların sorunlar karşısında iş birliği yaparak ortak bir çözüme ulaşılmasını hedefler. Kararların demokratik bir süreçle alınmasını sağlayan bu yaklaşım, toplumsal uzlaşmayı sağlar ve kentlerin kapsayıcı gelişimine katkı sunar. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde 15(c)(i), 29, 92, 95 ve 149'uncu maddeler, kentsel politikaların geliştirilmesi ve uygulanması için tüm yönetim düzeyleri arasında herkese açık iş birliğinin ve istişarenin sağlanmasını teşvik eder. Madde 47 ve 48, kentsel ekonomik kalkınmanın desteklenmesi için tüm yönetim kademeleri ve ilgili paydaşlar arasında iş birliğini sağlayan uygun adımları taahhüt eder. 87'nci madde yerel yönetimler arasında çok seviyeli istişare mekanizmalarının kurulmasını desteklerken; madde 109, yeterli ve uygun fiyatlı konut ve temel hizmetlerin sağlanması ile kaçak yerleşimlerin iyileştirmesine yönelik yapılan stratejilerde çatışmanın önlenmesi ve arabuluculuk tedbirlerinin kapsanmasına işaret eder. Yeni Kentsel Gündem'in söz konusu maddelerinin ilgili paydaşlar arasında iş birliğinin sağlanmasına yönelik maddeler olduğu düşünülse de özel olarak fikir birliği veya uzlaşmacılığın, kentsel çatışmaların çözümüne yönelik bir yaklaşım olarak ele alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kentlerin güvenliği sağlanmalı (İlke 16): Kentler, sakinlerinin güvenliğini sağlama amacıyla kurulmuş olsa da çağdaş kentler birçok tehlike ve güvensizliği içinde barındıran alanlara dönüşmüştür (Bauman, 2003, s. 29). Güvensizliği yaratan sebepler arasında artan göçmen nüfusu, terör saldırısı, yangın, deprem, tsunami, sel gibi doğa olayları ile insan kaynaklı kentsel felaketler sayılabilir. Bu açıdan kentlerin güvenliğinin sağlanması, vatandaşların refahının, ekonomik gelişmenin ve kentlerin

sürdürülebilirliğinin sağlanması için oldukça temel bir gereklilik olarak ele alınmalıdır. Ancak kentin ileri düzeyde güvenlik önlemlerine sahip olması, kentin güvenli bir yer olmasından ziyade kentin tehlike altında olduğunun bir göstergesi olarak da yorumlanır (Chan, 2019, s. 127). Bu noktada kentsel ve yerel yönetimlerin, doğa olaylarına ve insan kaynaklı olası felaketlere karşı gerekli önlemleri almış olması ya da olası bir durumda kentlilerin güvenliğini sağlamak üzere gerekli politikaları belirlemiş olması kentlerin güvenliğinin sağlanması için gereklidir. Ayrıca kent içinde tehlike arz edebilecek fabrikaların yaşam alanlarından uzakta konumlanması, kentin planlanması hususunda ele alınabilecek güvenlik önlemlerinden biri olarak sayılabilir. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde, 11, 13(b), 14(a), 34, 37, 39, 40, 50, 53, 67, 99, 100, 103 ve 109'uncu maddeler kentlerin her türlü suç ve şiddet unsuruna karşı güvenliğinin sağlanmasını, güvenli kamusal alanların oluşturulmasını teşvik ederken 32, 33, 95, 109'uncu madde ayrıca kent içindeki yapıların güvenli ve dayanıklı yapılmasını taahhüt eder.

Bu bölümde değerlendirmeye alınan ve politik nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri Şekil 3.5.'te sunulmuştur.

	Kent Etiği İlkeleri	Yeni Kentsel Gündem'in ilişkili maddeleri
İLKE 10	Demokratik yönetim sağlanmalı	13(b), 15(b), 15(c)(ii), 29, 37, 40, 41, 42, 48, 81, 86, 87, 90, 91, 92, 97, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156
İLKE 11	Alınan kararlarda vatandaş katılımı sağlanmalı	13(b), 15(b), 15(c)(ii), 25, 31, 37, 38, 41, 42, 48, 72, 81, 86, 90, 92, 97, 105, 148, 155, 156
İLKE 12	Alternatif yönetim modelleri geliştirilmeli	15(b), 15(c)(ii), 81, 87, 89, 90, 91, 92, 141, 149, 154, 156, 157, 158, 159, 160
İLKE 13	Kentlilerin yurttaşlık bilinci desteklenmeli	-
İLKE 14	Kentlerde müzakere ortamı sağlanmalı	42, 92, 109, 155
İLKE 15	Kentliler arasında fikir birliği ya da uzlaşmacı yaklaşım desteklenmeli	15(c)(i), 29, 47, 48, 87, 92, 95, 109, 149
İLKE 16	Kentlerin güvenliği sağlanmalı	11, 13(b), 14(a), 32, 33, 34, 37, 39, 40, 50, 53, 67, 95, 99, 100, 103, 109

POLİTİK

Şekil 3.5. Politik nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri

3.3.4. Çevresel nitelikteki kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme

Kentlerin çevresel sürdürülebilirliği önceliklendirilmeli (İlke 17): Dünya nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı kentlerde insan merkezli yaklaşıma ve nüfus artışına bağlı olarak kaynakların hızlı tüketimi, doğanın tahrip edilmesi ve yüksek oranlarda CO₂ üretilmesi gibi etkenler yaşam kalitesini etkileyerek kentlerin sürdürülemez yerler haline gelmesine neden olmuştur. İnsan yaşamının devamlılığının ancak çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ile mümkün olacağına anlaşılması ise kentlerin çevresel sürdürülebilirliğinin önceliklendirilmesini gerektirmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik, çevresel kaynakların ve ekosistemin korunması ile; enerji verimliliğinin sağlanması için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, su, hava ve deniz kirliliğinin azaltılması ve atık yönetimi ile; arazinin sürdürülebilir yönetimi ile; enerji verimli ve sürdürülebilir inşaat malzemelerinin kullanıldığı, CO₂ salınımı düşük, dayanıklı yapılar ve altyapı sistemlerinin oluşturulması ile; sürdürülebilir üretim ve tüketimin teşvik edilmesi ile; ve çevre odaklı politikaların geliştirilmesi ile sağlanabilir. Yeni Kentsel Gündem maddeleri bu perspektif ile değerlendirildiğinde, 13(g), 14(c), 63, 64, 65, 67, 79, 118 ve 119'uncu maddelerin, doğal ve insan kaynaklı afetlere karşı direncin ve müdahalenin geliştirilmesini ve aynı zamanda iklim değişikliğinin zararlarının azaltılarak sonuçlarına uyum sağlanmasını teşvik ettiği görülmektedir. 13(h), 14(c), 63, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 75, 88, 95 ve 120'nci maddeler, ekosistemin korunup iyileştirilmesini deltalar ve kıyı alanları gibi çevresel olarak hassas alanlara özen gösterilmesini ve kaynakların sürdürülebilir üretim ve tüketiminin sağlanmasını destekler. Bunun yanı sıra 54, 67, 71, 73, 74, 118 ve 119'uncu maddeler, su, hava, deniz ve gürültü kirliliğinin azaltılmasını taahhüt ederken, 73, 74, 76, 118, 119, 121, 122 ve 123'üncü maddeler atık yönetiminin sağlanmasını destekler. Gündemin 75, 119 ve 121'inci maddeleri yenilenebilir enerji kullanımını; 70 ve 95'inci maddeler ise kent içindeki temel hizmetlerin yerel tedarik zincirleri ile karşılanmasını teşvik eder. Bu sayede uzak mesafelerde bulunan üretim ve tüketim materyallerinin erişiminde yaşanabilecek zorlukların önüne geçilir ve enerji verimliliğine katkı sağlanır. 14(c), 49, 51, 98 ve 104'üncü maddeler arazinin sürdürülebilir yönetiminin önemine dikkat çeker ve çarpık kentleşmenin önlenmesi için kentsel gelişmenin sınırlandırılması gerektiğini vurgular. Afetlere karşı dayanıklı, kaynak ve enerji verimliliğinin gözetildiği sürdürülebilir kentsel yapıların inşa edilmesi ise gündemin 14(c), 44, 50, 51, 54, 75, 76, 95 ve 119'uncu

maddelerinde desteklenirken, gündemin 94, 95, 106, 121, 123 ve 124'üncü maddeleri, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilmesini destekler.

Bu bölümde değerlendirmeye alınan ve çevresel nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri Şekil 3.6.'da sunulmuştur.

	Kent Etiği İlkeleri	Yeni Kentsel Gündem'in ilişkili maddeleri	ÇEVRESEL
İLKE 17	Kentlerin çevresel sürdürülebilirliği önceliklendirilmeli	13(g), 13(h), 14(c), 44, 49, 50, 51, 54, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 88, 94, 95, 98, 104, 106, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124	

Şekil 3.6. Çevresel nitelikteki kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri

3.3.5. Kentsel planlama ile ilişkili kent etiği ilkeleri çerçevesinde değerlendirme

Kentler yeterli ve erişilebilir kamusal alanlara sahip olmalı (İlke 18): Kamusal alanlar, farklı insanlar ve kültürler arası diyaloga ve etkileşime, kültürel ifadeye imkân tanıyan, kapsayıcı niteliğiyle kentliler arasında topluluk duygusunu pekiştirerek çoğulcu bir toplumu destekleyen bir güce sahiptir (Canniffe, 2006, s. 88; Mostafavi, 2017, s. 13). Aynı zamanda yeşil alana sahip açık kamusal alanlar, insan sağlığını ve refahını destekleyici özelliktedir. Yeni Kentsel Gündem'in 13(b), 37, 53, 67, 100 ve 109'uncu maddeleri kentlerin yeşil ve kaliteli kamusal alanları olması gerektiğine işaret ederken; 53, 99 ve 109'uncu maddeleri aynı zamanda kamusal alanların erişilebilir olması gerektiğine dikkat çeker. Gündemin 97 ve 100'üncü maddeleri ise kamusal alanların kapsayıcı özelliğine vurgu yaparak sosyal ve mekânsal ayrışma ile soylulaştırmadan kaçınan kamusal alan tasarımlarını destekler.

Farklı işlevsel alanlar bir arada tasarlanmalı (İlke 19): Eğitim, barınma, ticaret ve kamusal alan olmak üzere farklı işleve sahip alanların kent içinde fiziksel olarak birbirinden kopuk ve uzak şekilde planlanması, kent etiği için büyük bir öneme sahip olan farklı insanlar arası etkileşimi sekteye uğratır. Oysa, farklı işlevsel alanlar bir arada bulunduğu hem nesiller arası hem kültürler arası etkileşimi doğuran yeni karşılaşmaların oluşma ihtimali artar. Yeni Kentsel Gündem bu doğrultuda

değerlendirildiğinde, madde 37'nin kamusal alanların çok fonksiyonlu alanlar olmasını taahhüt ettiği görülmektedir. 51 ve 98'inci maddeler ise, kentlerde çok merkezliliği teşvik ederek karma kullanıma imkân sağlayan mekânsal alanların tasarlanmasını destekler.

Mimari dilin çeşitli olmasına imkân sağlanmalı (İlke 20): Kentler toplumsal yapının çeşitlilik içerdiği yerlerdir ve bu açıdan kent etiğinin sağlanmasında önemli bir niteliği oluşturan kapsayıcılığın gözetilmesi ilkesi doğrultusunda, kent içinde yaşayan herkesin kent içinde kimliğinin yansıtılmasına fırsat verilmelidir. Bu sebeple kentsel kimliğin bir tezahürü olarak kent içinde mimari dilin çeşitli olmasına imkân sağlanması, toplumsal çeşitliliği ve kapsayıcılığı destekleyen, aidiyeti güçlendiren bir etki yaratır. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan değerlendirildiğinde kentlerde mimari dilin çeşitliliğinin sağlanmasına yönelik herhangi bir madde ile karşılaşılmamıştır.

Kentsel planlama değişime açık olmalı (İlke 21): Çağın ruhunun ve değer sistemlerinin hızlı değişimi, toplumun ve doğal olarak kentin ihtiyaçları üzerinde de bir değişim gerektirir. Teknolojik ilerlemeler ile sosyal, ekonomik ve çevresel yeniliklerin yeni mekânsal ihtiyaçları ortaya çıkarması, kentsel planlamanın gelecekteki ihtiyaçlara yönelik değişen ve uyum sağlayan, esnek bir niteliğe sahip olmasını gerektirir. Bu açıdan kentsel planlamada esnekliğin sağlanması, kentlerin değişen koşullara karşı uyumlanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması hususunda önemli bir faktör olarak ele alınır. Yeni Kentsel Gündem, söz konusu ilke ile ilişkili değerlendirildiğinde 52'nci maddenin kentsel genişleme ihtiyacına bağlı olarak -çarpık kentleşmenin önlenmesi de göz önüne alınarak- mekânsal gelişme stratejilerinin teşvik edilmesi gerektiğine işaret ettiği görülmektedir. 94'üncü madde ise kentsel planlamaya, değişen sosyal ve ekonomik koşullara uyum sağlaması için esneklik kazandırılması gerektiğini vurgular ve aynı zamanda mevcut planların, teknolojik yeniliklerden yararlanmak ve daha iyi yaşam koşulları oluşturmak üzere sistematik olarak değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çeker.

Kent içindeki planlar yerel ölçekte yapılmalı (İlke 22): Kentsel planlamanın büyük ölçekte ve tektipleştirici yaklaşımı kent etiği için önemli bir faktör olan kentsel çeşitliliği engeller. Oysa yerel ölçekte yapılan planlama, kentin sorunlarını ve kentlilerin ihtiyaçlarını daha kolay tanımlayabilen yerel yönetimlerin sürece dahil edilmesini sağlayarak, kent içinde yerin ihtiyacına yönelik noktasal önerilerin geliştirilmesine katkı sunar. Ayrıca bu tür bir yaklaşım, tasarım, uygulama ve planlama süreçlerinde toplumsal katılıma imkân tanır, böylelikle hem kentlerin çeşitliliği hem de toplumsal kapsayıcılığın teşvik edilmesi sağlanmış olur. Yeni Kentsel Gündem'in maddeleri bu doğrultuda

incelendiğinde hiçbir maddenin yerel ölçekte planlama yapılması hususuna değinmediğine ulaşılmıştır.

Kentsel planlar iş birlikçi yaklaşımla yapılmalı (İlke 23): Kentsel planlamanın iş birlikçi yaklaşımla yapılması, planlama sürecine kentlilerin, sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün ve yerel yönetimlerin dahil edildiği, katılım odaklı planlama anlayışını ifade eder. Böylesi bir yaklaşım toplum içindeki çeşitli görüşlerin karşılıklı etkileşimini sağlayarak karşılıklı anlayışı pekiştirirken kentlilerin kente olan aidiyetinin artmasına da katkı sunar. Ayrıca iş birlikçi yaklaşım ile alınan kararlar, kapsayıcılık ilkesinin gözetilmesi ile ortaklaşa alındığı için kararların adil ve kolayca benimsenebilen nitelikte olduğu söylenebilir. Yeni Kentsel Gündem bu doğrultuda ele alındığında madde 97 ve 119, kentsel gelişmenin sağlanmasında katılımcı planlama yaklaşımlarının önemine işaret eder. Benzer şekilde madde 153 de kentsel gelişim süreçlerinde çok paydaşlı ortaklıkları teşvik ederken madde 105 konut ihtiyacının karşılanması özelinde katılımcı planlamanın önemine dikkat çeker. Son olarak 81'inci madde Yeni Kentsel Gündem'in gerçekleştirilmesi hususunda katılımcı planlamanın gerekliliğini vurgular.

Kentsel kimlik yapılı çevrede yansıtılmalı (İlke 24): Her kentin tarihi, kültürel ve doğal özelliklerine bağlı zaman içinde oluşmuş bir karakteri vardır. Bir kenti özgül kılan, diğer kentlerden ayıran bu tür özelliklerin yapılı çevrede yansıtılması, kentte yaşayan kişilerin kente dair fikirlerinin gelişmesine, aidiyet duygularının güçlenmesine ve kişiler arasında kente dair ortak bir anlam yaratılması ile toplumsal bağların güçlendirilmesine katkı sunar. Bu doğrultuda kentin sahip olduğu, yapısal çevrede gözlemlenebilen tarihi ve kültürel niteliklerinin korunması; yeni yapı, kamusal alan ve her türlü kentsel unsurun ise kentsel kimliğe uygun olarak tasarlanması kentin etiği için önemlidir. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan ele alındığında 37'nci madde, kentlerdeki cadde, kaldırım, bisiklet yolları, meydanlar, su kenarları ile bahçe ve parkların kültürel ifadeye imkân tanıyacak şekilde tasarlanmasını taahhüt ederken; 38'inci madde ise, müzeleri, yerli kültürleri, dilleri, geleneksel bilgileri ve sanatı oluşturan, kentin doğal ve kültürel mirasının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik politikaları taahhüt eder.

Kentler acil durumlara karşı eylem planına sahip olmalı (İlke 25): Kentlerin sürdürülebilirliği ve kent etiğinin korunabilmesi için her türlü afet, felaket gibi acil durumlara karşı kentin hazırlıklı olması gerekir. Öyle ki eylem planı olmayan kentlerin herhangi acil ve beklenmedik bir olumsuzluk karşısında harekete geçmesinin oldukça zor olacağı, bu durumun ise çatışmaları ortaya çıkararak kentlerin sürdürülebilirliğini ve

yönetimini sekteye uğratacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, iklim değişikliği, göç, olası salgın, savaş, terör ve doğal afetler karşısında kentin dirençliliği, vatandaşların güvenliğinin sağlandığı acil ve etkin bir müdahale ile mümkün olacaktır. Kentlerin acil durumlara karşı eylem planına sahip olması, acil bir durumda kentlilerin güvenliğinin korunmasında, koordinasyonun ve müdahalenin etkili bir biçimde sağlanmasında, kentsel kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasında ve söz konusu acil durumun organize bir şekilde karşılanıp çözüme kavuşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra kentlerin, tehdit altında olup olmadığına bakılmaksızın her zaman için önleyici ve iyileştirici bir bakım onarım politikasına ihtiyacı vardır (Amin, 2006, s. 1015). Yeni Kentsel Gündem bu doğrultuda değerlendirildiğinde, 13(g), 65, 67, 77, 78, 101, 119 ve 144'üncü maddelerin, kentlerde afet riskinin azaltılmasını, afet risk yönetimi ile afetlere karşı direnç ve müdahale etkinliğinin geliştirilmesini teşvik ettiği görülmektedir. 101'inci madde yukarıdakilere ek olarak, acil durum ve tahliye prosedürlerinin oluşturulması gibi afet planlarına yönelik kapasite gelişimini de desteklemektedir. 13(g), 79, 80, 101 ve 144'üncü maddeler ise iklim değişikliğine uyum sağlanmasını, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik direnç oluşturulmasını ve buna uygun politikaların geliştirilmesini teşvik eder. Gündemin 14(c), 77 ve 78'inci maddeleri afet riskinin azaltılmasına yönelik dayanıklı kentsel yapılar kurulmasına yoğunlaşırken, madde 29 krizlerden etkilenen insanlara yönelik hizmetlerin, konut ve uygun iş imkanlarının sağlanmasını taahhüt ederek krizin etkilerinin hafifletilmesini amaçlar. Son olarak 30'uncu madde silahlı çatışmaların yaşandığı yerlerde kentsel hizmetin devamlılığı için hükümetlerin ve sivil toplumun desteğe ihtiyaç duyduğuna işaret ederken; 63 ve 64'üncü maddeler ise kentlerin doğal ve insan kaynaklı afetler ve iklim değişikliğine bağlı riskler karşısında tehditlere açık olduğunu kabul eder.

Bu bölümde değerlendirmeye alınan ve kentsel planlama ile ilişkilenen kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri Şekil 3.7.'de sunulmuştur.

	Kent Etiği İlkeleri	Yeni Kentsel Gündem'in ilişkili maddeleri
İLKE 18	Kentler yeterli ve erişilebilir kamusal alanlara sahip olmalı	13(b), 37, 53, 67, 97, 99, 100, 109
İLKE 19	Farklı işlevsel alanlar bir arada tasarlanmalı	37, 51, 98
İLKE 20	Mimari dilin çeşitli olmasına imkân sağlanmalı	-
İLKE 21	Kentsel planlama değişime açık olmalı	52, 94
İLKE 22	Kent içindeki planlar yerel ölçekte yapılmalı	-
İLKE 23	Kentsel planlar iş birliği yaklaşımıyla yapılmalı	81, 97, 105, 119, 153
İLKE 24	Kentsel kimlik yapılı çevrede yansıtılmalı	37, 38
İLKE 25	Kentler acil durumlara karşı eylem planına sahip olmalı	13(g), 14(c), 29, 30, 63, 64, 65, 67, 77, 78, 79, 80, 101, 119, 144

Şekil 3.7. Kentsel planlama ile ilişkilenen kent etiği ilkelerini içeren Yeni Kentsel Gündem maddeleri

3.3.6. Bölüm değerlendirmesi

Bu bölümde yapılan değerlendirmede Yeni Kentsel Gündem'in içerdiği 175 madde incelenmiş, çalışma kapsamında 143 maddenin değerlendirilmeye alınması uygun bulunmuş ve her madde, kent etiği literatürüne göre daha önce belirlenmiş kent etiği ilkeleri¹³ çerçevesinde, anlam yakınlığı olup olmamasına göre yorumlanmıştır. Söz konusu kent etiği ilkeleri, ilkenin kentle hangi açıdan ilişkilendiğine yönelik toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlamaya ilişkin gruplara ayrılmış, gündem de bu doğrultuda ayrı gruplar altında değerlendirilmiştir. Yeni Kentsel Gündem'in kentin farklı boyutlarına yönelik ayrı gruplar altında değerlendirmeye alınması ile, kentin hangi boyutu ile ne kadar ilişkili olduğunu saptamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan değerlendirmeye göre, kentin her bir boyutunun gündemin kaç maddesi ile ilişkilendiği, nicelik bakımından bir veri vermektedir. Kentin toplumsal niteliği ile 94 madde, ekonomik niteliği ile 48 madde, politik niteliği ile 91 madde, çevresel niteliği ile 35 madde ve son olarak kentsel planlama ile 35 madde eşleştirilmiştir. Bu verilerin ışığında, Yeni Kentsel Gündem'in kentin toplumsal ve politik niteliklerine ağırlık verdiğini, kentin ekonomik ve çevresel nitelikleri ile kentsel planlamaya ilişkin daha az öneri içerdiğini söylemek mümkündür. Gündemin en çok yoğunlaştığı konular:

- toplumsal açıdan toplumsal eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması ve bununla oldukça ilişkili olarak kapsayıcılığın gözetilmesi ve kamusal hizmetlere kentlilerin eşit erişiminin sağlanması;
- politik açıdan demokratik yönetişimin sağlanması ve bununla ilişkili olarak vatandaş katılımının sağlanması;
- ekonomik açıdan sosyal adalet ilkesi ile de oldukça ilişkili olan herkes için uygun fiyatlı ve erişilebilir konut ihtiyacının sağlanması;
- çevresel açıdan çevresel sürdürülebilirliğin önceliklendirilmesi;
- kentsel planlamaya ilişkin ise kentlerin acil durumlara karşı eylem planına sahip olması olarak sayılabilir.

Bunun yanı sıra gündemin, bazı kent etiği ilkeleri ile hiçbir ilişki kurmadığı görülmüştür. Bu ilkeler, politik nitelikteki kentlilerin yurttaşlık bilinci desteklenmeli ilkesi ile kentlerde mimari dilin çeşitli olmasını ve kent içindeki planların yerel ölçekte yapılmasını öneren kentsel planlama ilkeleridir.

¹³ bkz. Şekil 2.5.

Yapılan değerlendirmede ulaşılan bir diğer sonuç ise, Yeni Kentsel Gündem'in içerdiği 29 maddenin kent etiği ilkelerinin dışında kalmış olmasındır. Bu maddeler ve değindiği konular aşağıda açıklanmıştır:

- Madde 13(e), kentlerin dengeli, sürdürülebilir ve bütünleşik bir kentsel ve bölgesel kalkınma için merkezi gücüne işaret eder.
- Madde 13(f), kentlerde ulaşımın herkes için erişilebilir olmasına dikkat çekerek hem yolcu hem yük taşımacılığında enerji verimliliği yüksek ulaşım sistemlerini teşvik eder.
- Madde 15(c)(iii), kentleşmenin etkisini olumlu hale getirmek için bütünleşik kentsel ve bölgesel planlamanın önemine işaret eder.
- Madde 23, Yeni Kentsel Gündem'in sürdürülebilir kentsel gelişme için bir araç olarak kullanıldığını ifade eder.
- Madde 24, sürdürülebilir kalkınmanın bütünleşik sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarını temel aldığını ve kentsel gelişmenin sağlanması için dönüştürücü taahhütlerde bulunduğunu ifade eder.
- 66 ve 116'ncı maddeler, yenilikçi ulaşım teknolojilerinden yararlanan akıllı ve evre dostu bir Şehir yaklaşımını benimser.
- Madde 82, sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması için kentsel ve kırsal kalkınma stratejilerini destekler.
- Madde 83, Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kentsel gelişme alanında eşgüdümünün ve iç tutarlılığının iyileştirilmesine ihtiyaç duyduğunu vurgular.
- Madde 84, devletlerin, uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ruhuna aykırı uygulamalardan kaçınmaları gerektiğini vurgular.
- 85 ve 93'nc maddeler, Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan diğer kılavuzlarda yer alan maddelerin kabul edildiğini belirtir.
- Madde 102, kentsel planlama ve tasarımı kapasitesini iyileştirmek üzere kent plancılara eğitim verileceğini taahhüt eder.
- Madde 113, güvenli ve sürdürülebilir ulaşım ve taşımacılık sistemlerinin geliştirilmesini, yaya güvenliğinin sağlanmasını, bisikletli ulaşımın desteklenmesini, motosiklet güvenliğinin sağlanmasını taahhüt eder. Ayrıca

her çocuğun okula güvenli ve sağlıklı bir yolculukla ulaşımının sağlanmasının önceliklendirildiğini belirtir.

- Madde 115, ulaşım ağlarının faydalarını değerlendirmek üzere mekanizmalar ve ortak çerçeveler geliştirileceğini belirtir.
- Madde 117, ulaşım ile kentsel ve bölgesel planlama birimleri arasında yapılacak planlama ve politika çerçevelerinin daha iyi koordine edilmesi gerektiğine dikkat çeker.
- 126, 127, 128 ve 129'uncu maddeler, Yeni Kentsel Gündem'in uygulanmasına yönelik genel kabullere işaret eder ve Birleşmiş Milletler tarafından daha önceden geliştirilen eylem planlarının kabul edildiğini belirtir.
- Madde 133, kentin kalkınmasına yönelik özel sektörün, ticaretin, yatırım ve inovasyonun önemine işaret eder.
- Madde 134, ulusal vergiler, harçlar ve hizmet bedellerinin savunmasız durumda olan kişilerin orantısız bir şekilde etkilenmesini önleyici bir şekilde, uygun politika ve kapasite gelişimi ile belirlenmesini taahhüt eder.
- Madde 135, öngörülebilir kaynakları sağlamak, gelir ve harcama yönetim yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla sağlam ve şeffaf sistemlerin geliştirilmesini destekler.
- Madde 139, sürdürülebilir borçlanma yönetimine ilişkin yeterli gelir ve kapasitelerle desteklenen güçlü yasal ve düzenleyici çerçevelerin oluşturulmasını destekler.
- Madde 142, Yeni Kentsel Gündem'in özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanması için, çok taraflı finans kuruluşlarını, kalkınma bankalarını ve kalkınma finansmanı sağlayan kuruluşları finansal destek vermeye davet eder.
- Madde 143, iklim değişikliği azaltım ve uyum eylemlerine yönelik finansal araçlara ve fonlara erişimi destekler.
- Madde 145, sürdürülebilir kentsel ve bölgesel gelişme için uluslararası kamu finansmanının kullanımını destekler.
- Madde 146, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması için uluslararası ve kentler arası iş birliğinin önemine işaret ederek söz konusu iş birliğine yönelik fırsatların genişletilmesini destekler.

- Madde 150, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması için bilim, teknoloji ve inovasyon alanında iş birliği ve bilgi alışverişine ihtiyaç olduğunu vurgular.

Yapılan değerlendirme sonucunda Yeni Kentsel Gündem'in değındiğı kent sorunlarının kent etiğı literatürü ile oldukça benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Kent etiğı kavramı kentlerin içinde bulunduğı sorunların çözümüne ve kentlerin bu sayede sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik geliştirilen etik eylem odaklı bir kavramdır. Yeni Kentsel Gündem ise kentleşmeyi bir potansiyel olarak ele alır ve kentleşmenin kentlerde yarattığı olumsuz etkilerin tersine çevrilmesi için yeni bir kentsel paradigmaya ihtiyaç olduğunu savunarak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi çerçevesinde uluslararası geçerliliğı olan bir deklarasyon sunar. Bu doğrultuda kent etiğı kavramı ile Yeni Kentsel Gündem'in kente yönelik amaçlarının da benzeştiğini söylemek mümkündür. Yeni Kentsel Gündem'in maddeleri etkileri uzun vadede hissedilebilecek şekilde bütün kentler için genel önerilerde bulunurken, kent etiğı kavramı her kentin benzersiz olduğunu kabul eder ve bu yüzden hem kent özelinde hem de kent içindeki lokal bir nokta özelinde bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini savunur. Ayrıca kent etiğı, kentlilerin etik eylemine odaklı bir yaklaşım olarak değışimlerin kısa vadede gerçekleşmesini sağlayabilir. Sonuç itibari ile, Yeni Kentsel Gündem özel olarak kentin etiğinin sağlanmasına yönelik bir madde içermese de, dolaylı olarak gündem maddelerinin kentin etiğini geliştirmeye yönelik önerilerde bulunduğunu söylemek mümkündür, ve bu açıdan hükümetlerin ve yerel yönetimlerin, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış olan Yeni Kentsel Gündem deklarasyonunu, -kentlerin ve yerel bölgelerin potansiyellerinin ve sorunlarının göz önünde bulundurulması şartıyla uygulamak üzere dikkate alması gerektiğı düşünülmektedir. Bununla beraber, Yeni Kentsel Gündem'in, kendisini eylem odaklı bir belge olarak tanımlamasına ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin uygulanmasını ve yerelleştirilmesini amaçlamasına rağmen, deklarasyonda ifade edilen taahhütlerin eyleme dönüşümünün nasıl gerçekleşeceği ve eylemlerin nasıl değerlendirileceğine dair bir çerçeve çizmemesi, deklarasyonun amaçladığı hedeflere ulaşması konusunda yetersiz kaldığını göstermektedir. Ayrıca deklarasyonun sunduğı taahhütlerin, ulusal ve yerel otoriteler, sivil toplum kuruluşları, planlamacılar ve kentliler gibi kent paydaşları arasında sorumluluk paylaşımına yönelik bir öneri içermemesi de yine deklarasyonun bir diğere uygulama zorluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni Kentsel Gündem'in önerilerinin ve

taahhütlerinin eyleme dönüşmesi ve yerelleşmesi için, hem yerel yönetimlerin karar alma süreçlerindeki gücünün desteklenmesi hem de önerileri uygulamalar üzerinden ifade edebilmek adına iyi uygulamaların ele alındığı bir rehberin hazırlanması gerektiği düşünülmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışma, insan ve doğa ilişkisinde kritik bir rol oynayan, etki alanı sebebiyle tarih, sosyoloji, ekonomi, mimarlık gibi pek çok disiplinin araştırma alanı olan kenti kapsamına alarak, günümüz kentlerinin karşı karşıya kaldığı sorunlar karşısında sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik güncel bir yaklaşım sunan kent etiği kavramını incelemeye almıştır.

Kent etiği kavramının literatürdeki yerini konumlandırmak amacıyla, kavramın mimarlık, çevre ve kent alanları ile ilişkilendiği düşünülmüş ve bu doğrultuda, söz konusu alanlarda bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan tarama ile, mimarlık disiplinde yer alan etik-estetik tartışmalarının, çevreye yönelik yaklaşımların ve kent sosyolojisine yönelik çalışmaların, kent etiği kavramının gelişimine katkı sağlayan alanlar olduğuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra toplumsal değişimlerin ve gelişmelerin, söz konusu alanların her biri üzerinde önemli etkiler yarattığına ulaşılmış; kentlerin ise bütün bu ilişkilerin yaşandığı mekân olarak her türlü değişimden birincil şekilde etkilendiği ve toplumun bir tür yansımaları oluşturması sebebiyle özel bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada böyle bir yöntemin izlenmesi, başka bir deyişle, asıl çalışma için bir ön hazırlık çalışması yapılması, kavramsal çerçevenin kurgulanmasına yardımcı olmuştur. Bununla beraber her üç alan için yapılan literatür özeti, daha sonraki çalışmalara fayda sağlaması adına, tarihsel dizge içinde görselleştirilerek sunulmuştur.

Ön hazırlık çalışmasında kentlerin önemini anlaşılması kentlerin daha detaylı incelenmesini gerektirmiş, kentlerin tarihsel gelişimi ile sosyoloji disiplini içinde kente yönelik yapılan çalışmalar araştırılmıştır. Kente yönelik böyle bir araştırma, kent ve toplum arasında dinamik bir ilişki olduğunun kavranmasını sağlamıştır. Ayrıca kente yönelik yapılan okumalar, -Bookchin ve Mumford'un görüşleri doğrultusunda- kentlerin ortaya çıkışında insanların bir arada sorunsuzca yaşayabilmesinin hem insanlar arasında hem de insanın doğa karşısında birtakım etik davranış biçimleri geliştirmesiyle mümkün olduğunu göstermiştir.

Antroposen çağı olarak adlandırılan günümüzde ise küresel nüfusun yarıdan fazlasının yaşadığı kentlerin, nüfus artışına bağlı olarak yoksulluk, eşitsizlik, adaletsizlik gibi toplumsal; demokratik yönetim eksikliği ve vatandaş temsili eksikliği gibi politik; yeterli barınma ve iş imkânlarının bulunmamasına bağlı ekonomik; doğanın tahribatı, CO₂ artışı, suların kirlenmesi ve iklim değişikliğine bağlı çevresel ve kamusal alan eksikliği, soylulaştırma hareketleri gibi mekânsal sorunlar ile karşı karşıya kaldığı

görülmektedir. Bütün bu sorunlar karşısında hâlihazırda var olan nüfusa yönelik yeterlik gösteremediği anlaşılan kentlerin, herhangi bir önlem alınmadığı takdirde, artmakta olan nüfus karşısında sürdürülebilirliğini sağlayamayacak olması endişe verici bir duruma işaret etmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda küresel düzeyde yaşanan Covid-19 salgını, iklim değişikliğine bağlı göçler, savaşlar ile Türkiye’de yaşanan deprem felaketi ve yangınlar, kentlerin öngörülemeyen krizler ile de karşı karşıya kalabileceğini göstermiştir. Bu noktada, kentlerin dayanıklılığının korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıyla kentsel refahın tüm bireyler için sağlanabilmesinin, ancak kentlere etik bir mercekten bakmak ile mümkün olduğu öne sürülmüş ve böylece kent etik bağlamda ele alınmıştır. Bu amaçla öncelikle etik kavramı tanımlanmış ve kavramın toplumsal yaşama hem bir düzen getiren hem de toplumun değer yargılarının bir göstergesi olan davranış biçimlerini tanımladığı anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra kavramın Antik Yunan’daki kullanımının *polis*in kurallarına göre yaşamak olması, etik ve kent kavramları arasında varoluşsal bir bağ olduğunu da göstermiştir. Ayrıca etik kavramının anlamı araştırılırken, tarihsel süreç içinde pek çok kez anlam değişikliğine uğradığı görülmüş, çağın ruhuna göre sürekli değişim halinde olan kavramın, kentte yaşanan sorunların ve çatışmaların çözümü için eleştirel bir söylem geliştirmek amacıyla ele alınabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda, bu çalışmanın araştırma sorularından ilkinin oluşturduğu, kentlerin bir tür etik değerlendirmesinden söz edilip edilemeyeceğini yanıtlamak üzere kent etiği kavramına yönelik yaklaşımlar araştırılmıştır.

Bu çerçevede kent etiği kavramı üzerine çalışmalarını sürdüren yedi araştırmacının/araştırma grubunun yaklaşımları belirlenen dört soru ekseninde tartışılarak bütüncül bir kent etiği yaklaşımı ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla ele alınan yaklaşımların benzerliklerinin ve farklılıklarının karşılaştırmalı olarak ele alınması sonucunda bazı kavramların tekrar ettiği ve öne çıktığı saptanmıştır. Söz konusu bu kavramların ilkesel olarak kentlerin sürdürülebilirliği için yol gösterici olabileceği düşünülmüş ve kentin toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlamaya ilişkin farklı boyutları çerçevesinde gruplandırılan 25 ilke, kent etiğine ilişkin temel ilkeler olarak sunulmuştur. Kente ve etiğe ilişkin yapılan literatür taraması doğrultusunda bu çalışma, kent etiği kavramının kentlerin sürdürülebilirliği konusunda eleştirel bir yaklaşım sunduğunu kabul ederken, hem her kentin taşıdığı potansiyelin ve sahip olduğu sorunların farklı olabileceğini hem de etiğin doğası gereği sürekli değişim halinde olan

bir kavram olduğunu göz önünde bulundurarak, söz konusu ilkelerin, kentlerin etik boyutunun değerlendirilmesine ve çatışmaların önlenmesine yönelik yalnızca bir referans sağlayacağını, ilkelerin değişip gelişebileceğini savunmaktadır.

Tezin alan çalışmasında, soyut bir kavram olan kent etiğinin somut bir belge üzerinden bir okumasının yapılmasının kentin etik açıdan değerlendirilmesine yönelik bir katkı sunacağı düşünülmüş ve bu amaçla, kentlere odaklanan ve uluslararası bir taahhüt içeren Yeni Kentsel Gündem deklarasyonu, kent etiği perspektifinden değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan değerlendirme kent etiğine yönelik daha önce belirlenmiş toplumsal, ekonomik, politik, çevresel ve kentsel planlama başlıkları altında yer alan toplam 25 ilke ile Yeni Kentsel Gündem maddelerinin içeriğinin anlam yakınlığı bakımından eşleştirilmesine dayanmaktadır. Yapılan değerlendirme sonucunda Yeni Kentsel Gündem'in kent etiğine ilişkin ilkelerin, ekonomik, çevresel ve kentsel planlama boyutlarının yerine toplumsal ve politik boyutları ile daha çok ilişki kurduğu izlenmiş ve genel anlamda Yeni Kentsel Gündem'in ele aldığı meseleler ile kent etiği literatürünün dikkate değer bir paralellik gösterdiğine ulaşılmıştır. Dolayısıyla Yeni Kentsel Gündem deklarasyonunun kent etiğine yönelik doğrudan bir öneride bulunmasa da dolaylı olarak kent etiğinin sağlanmasına yönelik öneriler geliştirdiği anlaşılmış ve böylece ikinci araştırma sorusu yanıtlanmıştır. Bununla birlikte Yeni Kentsel Gündem'in bütün kentler için genel önerilerde bulunan bir yaklaşıma sahip olması, önerilerin yerel düzeyde uygulanması hususunda zorluklar yaratacağını düşündürmüştür. Bu noktada, her kentin taşıdığı potansiyel ve içerdiği sorun bakımından benzersiz niteliğe sahip olduğunu kabul eden ve önerilerin bu hususta geliştirilmesine dikkat çeken kent etiği yaklaşımının, Yeni Kentsel Gündem'in uygulanmasına ve yerelleşmesine yönelik bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, oldukça güncel bir kavram olan ve çağdaş kentlerin sorunlarına yönelik güncel eleştirel bir yaklaşım sunan kent etiği kavramına yönelik yaklaşımların karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirildiği bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu açıdan, kent etiğine yönelik literatürün henüz son yirmi yıldır gelişen bir alan olarak oldukça az sayıda çalışmanın konusu olması göz önünde tutulduğunda, bu çalışmanın, kavrama yönelik yeni çalışmalar için yol gösterici özellikle bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca, kent etiği ile ilişkili olarak belirlenen ilkelerin, yerel yönetimlerin ve/veya hükümetlerin kentlerin sürdürülebilirliğini sağlama, dayanıklılığını artırma ve kentsel refahı önceliklendirmeye yönelik uygulayacakları planlar için bir

referans kılavuzu olarak hizmet edebileceği düşünölmektedir. Bununla birlikte Türkiye özelinde düşünmek gerekirse, son yıllarda ölkemizin birçok farklı kentinde yaşanan deprem, orman yangını, sel ve öngörölemeyen birçok felaket insanların özücü bir şekilde yaşamına son vermiş, birçok kişinin ise yaşamını hissedilir bir biçimde değiştirmiştir. Böylesi acil bir durum karşısında kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve insanların bir an önce refaha kavuşturulması, ancak kent etiğinin önceliklendirildiği politikalara sahip kentlerle ve kent etiği ilkelerinden biri olan, kentlerin acil durumlara karşı bir eylem planına sahip olmaları ile mümkün olacaktır. Bu açıdan konunun önemi doğrultusunda kent etiğine yönelik çalışmaların çoğalması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- Alexander, E. R. (2013). Values in planning and design: a process perspective on ethics in forming the built environment. C. Basta ve S. Moroni (Ed.), *Ethics, design and planning of the built environment* içinde (ss. 3-22). Dordrecht: Springer Netherlands. doi:[10.1007/978-94-007-5246-7](https://doi.org/10.1007/978-94-007-5246-7)
- Alkan, A. ve Duru, B. (2002). 20. yüzyılda kent ve kentsel düşünce. A. Alkan ve B. Duru (Ed.), *20. Yüzyıl kenti* içinde (ss. 7-25). Ankara: İmge Yayınevi.
- Allison, A. (2013). *Precarious Japan*. Durham; London: Duke University Press.
- Amin, A. (2006). The good city. *Urban Studies*, 43(5-6), 1009-1023.
- Arendt, H. (2003). *Responsibility and judgment*. New York: Schocken Books.
- Aristoteles. (2020). *Nikomakhos'a etik*. (Çev: F. Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Atakuman, Ç. (2015). Kuzey Mezopotamya Prehistoryası'nın terminolojik sorunlarına tarihsel bir yaklaşım. *Anadolu Prehistoryası Araştırmaları Dergisi*, (1), 47-71.
- Badiou, A. (2013). *Etik: kötülük kavrayışı üzerine bir deneme* (3. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Barrett, B. F. D., Horne, R. ve Fien, J. (2016). The ethical city: a rationale for an urgent new urban agenda. *Sustainability*, 8(11), 1197. doi:[10.3390/su8111197](https://doi.org/10.3390/su8111197)
- Barrett, B. F. D., Horne, R. ve Fien, J. (2021). *Ethical cities*. London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Bauman, Z. (2003). *City of fears, city of hopes*. London: Goldsmiths College.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern etik* (2. bs.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Begel, E. E. (1996). Kentlerin doğuşu. *Cogito: Kent ve Kültürü*, (8), 7-16.
- Bektaş, C. (1996). Kenti savunmak, kentli olmak. *Cogito: Kent ve Kültürü*, (8), 91-95.
- Bennetts, H., Radford, A. ve Williamson, T. (2003). *Understanding sustainable architecture*. London; New York: Taylor & Francis. doi:[10.4324/9780203217290](https://doi.org/10.4324/9780203217290)
- Bollier, D. ve Helfrich, S. (2012). Introduction. D. Bollier ve S. Helfrich (Ed.), *The wealth of the commons: a world beyond market and state* içinde. Amherst, MA: Levellers Press.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz kentleşme: yurttaşlığın yükselişi ve çöküşü*. (Çev: B. Özyalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Brenner, N. ve Schmid, C. (2014a). Planetary urbanization. N. Brenner (Ed.), *Implosions/Explosions: towards a study of planetary urbanization* içinde (ss. 160-163). Berlin: Jovis.
- Brenner, N. ve Schmid, C. (2014b). The 'urban age' in question. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(3), 731-755.
- Burgess, E. W. (1924). The growth of the city: an introduction to a research project. *The city* içinde (ss. 47-63). Chicago; London: The University of Chicago Press.

- Büyükcivelek, B. (2021). Kentsel mekânın üretim ve değerlendirme süreçlerine marksist emek-değer kuramı'nın uygulanması. *İDEALKENT*, 12(32), 556-591. doi:[10.31198/idealkent.729269](https://doi.org/10.31198/idealkent.729269)
- Canniffe, E. (2006). *Urban ethic: design in the contemporary city*. London; New York: Routledge.
- Castells, M. (1977). *The urban question: a marxist approach*. (Çev: A. Sheridan). London: Edward Arnold.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Chan, J. K. H. (2019). *Urban ethics in the anthropocene: the moral dimensions of six emerging conditions in contemporary urbanism*. Singapore: Springer Singapore. doi:[10.1007/978-981-13-0308-1](https://doi.org/10.1007/978-981-13-0308-1)
- Childe, V. G. (2010). *Kendini yaratan insan: insanın çağlar boyunca gelişimi* (11. bs.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Collier, S. J. ve Lakoff, A. (2005). On regimes of living. A. Ong ve S. J. Collier (Ed.), *Global assemblages: technology, politics, and ethics as anthropological problem* içinde (ss. 22-39). London, Malden MA: Blackwell.
- Delancey, C. (2004). Architecture can save the world: building and environmental ethics. *The Philosophical Forum*, 35(2), 147-159. doi:[10.1111/j.0031-806X.2004.00167.x](https://doi.org/10.1111/j.0031-806X.2004.00167.x)
- Dürr, E., Ege, M., Moser, J., Neumann, C. K. ve Winder, G. M. (2020). Urban ethics: towards a research agenda on cities, ethics and normativity. *City, Culture and Society*, 20, 100313. doi:[10.1016/j.ccs.2019.100313](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2019.100313)
- Ellin, N. (1997). Shelter from the storm or form follows fear and vice versa. N. Ellin (Ed.), *Architecture of Fear* içinde (ss. 13-45). Princeton: Princeton Architectural Press.
- Engels, F. (2013). *İngiltere'de emekçi sınıfların durumu*. (Çev: O. Emre). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erzen, J. N. (2019). *Üç habitus—yeryüzü, kent, yapı* (3. bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fox, W. (2000). Introduction: ethics and the built environment. W. Fox (Ed.), *Ethics and The Built Environment* içinde (ss. 1-12). London: Routledge.
- Fox, W. (2006). *A theory of general ethics: human relationships, nature, and the built environment*. Cambridge: MIT.
- Gotham, K. F. (2001). Urban sociology and the postmodern challenge. *Humboldt Journal of Social Relations*, 26(1/2), 57-79
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık
- Hardt, M. ve Negri, A. (2009). *Commonwealth*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Harries, K. (2000). *The ethical function of architecture*. (3. bs.). Cambridge, MA: MIT Press
- Harvey, D. (2013a). *Asi şehirler*. (Çev: A. D. Temiz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2013b). *Sosyal adalet ve şehir*. (Çev: M. Morali). (4. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2015). *On yedi çelişki ve kapitalizmin sonu*. (Çev: E. Soğancılar). İstanbul: Sel Yayıncılık
- Hasol, D. (2016). *Mimarlık ve yapı sözlüğü*. (6. bs.). İstanbul: YEM Yayın.
- Hatt, P. K. ve Reiss Jr., A. J. (2002). Kentsel yerleşimlerin tarihi. A. Alkan ve B. Duru (Ed.), *20. Yüzyıl Kenti* içinde (ss. 27-36). İmge Yayınevi.
- Kartal, H. B. ve Kartal, A. N. (2020). İnsan ve doğa ilişkisi üzerine bir deneme: 1960 ve 1970’lerde çevrecilik yaklaşımları. *Kent Akademisi*, 13(4), 761-770. doi:[10.35674/kent.795143](https://doi.org/10.35674/kent.795143)
- Keitsch, M. (2018). Structuring ethical interpretations of the sustainable development goals—concepts, implications and progress. *Sustainability*, 10(3), 829. doi:[10.3390/su10030829](https://doi.org/10.3390/su10030829)
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme politikası*. (15. bs.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve “etikler”. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 1(423), 7-9.
- Lagueux, M. (2004). Ethics versus aesthetics in architecture. *Philosophical Forum*, 2(35), 20.
- Lefebvre, H. (2011). *Kentsel devrim*. (Çev: S. Sezer). (6. bs.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi*. (Çev: I. Ergüden). (2. bs.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levine, M. P., Miller, K. ve Taylor, W. (2004). Introduction: ethics and architecture. *The Philosophical Forum*, 35(2), 103-115. doi:[10.1111/j.0031-806X.2004.00164.x](https://doi.org/10.1111/j.0031-806X.2004.00164.x)
- Liddell, H. G. ve Scott, R. (Ed.). (1996). *A Greek English lexicon*. (10. bs.). Oxford: Clarendon Press.
- Linebaugh, P. (2014). *Stop, thief! The commons, enclosures, and resistance*. Oakland: PM Press.
- McKenzie, R. D. (1924). The ecological approach to the study of the human community. *The city* içinde (ss. 63-80). Chicago; London: The University of Chicago Press.
- McKeown, K. (1980). The urban sociology of manuel castells: a critical examination of the central concepts. *The Economic and Social Review*, 11(4), 257-280.
- Merton, R. K. ve Barber, E. (2004). *The travels and adventures of serendipity: a study in sociological semantics and the sociology of science*. Princeton: Princeton University Press.
- Mostafavi, M. (2017). Agonistic urbanism. M. Mostafavi (Ed.), *Ethics of the urban: the city and the spaces of the political* içinde (ss. 9-16). Zurich: Lars Muller.

- Mouffe, C. (2013). *Agonistics: thinking the world politically*. London: Verso.
- Mumford, L. (2013). What is a city? R. T. LeGates ve F. Stout (Ed.), *The city reader* içinde (6. bs., ss. 111-114). New York: Routledge.
- Mumford, L. (2019). *Tarih boyunca kent: kökenleri, geçirdiği dönüşümler ve geleceği*. (Çev: G. Koca ve T. Tosun). (3. bs.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Olma, S. (2016). *In defence of serendipity: for a radical politics of innovation*. London: Repeater Books.
- Özdemir, E. (2017). Kent sosyolojisi yaklaşımları. K. Alver (Ed.), *Kent sosyolojisi* içinde (ss. 119-146). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özdemir Metlioğlu, S. (2021). Kapital birikim süreçleri ve kent kuramları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 184-202. doi:[10.12981/mahder.869440](https://doi.org/10.12981/mahder.869440)
- Özlem, D. (2004). *Etik: ahlâk felsefesi*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Park, Robert E., Burgess, E. W. ve McKenzie, R. D. (1925). *The city*. Chicago; London: The University of Chicago Press.
- Park, Robert Ezra. (1952). *Human communities: the city and human ecology*. Glencoe: The Free Press.
- Picon, A. (2015). *Smart cities: a spatialised intelligence*. Chichester: Wiley.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş*. (Çev: V. Atayman ve G. Sezer). (2. bs.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Reis, H. T. (2007). Proximity. R. F. Baumeister ve K. D. Vohs (Ed.), *Encyclopedia of Social Psychology* içinde. Thousand Oaks: Sage.
- Rolston III, H. (2012). *A new environmental ethics: the next millennium for life on earth*. New York: Routledge.
- Salim, F. N. (2010). *The impact of globalisation on architecture and architectural ethics*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Auckland: The University of Auckland.
- Sassi, P. (2006). *Strategies for sustainable architecture*. London; New York: Taylor & Francis.
- Schoonderbeek, M. ve Shoshan, M. (2016). Conflict, space and architecture. *Footprint*, (19), 1-12.
- Sennett, R. (2002). *The fall of public man*. London: Penguin Books.
- Sennett, R. (2008). *The craftsman*. New Haven; London: Yale University Press.
- Sennett, R. (2012). *Together: the rituals, pleasures and politics of cooperation*. New Haven; London: Yale University Press.
- Sennett, R. (2019). *Building and dwelling: ethics for the city*. UK: Penguin Books.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu kent kuramı: kentsel ekolojik kuram. *Journal of Planning*, 23(2), 67-76. doi:[10.5505/planlama.2013.98608](https://doi.org/10.5505/planlama.2013.98608)

- Sevinç, M. (1999). Postmodernizm ve kent. *Birikim Dergisi*, (124). <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-124-agustos-1999/2318/postmodernizm-ve-kent/6461> (Erişim tarihi: 06.04.2022)
- Shafer-Landau, R. (2018). Introduction. R. Shafer-Landau (Ed.), *The ethical life: fundamental readings in ethics and moral problems* içinde (ss. 1-7). New York: Oxford University Press.
- Simmel, G. (2000). Metropol ve zihinsel yaşam. A. Aydoğan (Ed.), *Şehir ve cemiyet* içinde. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sjoberg, G. (2002). Sanayi öncesi kenti. A. Alkan ve B. Duru (Ed.), *20. Yüzyıl kenti* içinde (ss. 37-54). İmge Yayınevi.
- Soja, E. W. (2002). Postmetropolis üzerine altı söylem. A. Alkan ve B. Duru (Ed.), *20. Yüzyıl kenti* içinde (ss. 285-306). İmge Yayınevi.
- Standing, G. (2011). *The precariat: the new dangerous class*. London; New York: Bloomsbury.
- Stanek, Ł., Schmid, C. ve Moravánszky, Á. (2014). Introduction: theory, not method – thinking with Lefebvre. Ł. Stanek, C. Schmid ve Á. Moravánszky (Ed.), *Urban revolution now: Henri Lefebvre in social research and architecture* içinde (ss. 1-24). Farnham: Ashgate Publishing.
- Şengül, H. T. (2001). Sınıf mücadelesi ve kent mekanı. *Praksis*, (2), 9-31.
- Tönnies, F. (2000). Gemeinschaft ve gessellschaft. A. Aydoğan (Ed.), *Şehir ve cemiyet* içinde. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Turut, H. ve Özgür, E. M. (2018). Klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına geçiş bağlamında kentleri yeniden okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1-19.
- Türkçe sözlük. (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- United Nations. (1976). *Report of habitat: united nations conference on human settlements, Vancouver, 31 May—11 June 1976* (No: A/CONF.70/15). New York. <https://digitallibrary.un.org/record/793768> (Erişim tarihi: 23.05.2023)
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development* (A/RES/70/1). United Nations. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (Erişim tarihi: 24.03.2023)
- United Nations. (2017). Yeni kentsel gündem. <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Turkish.pdf?v=2> (Erişim tarihi: 20.06.2023)
- United Nations. (2022). *The sustainable development goals report 2022*. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/> (Erişim tarihi: 15.09.2022)
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420)*. New York: United Nations.
- Wasserman, B., Sullivan, P. ve Palermo, G. (2000). *Ethics and the practice of architecture*. New York: John Wiley & Sons.

- Weber, M. (1966). *The city*. New York: The Free Press.
- Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kent. A. Alkan ve B. Duru (Ed.), *20. Yüzyıl kenti* içinde (ss. 77-106). İmge Yayınevi.
- http-1:** https://www.sd-commission.org.uk/pages/history_sd.html (Erişim tarihi: 17.05.2023)
- http-2:** <https://www.un.org/millenniumgoals/> (Erişim tarihi: 24.03.2023)
- http-3:** <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20> (Erişim tarihi: 16.05.2023)
- http-4:** <https://sdgs.un.org/goals> (Erişim tarihi: 05.12.2022)
- http-5:** <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/overview> (Erişim tarihi: 15.09.2022)
- http-6:** <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> (Erişim tarihi: 19.11.2022)
- http-7:** <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> (Erişim tarihi: 21.07.2023)
- http-8:** <https://www.en.urbane-ethiken.uni-muenchen.de/urban-ethics/introduction/index.html> (Erişim tarihi: 28.12.2022)
- http-9:** <https://www.en.urbane-ethiken.uni-muenchen.de/urban-ethics/perspectivisations/index.html> (Erişim tarihi: 30.12.2022)
- http-10:** <https://www.en.urbane-ethiken.uni-muenchen.de/research-group/index.html> (Erişim tarihi: 30.12.2022)
- http-11:** <https://www.en.urbane-ethiken.uni-muenchen.de/urban-ethics/index.html> (Erişim tarihi: 15.09.2022)
- http-12:** <https://www.globalcompactturkiye.org/10-ilke/> (Erişim tarihi: 08.05.2023)
- http-13:** <https://www.media.mit.edu/about/overview/> (Erişim tarihi: 13.04.2023)
- http-14:** <https://www.archdaily.com/286223/superkilen-topotek-1-big-architects-superflex> (Erişim tarihi: 21.07.2023)
- http-15:**
<http://www.fondationlecorbusier.fr/corbuweb/morpheus.aspx?sysId=13&IrisObjectId=6159&sysLanguage=en-en&itemPos=150&itemCount=215&sysParentName=&sysParentId=65> (Erişim tarihi: 13.07.2023)
- http-16:** <https://web.stanford.edu/group/spatialhistory/nolli/> (Erişim tarihi: 13.07.2023)
- http-17:** <https://www.archdaily.com/10775/quinta-monroy-elemental> (Erişim tarihi: 13.07.2023)
- http-18:** <https://www.un.org/en/conferences/habitat/vancouver1976> (Erişim tarihi: 23.05.2023)
- http-19:** <https://www.un.org/en/conferences/habitat/istanbul1996> (Erişim tarihi: 23.05.2023)

http-20: <https://www.un.org/en/conferences/habitat/newyork2001> (Erişim tarihi: 23.05.2023)

http-21: <https://www.un.org/en/conferences/habitat/quito2016> (Erişim tarihi: 24.05.2023)

http-22: <https://www.urbanagendaplatform.org/nua> (Erişim tarihi: 24.05.2023)

http-23: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/> (Erişim tarihi: 25.05.2023)

http-24: <https://unhabitat.org/hlm-new-urban-agenda> (Erişim tarihi: 25.05.2023)

ÖZGEÇMİŞ

ORCID NO: 0000-0003-0773-1175

Ad Soyad : Deniz YILDIZ ŞİRİN

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2014 – 2018, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- 2022– 2023, İhale Değerlendirme Komite Üyesi, Avrupa Birliği Destekli Proje, Ankara
- 2018 – 2019, Mimar, 2x1 Mimarlık, Ankara

Yayımları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- Yıldız, D. ve Yamaçlı, R. (2021). Sürdürülebilirliğin kent etiği boyutu. *Sürdürülebilir kalkınma rolüyle mimarlık 2* içinde (ss. 44-53). Eskişehir Teknik Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:

- 2021, Mimarlar Odası, Ankara.